Ὀνοσάνδρου Στρατηγικός.

ONOSANDRI STRATEGICVS.

Siue

De Imperatoris Institutione.

Accessit.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΥ ΕΠΙΤΗΔΕΥΜΑ.

Nicolaus Rigaltius P.

NVNC PRIMVM E VETVSTIS Codd. Græcis publicauit, Latinâ interpretatione & NOTIS illustravit.

Accedit seorsim in eundem Onosandrum IANI GRVTERI vberior Commentarius.

Item

M. ÆMILII PORTI, Fr. PORTI CRETENSIS F.

Breues, & αὐτοσχεδιαστικαὶ obseruationes, dum typis opus mandaretur, obseruatæ.

Ex Officina Commeliniana.

cIↄ Iↄ c.

HENRICO
IIII
Regi Christianiſſ.

STRATEGICAM Onoſandri ſcriptionem Regiam potiùs quàm priuati hominis curam, Maieſtati tuæ dicare & conſecrare audeo, REX CHRISTIANISSIME, Pace iam ſecurâ, feliciſſimis armis auſpicióq; tuo fundatâ & confirmatâ. Nimirum, quo modo ſub Auguſtis olim Imperatoribus, felici omine, in militari galeâ nidum columbæ poſuerant, & apes inter horrendas Martij ſcuti cælaturas κηροτρόφα ſua dona ſtruxerant, iiſque ſuauiſſimum opus infuderant; Sic illa alma & pulcerrima Dearum Eirene, quæ te otij publici vindicem & adſertorem prædicat, hanc tibi, rebus vndique pacatis, triumphalem pompam militaribus ferculis traducendam ac circumferendam lubens meritiſſimo decreuit. Et quidem certè humaniſſimam Deam ab humano conſortio, ipſi homines, ſi poſt exutam humanitatem homines dicendi, certatim exegerant, vt rurſus, ſecundùm

veteres memoria, in ardua & aspera montium, sorore Iustitiâ comite, secedendum illi diu fuerit. ac diutius, imo semper fuisset, ni viribus nefariis vi maiore ac diuinâ repressis, vrbem orbémque reparasses, vt pristinas & auitas sedes ambæ sorores reperirent: atque vt otium, quod inter hostiles tumultus precarium vix trahebant, optimo iure pro suo possiderent. Eæ per te sibi tandem redditæ, carissima sua pignora dulcissimas Musas, quæ metu nimio pauidæ aufugerant, reuocarunt; cúmq; ijs vnà Facundiam, cesto cultam & ornatam elegantissimo, in quo —— ἱμερόεις χάριτος θελκτήρια πάντα τέτυκται. Præsto itidem illi fuerunt & Gratiæ, Mnemosynem matrem in publicum famæ theatrum deducentes. Ac demum ciuiles humanæq; virtutes iunctis animis, vno omnes ore, te munificum Regem, te Principum, quà Sol habitabiles illustrat oras, maximum, te Patriæ Patrem optimum elaudauerunt. Et etiamnum quòd sibi hodie iucundissimum suum domicilium Gallicos lares pede libero perlustrare licet, id totũ tui muneris esse profitentur. Tantis igitur illæ tibi deuinctæ nominibus, hæc veluti Epinicia tuo nunc offerunt nomini, nempe, si ipsarum ego tantulus Hermes, ad tantum Heroëm adferre mandata audeam, munus litterarium, placidissimæ Diuę, inuictissimo Regi, qui iustis armis rem afflictę Pacis restituit vniuersam; munus philosophicum de re Bellicâ, sapientissimo fortissimorum Imperatorum Principi, dedicant ac deuouent. Nec enim ista de Imperio militari disceptatio, quietas aures offendet, aut luctuoso monumento læta sæcula inumbrabit; sed, quod ipse Philosophus principio testatur, totum hoc opus, στρατηγῶν τε ἀγαθῶν ἄσκησις ἔστι, παλαιῶν τε ἡγεμόνων κατὰ τὴν σεβαστὴν Εἰρήνην ἀνάθημα. Addiderim ego, si tanti videbitur,

speculum

ſpeculum fore, in quo te totum, REX CRISTIANISSIME, obſeruabis, cum ab eo tamen nihil omnino deſumſeris: in quo, ſi teipſum contemplari libuerit, regiarum omnium virtutum repræſentabuntur imagines. Etenim in eo notabis tibi feliciſſimam fortitudinem, quâ tot generoſos impetus vbique feciſti: glorioſiſſimam audentiam, cui nulla vnquam via fuit inuia: prudentiſſimam auctoritatem, quâ tam acerba tot hoſtium odia benigno & ſalutari Pacis nomine mitigaſti; &, quæ te maxime delectare ſolet, clementiſſimam pietatē tuam, quâ ſubditos ciues bonos inueniſſe videri mauis, quàm feciſſe, felices reperiſſe, quàm reddidiſſe. Totam deniq; Galliā, quia te Parentem magis quàm Regem experitur, animaduertes, aſſiduis precibus exorantem vitam tibi prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, populum probum, orbem quietum. Ac ne inter hæc vota publica tacuiſſe videar, ſupremum numen ſedulò precor, vt publicum animæ tuæ ſenſum ἡγεμονικῷ ſpiritu ſuo æternùm dirigat, & confirmet.

MAIESTATI TVÆ DEVOTISS.

N. RIGALTIUS.

LECTORI.

Eliberabat olim Isocrates Rhetor super bello Philippico. interea verò dum ille deliberat, priùs arma posuerunt Athenienses, quam inceptam consilij sui meditationem absoluisset. Fatetur ipse * ἐν συμβουλευτικῷ ἐπιστολῇ πρὸς Φίλιππον. ὄντος δ᾽ οὖν ἐμοῦ, *inquit,* περὶ τὴν πραγματείαν ταύτην, ἔφθητε ποιησάμενοι τὴν εἰρήνην, πρὶν ἐξεργασθῆναι τὸν λόγον. *Idem mihi contigit, Lector, in hac Onosandri Platonici Philosophi editione. Illam enim inter bellicos strepitus turbidè conceptam, fauente bonâ Luciná, Pacis numine, exactis aliquot mensibus, Musici labores tandem ecce parturiunt. Nempe dum hunc in bello de re bellicâ commentarium accurabam me antequam confecissem, Pax opportuna feliciter oppressit. feliciter, inquam,* ὅπως γὰρ οὖν πεπράχθαι κ᾽ ἄμεινον ἡμῖν, ἢ συνέχεσθαι τοῖς κακοῖς τοῖς διὰ τὸν πόλεμον γιγνομένοις. *Hoc igitur Philosophicum de re armorumque opus, quod publicis ærumnis quasi munimentum ac solatium futurum erat, publicæ nunc quieti lætitiæque decus erit & ornamentum. At quis Philosophum de Imperio militari disputantem ferat? quin potiùs omnes* ἐλλεβορισμὸν *insano sincipiti præparabunt. Et quidem certè Philosophi, gloriæ animalia, quamuis diuersissimis vbique dissideant sententiis, in hanc tamen maximè conuenerunt insaniam, vt ad regna semper & imperia viam adfectarint. Sic ineptus Pythagoras tyrannidem apud Thyrios occupabat; seque Panthoïdem EVphorbum arrogante mendacio comminiscebatur: Sic turpiculus Diogenes artem Regibus Imperantem profitebatur;* & nouo genere ambitus adorationem miseriâ captans, *Alexandro de dolio cynicè oblatrabat: imò quasi cum Agamemnonis schemate impudẽs incedebat; peram habere se dicebat pro scuto; baculum pro sceptro; pallium,*

*Ita nuncupatur in Procemio Athenæi lib. περὶ μηχανημάτων.

Isocrat.

Tertullian.

Fabius, Declam. CCLXXXIII.

pallium, variis centonibus sæpe refectum, pro chlamyde. Etenim ad Anaxilaum scripsit: Πυθαγόρας ἑαυτὸν ἔλεγεν Εὔφορβον γεγενῆσθαι τὸν Πάνθου. ἐγὼ δὲ νέον ἐμαυτὸν ἐπιγνῶν Ἀγαμέμνονα· σκῆπτρόν τε γὰρ ἐμοῦ ἐστι τὸ βάκτρον, καὶ χλαμὺς ὁ διπλοῦς τρίβων, ἡ δὲ πήρα περὶ δέρματος ἀλλαγὴν ἀσπίς. *Postremò*, nemo ægrotus quicquam somniat tam infandum, quod non aliquis dicat Philosophus, *Inter eiuscemodi conuicia, permulti quasi pugnitùs pessumdant Philosophos. &, apage, clamitant*, homines ignauâ operâ, & Philosophâ sententiâ. *Enimuerò pergit nihilo minùs intrepidus Onosander, veramq; Philosophiam operis sui statim initio professus, de imperio quidem militari se dicturum fatetur, at secundum ea quæ præstantissimi Imperatores, ac præcipuè Romani, felici virtute constantiâq; gesserunt. Quippe Philosophica illorum Strategemata, certissima bellica virtutis exempla, futuris Imperatoribus imitanda proponet: qualia posterioribus sæculis, Sophismata, Leo & Mauricius Impp. laudauerunt. Summa enim rei militaris, non in lacertorum valentissimo robore, sed in solertibus sagacis animi curis consiliisque consistit.* Ἔνδοξόν τι πρᾶγμα, καὶ λίαν ὀνήσιμον ἐστὶν ἡ στρατηγικὴ ἐπιστήμη. καὶ γὰρ ἄνευ μάχης νικᾷ τοὺς πολεμίους. *Præstabilis igitur hæc sapientia, nec humilis aut idiotica, sed maximè ciuilis & regia: ad cuius normam potentissimi Reges possint in purpurâ philosophicè regnare, & regiè philosophari. Eam ob rem eximium scriptorem publico cœlo redonari, è re publicâ & litterariâ fore mihi visum est. Nam Latinè quidem antehac editus Basileæ fuerat, à Nicolao Saguntino, anno* M. D. LXX. *posteàq; Ioachimi Camerarij Latina item interpretatio à filiis in vulgus emissa, Noribergæ*, ↀ. IↃ. VC. *Sed ille, scriptoris mentem ac stilum minùs adsecutus, optimo tamen exemplari vsus videtur. at Camerarius, vir admodum quàm eruditus, vnicum, eúmq; corruptissimum librum nactus, ingenio, quo valebat plurimùm, Onosandrum feliciùs & elegantiùs expressit; sed ita vt veluti partes & membra, quæ in Codice Græco deerant, in eius quoq; versione non semel desiderentur. indéq; factum opinor, vt neuter Græca verba publicare voluerit. Mihi verò doctissimorũ virorũ beneficio codices duos è Bibliothecâ Mediceâ promere licuit; vnũ in vetustis mẽbranis, alterũ recentioris cuiusdã notæ: tertiũ paulò pòst habui etiã adhuc recentiorẽ, quẽ, aut persimilẽ, penes Camerarium fuisse, facilè crederes. Hos tres inter sese conferre cœpi, & membranas demũ emẽdatiores iudicaui: proindéque ad illarum fidem excudi placuit, ac varias aliorum librorum lectiones sepositas sub vno cõspectu exhiberi. Quod cùm operæ Typographica*

Varro Eudæmonibus.

Pomponius. Tragœd.

Leo Constit. XX. §. 135.

Aiunt etiam Italico idiomate editum fuisse, à quodam Francisco Coccio. mihi videre non contigit.

phica perfecissent, monuerunt me amici, virum eruditum Federicum Morellum, schedas aliquot adseruare, inscriptas, Ονοσάνδρου Στρατηγικά. Nouum igitur inuentum nouo paxillo suspendendum fuit. quartùm adeo Onosandrum relegi ac recensui, atque tunc optimum & integerrimum reperi. Porro illud inprimis notari velim, in hac editione veteres membranas à librario expressas, nimis aliquando religiosè, imo superstitiosè: sed &, quod non nisi iniquissimo animo ferre possum, quamplurimas mendas ab Typographis & Correctoribus, quorum oculos in oculis habere meis mihi non licuit, passim adspersas fuisse. Ferri, aut emendari humaniter, cupio, eò dum iterata editio accuratior prodeat. Nihil autem hîc aliud me præstitisse dicam, nisi res ipsas, quàm verba interpretari maluisse. De cætero, sit satis tibi, Lector, ad iudicium faciendum exponi. Vale.

Ονοσάνδρου

ELENCHVS CAPITVM STRATEGICI.

XI. Hostes, etsi fugere videantur, non esse temerè persequendos.

ια. Περὶ τοῦ ὅπως δεῖ τῶν πολεμίων σχηματιζομένων φυγὴν, μὴ ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν, ἔχεσθαι τῆς διώξεως.

* De nuntijs admittendis.

XII. De prandio curando.

XIII. Oportere bono esse animo Imperatorem in rebus aduersis.

XIV. Quando exercitui suo metum hostium incutere debeat Imp.

ιβ. Περὶ ἀριστοποιΐας.

ιγ. Περὶ τοῦ εἶναι τὸν στρατηγὸν εὔθυμον ἐν ταῖς δυσπραγίαις.

ιδ. Πότε δεῖ φόβον ἐμβαλεῖν τῷ στρατεύματι τῷ ἰδίῳ τὸν ἀπὸ τῶν ἐναντίων.

* Militum animos ex captiuorum adspectu excitari posse.

XV. Multos & varios esse modos instruendæ aciei.

XVI. Milites suos secundum hostium copias Imp. instruere debere.

XVII. Leuem armaturam, iaculatores, sagittarios, & funditores, ante agmen esse collocandos.

XVIII. De collocatione leuis armaturæ in locis asperis.

XIX. Relinquenda esse inter ordines interualla, per quæ ferentarii se recipiendo transeant.

XX. Quo pacto hostes aggrediendi sint in penuria leuis armaturæ, qua illi fortè abundant.

XXI. Non esse in nimiam longitudinem extendendum agmen metu hostilis circumuentionis.

XXII. Habendos esse seorsim delectos, qui fessis & laborantibus opem ferant. Habendas in occulto insidias.

XXIII. Vtile esse in ipso conflictu Imp. fausta & læta militibus inclamare, etsi ea falsa sint.

XXIV. Familiares cum familiaribus, & notos cum notis, esse collocandos

ιε. Ὅτι διαφοραὶ πολλαὶ τῶν τάξεων.

ις. Ὅτι πρὸς τὸ ἀντίπολεμον καὶ τὸν ἴδιον συντάσσει.

ιζ. Ὅτι τοὺς ψιλοὺς, ἀκοντιστὰς, καὶ τοξότας, καὶ σφενδονιστὰς πρώτους στῆσαι τῆς φάλαγγος.

ιη. Περὶ τοῦ ἐν τοῖς τραχέσι τόποις τάττειν τοὺς ψιλούς.

ιθ. Περὶ τοῦ χώραν ἔχειν τὰς παρατάξεις δι᾽ ὧν ὀφείλουσιν οἱ ψιλοὶ ἐντὸς τῶν κόντων εἰσερχόμενοι ὑποστέλλεσθαι.

κ. Ὅπως δεῖ, ἐὰν ἀπορῇ ψιλῆς συμμαχίας ὁ στρατηγὸς, οἱ δὲ πολέμιοι εὐπορῶσιν, ἐπιφέρεσθαι αὐτοῖς.

κα. Περὶ τοῦ μὴ εἰς πολὺ μῆκος ἐκτείνειν τὴν φάλαγγα τὰς κυκλώσεις τῶν ἐναντίων φοβουμένους.

κβ. Περὶ τοῦ ἔχειν κεχωρισμένους ἐπιλέκτους εἰς βοήθειαν τῶν καταπονουμένων. * Περὶ τοῦ ἔχειν ἐγκρύμματα.

κγ. Περὶ τοῦ ἐν τῷ καιρῷ αὐτῷ τῆς μάχης ἐκφωνεῖν χαρμόσυνα τοῖς ὑπηκόοις εἰ καὶ ψευδῆ, ὅμως συμφέρειν.

κδ. Τοὺς οἰκείους πρὸς οἰκείους, καὶ γνωρίμους πρὸς γνωρίμους τάττειν.

κε. Περὶ

κε. Περὶ τοῦ μὴ δεῖ ἑαυτοῦ διδόναι τῷ στρατῷ τὰ σημεῖα, εἴτε τῆς συμβολῆς, εἴτε τινὸς πράξεως, ἀλλὰ διὰ τῶν ἡγεμόνων.

XXV. Imp. signa pugnæ, aut rei alterius, non per se ipsum, sed per duces suos dare debere.

κϛ. Περὶ τοῦ μὴ μόνον συνθήματα ἀλλὰ καὶ παρασυνθήματα διδόναι.

XXVI. Addi debere ad tesseram alia quoq; signa.

κζ. Περὶ τοῦ μὴ λύειν τὰς τάξεις, μήτε ἐν ταῖς διατάξεσι μήτε ἐν ταῖς ὑποχωρήσεσι.

XXVII. Ordines nunquam esse soluendos, siue acies consistat siue recedat.

κη. Περὶ τοῦ δεῖ ἐπιμελείας ἔχειν τὸν στρατηγὸν λαμπρὸν ἐκπέμπειν τὸ στράτευμα.

XXIIX. Curæ esse debere Imperatori vt splendidè instructa procedat acies.

κθ. Περὶ τοῦ ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς ἀλαλάζειν.

XXIX. Milites in conflictu vociferentur.

λ. Ὅτι δεῖ τὸν στρατηγὸν πρὸ τοῦ πολέμου συλλογίζεσθαι τίς ὀφείλει ἀντιταγῆναι κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν δειτῶν, καὶ τίς τῶν ἄλλων, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς * ἐξετάζειν τοὺς ἰδίους ἄρχοντας πρὸς τοὺς τῶν ἐναντίων.

XXX. Oportere Imperatorē ante conflictum apud se constituere, quem cui in prælio opponendum esse censeat, atque ita ordine suos ductores contra aduersarios collocare.

λα. Περὶ τοῦ ἐὰν οἱ ἐναντίοι προτερεύουσι τῷ ἱππικῷ ἐκλέγεσθαι στενοὺς τόπους.

XXXI. Occupanda esse angusta loca, si potiores sint hostes equitatu.

λβ. Περὶ τοῦ μηδὲν παρακεκινδυνευμένον ποιεῖν τὸν στρατηγόν.

XXXII. Imperatorem nihil agere debere periculi tentandi gratiâ.

λγ. Περὶ τοῦ μὴ τὸν στρατηγὸν αὐτοχειρὶ πολεμεῖν.

XXXIII. Non debere Imp. ipsum manus in prælio conserere.

* Officium Imperatoris pugnâ diremtâ.

λδ. Περὶ τοῦ εὐεργετεῖν κατὰ τὸ μέτρον ἕνα ἕκαστον τὸν ἀνδραγαθοῦντα.

XXXIV. Præmia cuique militi pro virili parte & pro meritis tribuenda.

λε. Οὐ χρὴ πάντοτε ἐπιτρέπειν τὰς ἁρπαγάς. καὶ ὅτι τὰ σώματα οὐ χρὴ ἁρπάζειν, ἀλλὰ τὸν στρατηγὸν πιπράσκειν.

XXXV. Direptiones non vbique permittendas: & hostium corpora non à militib. abripi, sed ab Imper. diuendi debere.

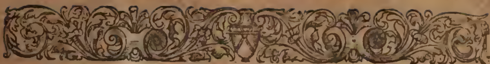
* De captiuis.

λϛ. Περὶ τοῦ θάπτειν τοὺς ἐν πολέμῳ ἀναιρουμένους.

XXXVI. Interfectos in prælio sepeliendos esse.

* De

Inepta horum capitum dispositio, nec ab Onosandri stilo. nihil tamen mutare volui: titulos tantùm aliquot addidi, qui diuersis tractationibus conuenire videbantur.

Ὀνοσάνδρου Στρατηγικός.

ONOSANDRI STRATEGICVS.

SIVE

DE IMPERATORIS INSTITVTIONE.

Interprete NICOLAO RIGALTIO. P.

ἹΠπικῶν μὲν λόγων, ἢ κυνηγετικῶν, ἢ ἁλιευτικῶν τε αὖ καὶ γεωργικῶν συνταγμάτων προσφώνησιν, ἡγοῦμαι πρέπειν ἀνθρώποις, οἷς πόθος ἔχεται τοιῶνδε ἔργων. στρατηγικῆς δὲ περὶ θεωρίας, ὦ Κόϊντε Οὐηράνιε, Ῥωμαίοις, καὶ μάλιστα Ῥωμαίων τοῖς τὴν συγκλητικὴν ἀριστοκρατίαν λελογχῶσιν. ἐκ κατὰ τὴν τοῦ σεβαστοῦ Καίσαρος ἐπιφροσύνην, τοῖς τε ὑπάτοις, καὶ στρατηγικαῖς ἐξουσίαις κοσμουμένοις. διά τε παιδείαν ἧς οὐκ ἐπ' ὀλίγον ἔχουσιν ἐμπειρίαν, καὶ προγόνων ἀξίωσιν. Ἀνέθηκα δὲ πρώτοις * φησὶ τόνδε τὸν λόγον, οὐχ ὡς ἀπείροις στρατηγίας, ἀλλὰ μάλιστα τῇδε θαρρήσας· * ἡ τὸ μὲν ἀμαθὲς τῆς ψυχῆς, καὶ παρ' ἄλλῳ κατορθούμενον, ἠγνόησεν. τὸ δὲ ἐν ἐπιστήμῃ τῷ καλῶς ἔχοντι προσεμαρτύρησεν. ὅθεν εἰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις φανείη νενοημένα τὰ παρ' ἐμοῦ συντεταγμένα, καὶ κατὰ τοῦτο αὖ ἡσθείην. ὅτι μὴ μόνον στρατηγικὰς συνετάξαμεν ὑφηγήσεις, ἀλλὰ καὶ

QVI rerum equestrium, aut venaticarum, aut piscatoriarũ, aut etiam rusticarum, commentarios conficiunt, apta & convenienti præfatione eos alloquuntur, quos operum huiusmodi sciunt esse studiosos: Res verò militaris cõsideratio inspectioq;, tota, Quinte Verani, Romanorum propria est; eorumq; præcipuè Romanorum, qui senatoriâ, amplissimâque optimatum auctoritate, ex Augusti Cæsaris prudentia decorati, quiq; consulari ac militari imperio armati ornatiq; sunt: tum propter singularem bellicæ disciplinæ curam, cuius non mediocrem adsequuti sunt peritiam, tum propter exempla auctoritatémque majorum. Hanc ergitur militarem tractationẽ illis præcipuè dedicaui, non vt inexpertis, aut infrequentibus militiæ cultoribus; imò hac illorum scientiâ validè fretus, quâ rudes adhuc animos, & iam rebus benè gestis gloriosos, secernere norunt, rectéque de re bellicâ sentientib. grauissima fidei testimoniũ exhibere possunt. Vnde & si pleriq; animo iã fortè præceperint his in cõmẽtariis à me nũc animaduersa, illud quoq; animo meo valde placuerit, q nõ solũ militares cõscripserim enarrationes, verũ

 adertum

v[illegible]ertem etiã militarem collimauerim. Et hac tandem accuratio bene feliciterq́; processerit, si qua Romani vi & virtute perficiũt, illa ego verbis scriptisque aptè contradita exhibuerim, tantisque viris probauerim. Restat igitur vt finem suscepti huius operis audacter eloquar. Erit strenuis militib. exercitatio siue ludus, & veteribus potissimisque Ducibus, AVGVSTÆ simul PACIS donarium. *Dicamq́; ad extremũ cur Duces nonnulli victi aliquãdo deceptiq́; succubuerint; alij praclarè fortiterque faciendo gloria & fama stimulis excitati sint. Sed iteranda sape Romanorum virtus animis occurret: quos neque rex, neque ciuitas, neque gens vlla Imperij amplitudine superauit, immo nec tantam attingere vnquam potuit, nec tot seculorum atates mansuram firmare potẽtiam. Nec enim illi casu fortuito, sed virtute bellicã, fortissimisque Ducibus Italia fines euadunt, & ad Orbis terminos latis iurisdictionibus ditionem suam propagant. Casus scilicet siue fortuna subsidiarij auxiliariiq́; & commilitonis vicem prastat, non tamen Imperatoris, nec sunt penes eius arbitrium omnia. Stulti, qui rebus in bello malè gestis solam fortunam, non etiam militum ignauiam imbelliáq́; accusant. & victoria laudem, Ducum virtuti consilioq́; ereptam, Euentui tribuunt. Nam veritatis aquitatisve consentaneum non est, profligato exercitu criminari fortunam, Imperatorem prorsus inculpatum dimittere: & contra valde ingrati animi est, Ducem adeptã victoriã illaudatum praeternittere, ac omnino totam vni fortunae referre gratiam. Enimuero quando ita natura comparata sunt ingenia, vt scriptorum experientia vsum aliquem pra se ferentium etiã infirmis adfirmationibus fidem tribuant, aliorum vero, vt inexplorati iudicij hominum, veris narrationib. diffidãt, necessarium esse puto susceptæ huic Strategematũ expositioni,*

στρατηγικῆς ἐστοχασάμην. καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς φρονήσεως ἐπιτυχεῖν ἐλπίζων, εἰ ἃ* δὴ Ῥωμαίοις δυνάμει καὶ δι' ἔργων πρᾶξαι, ταῦτ' ἐγὼ λόγῳ περιβαλεῖν ἱκανὸς εἶναι δόξαιμι. εἰ δὴ παρὰ τοιούτοις ἀνδράσι δοκιμασθείην. Τὸ δὲ σύνταγμα θαρρῶν τι μοι λοιπὸν εἰπεῖν. Ὡς στρατηγῶν τε ἀγαθῶν ἄσκησις ἔσται, παλαιῶν τε ἡγεμόνων κατὰ τὴν σεβαστὴν εἰρήνην ἀνάθημα. εἰσόμεθα τι, καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο παρὰ τὴν αἰτίαν οἵτινες πλείστων ἐσφάλησαν τῶν στρατηγησάντων, οἵτινες ἀπραγήσαντες ἠγέρθησαν εἰς δόξαν. μάλιστα δὲ τὴν Ῥωμαίων ἀρετὴν ἐννοήσομεν. ὡς οὔτε βασιλεὺς, οὔτε πόλις, οὔτε ἔθνος, μεῖζον ἡγεμονίας ἐκράτησαν μέγεθος. ἀλλ' οὐδ' εἰς ἴσον ἤλασεν. ὥστε τοσαύτης βεβαιώσασθαι χρόνοις ἀκίνητον δυναστείαν. Οὐ γὰρ τύχῃ μοι δοκοῦσιν * ὑπερβάντες τοὺς τῆς Ἰταλίας ὅρους ἐπὶ πέρατα γῆς ἐκτεῖναι τὴν σφετέραν ἀρχὴν, ἀλλὰ πράξεσι στρατηγικαῖς. Συνεπιλαμβάνεσθαι μὲν γὰρ ἄρχεσθαι δεῖ καὶ τὴν τύχην. οὐ μὴν τὸ παράπαν οἴεσθαι τινὸς τὴν κρατεῖν. Ἀλλ' εἰσὶν τινὲς οἳ καὶ τὰ σφάλματα τῆς τύχης ἐγκλήματα μόνης ποιούμενοι, οὐ τῆς τῶν στρατηγούντων ἀμελείας· καὶ τὰ κατορθώματα, ταύτης, οὐ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἡγουμένων. οὔτε γὰρ ἐπιεικὲς, ἀνεπιτίμητον οὕτως ἀπολειπεῖν τὸν πταίοντα τοῖς ὅλοις, ὡς πάντων αἰτιᾶσθαι τὴν τύχην, οὔτε δίκαιον. ἀμάρτυρον ἐπὶ τοσοῦτον ἐπαινεῖν τὸν κατορθοῦντα περιορᾶν, ἐφ' ὅσον ἁπάντων ἀνατιθέναι τῇ τύχῃ τὴν χάριν. ἐπειδὴ γὰρ φύσει πάντες ἄνθρωποι, τοῖς μὲν δι' ἐμπειρίας συντετάχθαι δοκοῦσιν, κἂν ἀσθενῶς ἀπαγγέλληται, τὸ πιστὸν εἰς ἀλήθειαν ἀπονέμουσιν. τοῖς δὲ ἀπείροις, κἂν εὖ δύνανται πραχθῆναι, διὰ τὸ ἀδοκίμαστον, ἀπιστοῦσι, ἀναγκαῖον ἡγοῦμαι περὶ τῶν ἐν τῷδε τῷ λόγῳ στρατηγημάτων ἠθροισμένων, τοσοῦ-

τον

hancce

τὸν προοιμιάζω. Ὅτι πάντα διὰ πείρας ἔργων ἐλήλυθεν, καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν τοιούτων ὧν ἀπόγονον ὑπάρχει Ῥωμαίων ἅπαν τῷ γένει, καὶ ἀρετὴν μέχρι τοῦ δεῦρο πρωτεῦον. Οὐθὲν γὰρ ἐσχεδιασμένον ἀπολέμῳ καὶ νεωτέρᾳ γνώμῃ τόδε περιέχει τὸ σύνταγμα, ἀλλὰ πάντα διὰ πράξεων, καὶ ἀληθινῶν ἀγώνων κεχωρηκότα, μάλιστα Ῥωμαίοις. ἃ γὰρ ποιήσαντες ἐφυλάξαντο παθεῖν, καὶ δίκαιον ἐμαχήσαντο δεξιῶς, πάντα μοι συνείλεκται. Καίτοι οὐκ ἠγνόηκα, ὅτι μᾶλλον αὐτοὺς εἵλατο πάντα ἑαυτοῦ, καὶ τῆς ἰδίας ἀγχινοίας τὰ στρατηγήματα δοκεῖν εἶναι. πλείονος ἀξιούμενος ἐπαίνου ἀπὸ τῶν πιστευσάντων, ἢ ἀπὸ τῆς ἀλλοτρίας ἐμπειρίας. ἐγὼ δ' οὐ παρὰ τοῦτο ἐλαττοῦσθαι δοκῶ. καθάπερ εἴ τις ἐν πολέμοις αὐτὸς στρατευσάμενος συνετάξατο τοιόνδε λόγον, οὐκ ἂν παρὰ τοῦτο ἧττον ἠξιοῦτο μαρτυρίας, ὅτι μὴ μόνον φυσικῆς ἀγχινοίας ἰδίαν εὕρεσιν εἰσενήνοχε στρατηγημάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ δι' ἄλλων εὖ πραχθέντα μνήμῃ παραθέμενος εἰς σύνταξιν ἤγαγεν. οὕτως οὐδ' ἐμαυτὸν οἴομαι τοὐλάττον ἐπαίνων εἶναι ἄξιον, παρὰ τὸ ὅτι μὴ πάντα τῆς ἐμῆς ὁμολογῶ συνέσεως. τοὐναντίον δὲ προείληφα τόν τ' ἔπαινον ἀνεπίφθονον ἔχειν, καὶ τὴν πίστιν ἀσυκοφάντητον.

hancce præfationem præmittere: Omnia quæ hic à me dicentur, esse ab rerum usu petita. Ducũ auspicio & ductu, quorum soboles ac nepotes Romani, omnium facile ad hæc usque tempora bellicâ virtute principes. Nihil enim imbelli aut iuuenili insolentiâ inconsulte ac temerè gestum conscribam, sed quæ Romani præclaris verisque prælijs usurpauerunt, quæ pericula effugerunt, quæq; iustis armis deuicerunt. Non sum tamen nescius eam fore nonnullorum sententiã, ut maiori se gloriâ commendandos putent, si suopte ingenio compositas Strategematum artes hominibus credulis persuadeant, quàm si alienæ industriæ persequi vestigia videantur. At istis equidem minùs moueor. Nam ut si quis militaribus copiis præfectus, huiusmodi monimentis ad posteros traducendis operam dares, non ideo minùs fidem faceres, quia non solùm propriæ calliditatis inuenta in medium proferres, sed & ab aliis quoque feliciter edita memoriæ proderes: sic etiam nec minoris mihi laudis debebitur gratia, etsi non omnia hæc meo solùm ingenio meditata fuisse profitear. Immo hinc etiam autumo fore me illustriori commendatione grauiorique fide auctorem, atque ab omni prorsus inuidiâ calumniáque securiorem.

INCIPIT

STRATEGICVS.

CAP. I.

De eligendo Imperatore.

ELIGENDVM igitur Imperatorem censeo, nō certâ quadam gente familiave oriūdum, vt sacerdotē, nec amplis facultatibus locupletē, vt gymnasiarcham; sed castum, temperantem, sobrium, frugi, laboriosum, intelligentem, minimè auarum, nec iuniorem, nec item seniorem, &, si fortè contigerit, filiorum patrem, dicendi peritum, ac demum gloriâ illustrem.

1. Castum quidem esse opto, ne voluptariis distractus hinc inde cupiditatibus rerum curam insuperhabeat maximarum.

2. Temperantem verò, si quidem penes eum imperij summa est. Nam intemperantis animi motus semel admissi, liberas mentes subigunt, & impotentes feruntur in libidines.

3. Sobriū siue siccum: vt in arduis negotiis parandis putandisque peruigilet. Noctu enim quasi silente & quiescente animo, multa Ducis cogitatio molitur ac perficit.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ.

ΚΕΦ. Α.

Περὶ αἱρέσεως στρατηγοῦ.

ΦΗΜΙ τοίνυν αἱρεῖσθαι τὸν στρατηγὸν, οὐ κατὰ γένη κρίνοντας, ὥσπερ τοὺς ἱερέας. οὐδὲ κατ' οὐσίας, ὡς τοὺς γυμνασιάρχας. ἀλλὰ σώφρονα, ἐγκρατῆ, νήπτην, λιτὸν, διάπονον, νοερὸν, ἀφιλάργυρον, μήτε νέον, μήτε πρεσβύτερον, * ἂν τύχῃ καὶ πατέρα παίδων, ἱκανὸν λέγειν, ἔνδοξον.

α. Σώφρονα μὲν ἵνα ταῖς φυσικαῖς μὴ ἀνθελκόμενος ἡδοναῖς ἀπολείπῃ τὴν ὑπὲρ τῶν μεγίστων φροντίδα.

β. Ἐγκρατῆ δὲ, ἐπεὶ τηλικαύτης ἀρχῆς μέλλει τυγχάνειν. αἱ γὰρ * ἀκρατεῖς ὁρμαὶ προσλαβοῦσαι τὴν τοῦ δύνασθαι ποιεῖν ἐξουσίαν, ἀκατάσχετοι γίγνονται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας.

γ. Νήπτην δὲ, ὅπως ἐπαγρυπνῇ ταῖς μεγίσταις πράξεσιν. ἐν νυκτὶ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ψυχῆς ἠρεμούσης στρατηγοῦ γνώμη τελεῖται.

δ. Λιτὸν δὲ, ἐπειδὴ * κατασκελετεύουσιν αἱ πολυτελεῖς θεραπεῖαι, δαπανῶσαι χρόνον ἄπρακτον εἰς τὴν τῶν ἡγουμένων τρυφήν.

4. Frugi verò: Facultates enim exhauriunt & exsiccant prodiga familiarum ministeria, & immodesti ac intempestiui sumptus in Ducum luxus atque delicias.

ε'. Διάπονον δὲ, ἵνα μὴ πρῶτος τῶν στρατευομένων, ἀλλ' * ὕστερον κάμνῃ.

ς'. Νοερὸν δὲ, ὀξὺν γὰρ εἶναι δεῖ τὸν στρατηγὸν ἐπὶ πᾶν * ἄττοντα. διὰ ὠκύτητος ψυχῆς κατὰ τὸν Ὅμηρον

... ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα.

Πολλάκις γὰρ ἀπροσδόκητοι ταραχαὶ προσπεσοῦσαι σχεδιάζειν ἀναγκάζουσι τὸ συμφέρον.

ζ'. Ἡ δ' ἀφιλαργυρία δοκιμασθήσεται, καὶ πρώτη. τοῦ γὰρ ἀδωροδοκήτως καὶ μεγαλοφρόνως προΐστασθαι τῶν πραγμάτων αὐτὴ παραιτία. Πολλοὶ γὰρ κἂν διὰ τὴν ἀνδρείαν ἀσπίσι ταῖς καὶ δόρασιν ἀντιλάμψωσιν, πρὸς τὸν χρυσὸν ἀμαυροῦνται. Δεινὸν γὰρ πολεμίοις ὅπλον τοῦτο. καὶ δραστήριον εἰς τὸ νικᾶν.

η'. Οὔτε δὲ Νέον, οὔτε Πρεσβύτερον, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἄπιστος, ὁ δὲ ἀσθενής· οὐδ' ἕτερος γὰρ ἀσφαλής. Ὁ μὲν νέος, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀλόγιστον πταίσῃ τόλμαν. Ὁ δὲ πρεσβύτερος, ἵνα μὴ διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν ἐλλείπῃ. Κρατίστη * δ' ἡ αἵρεσις τοῦ μέσου· καὶ γὰρ τὸ δυνατὸν ἐν τῷ μηδέπω γεγηρακότι, καὶ τὸ φρόνιμον ἐν τῷ μὴ πάνυ νεάζοντι. ὡς οἵτινές γε ἢ σώματος ῥώμην ἄνευ ψυχῆς ἔμφρονος ἐδοκίμασαν, ἢ ψυχὴν φρόνιμον ἄνευ σωματικῆς ἕξεως, οὐδὲν ἐπέραναν. ἡ γὰρ ὑστερήσασα φρόνησις οὐδὲν ἐνόησε κρεῖττον, ἡ ἐλλείπουσα δύναμις οὐδὲν ἐτελείωσεν. Ὅ γε μὴν εὐδοκιμῶν οὐ μικρὰ τοὺς ἑλομένους ὤνησεν. ὅντινα γὰρ ἄνθρωποι φιλοῦσιν αὐτομάτῳ διανοίας ἐμπλώσει, τούτῳ ταχὺ μὲν ἐπιτάττοντι πείθονται, λέγοντι δὲ οὐκ ἀπιστοῦσιν, κινδυνεύοντι δὲ συναγωνίζονται.

θ'. Πατέρα

5. Laborioſum : vt non primus militiâ deficiat, ſed poſtremus.

6. Intelligentem : Nam acutum & perſpicacem Imperatorem eſſe decet, & ingenij celeritate multa ſimul agitante velocem. Cogitatio enim inſtar volatus, apud Homerum. Et ſæpenumerò inopinati tumultus ingruentes, tumultuariam quamque vtilis conſilij rationem expedire cogunt.

7. In primis verò probabitur minimè Auarus. Incorruptè enim & magnificè præeſſe, ea demum vera audacia, & ſumma authoritas eſt. Et plerique viri fortes, vmbonum haſtarúmque micantium ſtricturas oculis contrà ſpectant irretortis, attamen auri nummorúmque fulgorem non ſuſtinent, mentiſque aciem hebeſcere patiuntur. Terribilia hoſtib. illa arma, nec parum ad victoriam efficacia.

8. Neque Iuniorem, neque item Seniorem. Nam ille fide minus idoneus; iſtius vires parum firmæ, neuter ſecuritatem præſtare poteſt. Etenim adhuc adoleſcentior, temerario & feroci impetu, rem deperdet: At iam defectæ ætatis ſenex, naturali infirmitatis vitio, derelinquet. Optima igitur temperatæ ac intermediæ cuiuſdam rationis electio, quia & robur inerit ſeni iuniori, & prudentia iuueni ſeniori. Qui verò aut corporis vires abſque ingenij conſilio, aut conſilium abſq; viribus probant, fal'untur, nec hilum profic'unt. Nimirum omiſsa prudentiâ nihil ſapienti calliditate cōſulitur; viribus deficientibus nihil rectè conſultum perficitur. Nec parum quidem erit præſidij electo Duce Vulgi commendatione probato. Quem enim homines ſpontanea voluntatum inclinatione cordi habent, eius facillimè imperio parent, dicto audiunt, periculis ſubueniunt, decertantémque protegunt.

9 Bonum ducem patrem esse malui, quàm illiberem aut improlem. Hic tamen si cetera probus sit, non repudiandus. Et si fortè paruuli filij sint, eos, veluti potentissimas amoris illecebras, idoneos animi sui obsides reipublicæ relinquet. Iisque vt asperis acerbisque asilis & œstris ad bellum pater incitabitur. Si verò iam adultæ sunt ætatis, consultores, ducésque, ac fidissimi secretarum cogitationum arbitri fient, reíque publicæ statum obfirmabunt.

10. Dicendi peritum. Hinc enim maxima præcipuáque in exercitum commoda deriuari puto. Siquidem Imperatoris vehementi concione erecti excitatíque in procinctu milites, ardua quæq; & formidolosa despiciũt, & propositam in laudem victoriámque acriter decertando conspirant. Nec ita auribus percepti tubarum clãgores animos ad pugnam acuunt, aut irritant, vt hortatrix ad virtutem & gloriam oratio, intrepidas expeditę aciei mentes ad opposita pericula erigit stabilítque: immò & metu conterritos, penéque iacentes, sæpe constanti roborat allocutione. Vnde efficax Imperatoris elocutio, exercitus strages generosè solari ac lenire docta, vtilior multo est longo vulnerariorum medicorum agmine. hinc enim solis remediis medicina vulneribus paratur: illinc defessi milites, viribus nouis reparãtur; fortes, addita etiam virtute magis animantur. Et quemadmodum latentium morborum sanatio difficilior, conspicuorum facilior: sic etiã longè maioris prudentiæ est, cæcâ pernicie deficientes fugientésque animos ab interitu reuocare, quàm corporis ægritudinem plerumque liquidò manifestam sanare. Nulla igitur Respublica, aut exercitum sine Imperatore, aut Imperatorem absque eloquentia, m[illegible]t.

θ'. Πατέρα δὲ προὔκρινα μᾶλλον, οὐδὲ τὸν ἄπαιδα παραιτούμενος ἂν ἀγαθὸς ᾖ. ἄν τε γὰρ ὄντες τύχωσι νήπιοι, ψυχῆς εἰσὶν ἰσχυρὰ φίλτρα, περὶ τὴν εὔνοιαν ἐξομηρεῦσαι δυνάμενα στρατηγοῦ πρὸς πατρίδα, δεινοὶ καὶ ὀξεῖς μύωπες πατρός. οἷοί τε ἀναστῆσαι θυμὸν ἐπὶ πολεμίους. ἄν τε τέλειοι, σύμβουλοι, καὶ στρατηγοὶ, καὶ πιστοὶ τῶν ἀπορρήτων ὑπηρέται γιγνόμενοι, συγκατορθοῦσι τὰ κοινὰ πράγματα.

ι. Λέγειν δὲ ἱκανόν. ἔνθεν γὰρ ἡγοῦμαι τὸ μέγιστον ὠφελείας ἥξειν διὰ στρατεύματος. ἐάν τε γὰρ ἐκτάττῃ πρὸς μάχην στρατηγὸς, ἡ τοῦ λόγου παρακέλευσις. τῶν μὲν δεινῶν ἐποίησε καταφρονεῖν, τῶν δὲ καλῶν ἐπιθυμεῖν. Καὶ οὐχ οὕτως ἀκοαῖς ἐνηχῆσασα σάλπιγξ ἐγείρει ψυχὰς εἰς ἅμιλλαν μάχης, ὡς λόγος εἰς προτροπὴν ἀρετῆς ἐν ἀγῶνι ῥηθεὶς, ἀκμάζουσαν ἀνίστησι πρὸς τὰ δεινὰ τὴν διάνοιαν, ἄν τε συμβῇ πταῖσμα περὶ τὸ στρατόπεδον, ἡ τοῦ λόγου παρηγορία τὰς ψυχὰς ἀνέρρωσε. Καὶ πολὺ δὴ χρησιμώτερός ἐστι στρατηγοῦ λόγος οὐκ ἀδύνατος, ὥστε παραμυθεῖσθαι τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις συμφορὰς, τῶν ἑπομένων τοῖς τραυματίαις ἰατρῶν. Οἱ μὲν γὰρ ἐκείνους μόνοις τοῖς φαρμάκοις θεραπεύουσιν, ὁ δὲ καὶ τοὺς κάμνοντας εὐθυμοτέρους ἐποίησεν, καὶ τοὺς ἐρρωμένους ἀνέστησεν. Καὶ ὥσπερ τὰ ἀόρατα νοσήματα τῶν ὁρωμένων δυσχερεστέραν ἔχει τὴν θεραπείαν, οὕτως ψυχὰς ἐξ ἀθυμίας ἰάσασθαι λόγῳ παρηγορήσαντα δυσκολώτερον, ἢ σωμάτων φανερὰν ἐξ ἐπιπολῆς θεραπεύειν νόσον. Εἰ δὲ χωρὶς στρατηγῶν οὐδεμία πόλις ἐκπέμψει στρατόπεδον, οὐδὲ δίχα τοῦ δύνασθαι λέγειν αἱρήσεται στρατηγός.

ια᾽. Τὸν δὲ ἔνδοξον. Ὅτι τοῖς ἀδόξοις ἄχθεται τὸ πλῆθος ὑποταττόμενον. οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν ὑπομένει τοῦ ἑαυτοῦ χείρονα κύριον ἀναδέχεσθαι καὶ ἡγεμόνα. Πᾶσα δὲ ἀνάγκη, τὸν τοιοῦτον ὄντα καὶ τοσαύτας ἀρετὰς ἔχοντα ψυχῆς, ὅσας εἴρηκα, καὶ ἔνδοξον εἶναι. Φημὶ δὲ μήτε τὸν πλούσιον, ἐὰν ἐκτὸς ᾖ τούτων, χρῆναι αἱρεῖσθαι στρατηγὸν διὰ τὰ χρήματα. μήτε τὸν πένητα, ἐὰν ἀγαθὸς ᾖ, παραιτεῖσθαι διὰ τὴν ἔνδειαν. Οὐ μὴν χρή γε τὸν πένητα, οὐδὲ τὸν πλούσιον· ἀλλὰ καὶ τὸν πλούσιον, καὶ τὸν πένητα. οὐδ᾽ ἕτερον γὰρ οὔθ᾽ αἱρετέον, οὔτ᾽ ἀποδοκιμαστέον διὰ τὴν τύχην, ἀλλ᾽ ἐκλεκτέον διὰ τὸν τρόπον. Ὁ δὲ πλούσιος ἀγαθὸς ὤν, τοσοῦτον διοίσει τοῦ γενναίου πένητος. ὅσον αἱ ἐπάργυροι καὶ κατάχρυσοι πανοπλίαι τῶν καταχάλκων καὶ σιδηρῶν. αἱ μὲν γὰρ καὶ τῷ κόσμῳ πλεονεκτοῦσιν, αἱ δ᾽ αὐτῷ μόνῳ τῷ δραστηρίῳ διαγωνίζονται. Εἴ γε μὴ χρηματιστὴς εἴη. τὸν δὲ χρηματιστὴν οὐδ᾽ ἂν πλουσιώτατος ὢν τύχῃ συμβουλεύσω ποτὲ αἱρεῖσθαι. Λέγω δὲ * ὀβολοστάτην, μετάβολον, ἔμπορον, ἢ τοὺς παραπλήσιόν τι τούτοις πράττοντας. ἀνάγκη γὰρ τοὺς τοιούτους μικρόφρονας εἶναι, καὶ περὶ τὸ κέρδος ἐπτοημένους, καὶ μεμωρημένους περὶ τὸν πορισμὸν τῶν χρημάτων. ὅλως δὲ μηδὲν ἐσχηκέναι τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων, προγόνων τὸ λαμπρὰν ἀξίωσιν. Ἀγαπᾶν μὲν δεῖ προσοῦσαν, οὐ μὴν ἀποῦσαν ἐπιζητεῖν. οὐδ᾽ ἐκ ταύτης τινὰς κρίνειν ἀξίους εἶναι τοῦ στρατηγεῖν. ἀλλ᾽ ὥσπερ τὰ ζῶα ἀπὸ τῶν ἰδίων πράξεων ἐξετάζομεν ὅπως εὐγενείας ἔχει, οὕτω χρὴ σκοπεῖν καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐγένειαν. Καὶ γὰρ ἀνόητον τί τοῖς ἔμπροσθεν ἐπράχθη καλὸν ἐξετάζειν, οὐ τί ποιήσουσιν οἱ νῦν αἱρεθέντες. ὥσπερ τῶν

11. Illustrem denique & generosum. Ignobilis enim Ducis principatum ægre ferre populus solet, & vix est vt illi' imperio ditionive subiici velit. Quocirca necesse est eum qui præclaras omnes quas enumeraui, ingenij dotes cōplexus sit, etiam esse illustrem ac virtute nobilem. Sed nec diuitem tamen, vt iam vitiosa electio sit, pecuniarum habita ratione. Nec item pauperem, vt inopia pressus sese excusare possit. Neq; diuitem quidem; neque pauperē: sed tamen & diuitem, & pauperem: neuter verò sortitione probādus aut improbandus, sed delectu considerato diiudicandus. Diues enim virtute præditus, tantum ab genoroso paupere differt, quantum argentea aureáque arma, ab æreis ferreísque disparata sunt. Illa enim ornamento quoque abundè exuperant; hæc verò sola vtilitate ac necessitate cum illis certant. Quæstuarias item artes minimè exerceat. Eiusque conditionis homines licet ditissimos vix vnquam Duces eligendos censeā. Nūmularios dico arulatores, mercatores, aut his similia commercia pertractantes. Eos enim demisso abiectóque esse animo necesse est, vtilis tantummodo lucelli vilitate captos, & cumulandis opibus stolidâ auaritiâ desipientes, nec vllâ vnquam preclarâ Reipublicæ tributâ operâ, aut vllis maiorum meritis nobilitatos. Nam & gentilem quoque siue maiorum virtutem amare licet præsentem, nefas quærere absentem, aut huius tantum gratia & fauore dignos imperio aliquos existimare. Vt autem animalia, quorum strenua opera est, generosa dicimus; sic generosi homines, ex sua propriáque, non aliena aut adscitia virtute, iudicandi. Amentis enim est, quid præclarè à maioribus gestum sit, inspicere, nec quid ipsimet eligendi præstare poterunt, expendere. quasi

verò qui olim ante nos vixerunt, vrbem rémque publicam nobis seruare valeant incolumem, maneántque eadem illa nunc, quæ pridem extitêre. Nonne verò absurdum illud videbitur, milites honorariis præmiis decorare, non proauorum splendoribus claros, sed audaci facinore valentissimos: Duces tamen inspecta maiorum, quantumuis illustrium, gloria eligere, non verò propriâ ipsorum virtute, & licet gentilitia careant? Hæc certè si adsit, beatum prædico Imperatorem; at illa si desit, ignauum inertémque iudico. Nec malè forsan sperauit aliquis Duces præstantiores futuros, si auorum magna sonare nomina nequeant. Illi namque parentum virtutibus celebres, etsi degenerent, famæ nihilominus ac memoriæ perennitatem æternùm mansuram existimant, ideóque permultis in negotiis supino animo desidiosi iacent. Secus qui nullam sibi generis arrogant gloriam. Humilem enim ortum, vt suapte industria honestissimum reddant, multis susceptis aditisque periculis pleniore omnium ore laudari discupiunt. Atque vt ij quibus paupertinæ tenuésque sunt reculæ, parandis augendísque vitæ præsidiis, ac fortunæ damnis sarciendis promptiores diuitibus esse solent: pari quoque ratione, qui nullos hereditarios honores cernere possunt, peculiari propriáque virtute, gloriam laudemque magnopere sibi adserere ac vindicare conantur.

τῶν πάλαι γεγονότων σῴζειν ἡμᾶς δυναμένων, καὶ τὰ νῦν καὶ πρόσθεν. Ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐκ ἀπῳδότον, τοὺς μὲν στρατιώτας ταῖς ἀριστείαις τιμᾶν, οὐ τοὺς ἐκ προγόνων λαμπρούς, ἀλλὰ τοὺς αὐτούς τι γενναῖον ἐργασαμένους· τοὺς δὲ στρατηγοὺς διὰ τοὺς προγόνους αἱρεῖσθαι, κἂν ὦσι χρηστοί, μὴ διὰ τὴν σφῶν αὐτῶν ἀρετήν, κἂν μὴ φύσει λαμπρύνωνται; Προσόντων μὲν δεῖ * τούτοις, εὐτυχὴς ὁ στρατηγός. ἀπόντων δὲ ἐκείνων, κἂν παρῇ τοῦτ᾽ ἄπρακτος. Ἐλπίσαι δ᾽ ἄν τις τάχα καὶ ἀμείνους ἔσεσθαι στρατηγούς, τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐναποσεμνύνεσθαι προγόνοις. Οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ πατράσι κυδαινόμενοι, κἂν ἐλλείπωσιν οἰόμενοι τὴν ἐκ τῶν πρόσθεν εὔκλειαν σφίσι φυλάττεσθαι, πολλὰ καὶ ῥᾳθυμότερον διοικοῦσιν. οἷς δ᾽ οὐδεμία προϋπάρχει δόξα προγόνων, οὗτοι τὴν ἐκ προγόνων ἐλάττωσιν ἐλθόντες ἀναπληρῶσαι τῇ σφετέρᾳ προθυμίᾳ, φιλοκινδυνότερον ἐπὶ τὰς πράξεις ἁμιλλῶνται. καὶ καθάπερ οἱ πενέστεροι τῶν εὐπορωτέρων ταλαιπωρότερον ἐπὶ τὴν τοῦ βίου κτῆσιν ὁρμῶνται, τὸ ἔλαττον ἀναπληρῶσαι τῆς τύχης προσθέντες. οὕτως οἷς μὴ πάρεστι κληρονομουμένῃ προγόνων ἀποχρήσασθαι δόξῃ, τὴν ἀρετὴν ἰδιόκτητον οἰκειώσασθαι προαιροῦνται.

ΚΕΦ.

CAP.

ΚΕΦ. ϐ.

ΠΕΡΙ' ἈΓΑΘΟΥ͂ ΣΤΡΑΤΗ-γοῦ *διαίρεσις.

ΖΗλούσθω μὲν δὴ ἡμῖν στρατηγὸς ἀγαθὸς, εὐγενὴς, πλούσιος· μὴ ἀποδοκιμαζέσθω πένης μετ' ἀρετῆς, εἰ μὴ εἴη ἀπὸ λαμπρῶν. Αἱρεθεὶς δ' ὁ στρατηγὸς, ἔστω χρηστὸς, εὐπροσήγορος, ἕτοιμος, ἀπέραχος· μὴ οὕτως ἐπιεικὴς, ὥστε καταφρονεῖσθαι, μήτε φοβερὸς, ὥστε μισεῖσθαι· ἵνα μήτε ταῖς χάρισιν ἐκλύσῃ τὸ στρατόπεδον, μήτε τοῖς φόβοις ἀλλοτριώσῃ. Λοχαγοὺς δὲ καθιστάτω καὶ ταξιάρχους, καὶ ἐκείνων ἄλλων ἡγεμόνων, προσδεῖν αὐτῷ δόξει, τοὺς εὐνουστάτους τῇ πατρίδι, καὶ πιστοτάτους, εὐρωστοτάτους· ἔνθεν οὐδὲν αὖ κωλύῃ, καὶ τοὺς εὐπορωτάτους, καὶ τοὺς εὐγενεστάτους. Οὐ γὰρ ὡς ὀλίγους αἱρουμένους στρατηγοὺς, ἐκ τρόπου δοκιμάσαι ῥᾷον· * κἂν ἀπὸ χρημάτων μετ' εὐγενείας ὄγκος· οὕτως που καὶ λοχαγῶν καὶ ταξιαρχῶν πλῆθος· ὅθεν, τὸ μὲν εὐγενὲς, ἐπὶ τούτων προκείμενον, εἰς πρόχειρον ἐν ὀξεῖ καιρὸν δοκιμασίας· τὸ δὲ, ἐν *εὐπορίᾳ. ἐπειδὴ ἀναλῶσαί τι καὶ δοῦναι στρατιώταις εἰ ἐκ περιουσίας δυνατόν. χορηγία δ' ἀπὸ τῶν ἡγουμένων ὀλίγη, πρὸς τοὺς ὑποπταγμένους; εὐνούστερα παρασκευάζει τὰ πλήθη, καὶ ἀσφάλεια· μειζόνων πίστις πραγμάτων τοῖς περὶ πλειόνων κινδυνεύουσιν. εἰ πάνυ στρατηγὸς ἐκ τοῦ τρόπου παρέχοιτο.

ΚΕΦ. γ.

CAP. II.

De bono Duce distincta tractatio.

MAximè quidem colendus & obseruandus est Imperator bonus, nobilis, & diues; non tamen improbãdus pauper virtute gloriosus, etsi nec origine generosus. Electus verò appellatúsque Imperator æquus, benignúsq; sit, affabilis, facilis, intrepidus ac placidus. Sed non ita simplex, aut mitis, vt despiciatur; neque adeo tetricus & austerus, vt in odium veniat. Ne scilicet gratiosa nimis dissimulatione militum animi soluantur atque lasciuiant, néve item nimio bellicæ disciplinæ terrore abalienẽtur. Ipse autem, ordinarios, manipularios, primipilos, cæterósq; ordinũ ductores, suo arbitratu, aciej preficiat, eosq; potissimùm, quos nouerit patriæ amantissimos, fidissimos, valẽtissimosq;, nihil vetabit quin etiã locupletissimos, & nobilissimos. Nec enim permultos præfectos, tam accurato morum ac vitę examine licet expendere, quàm persolos Imperatores ac Duces, etsi diuitiarum cũ nobilitate insolentior aliquando sit fastus. Itaque in ciuili trepidatione, & occasionis puncto, præponenda quidem nobilitas; in penuria verò, posthabitã nobilitate, optanda potiùs opulentia est. Diuites enim, sumtus in exercitum liberali animo commodè facere poterunt. Illa autem huiusmodj præfectorum munificentia militum beneuolentiam prouocat, securitatémque conciliat, in rebúsque arduis tutior fides, quando m l tes, spe maiorum præmiorum, pericula quæq; audaces adibunt. Si t: men strenuè se gesserit Imperator.

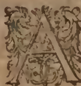
CAP. III.

Oportet Imperatorem habere consiliarios.

ELIGAT etiam ſibi adſeſſores, qui conſiliorum omnium participes fiāt, quíque ſecum vnà ſententias ſuas communicent; ſiue illos eius rej gratia in ſuo comitatu habuerit, ſiue ex præfectis ipſis illuſtriſſimos quoſque adſidere ſibi iuſſerit. Nam cogitata quidem, diligenter putanda tractandáque ſunt; ſolus autem proprias opiniones non rectè ſtatuit aut confirmat. Sententia enim abſq; adſtipulatore ſolitaria, molimine proprio facilè labitur ac deerrat. quæ verò conſultorum cautionibus comprobatur, tutò ipſa conſtituitur. Sed neque adeo incertus, aut inops cōſilij ſit, vt ipſi ſibi incredulus vſquequaq; diffidat; nec tā peruicaciter arrogans, vt ab nemine meliora promj poſſe exiſtimet. Nam neceſſarium eſt, aut eum, qui ceterorum omnium conſiliis fidem ſemper habet, ſuis nunquā, multa ſæpe inutilia peragere; aut, qui neminem vnum, præter ſe, audit, ſæpenumero multa quoque peccare.

ΚΕΦ. γ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΧΕΙΝ ΤΟΝ ΣΤΡΑτηγὸν βουλευτάς.

ιρείσθω δὲ αὖ καὶ συνέδρους, οἳ καὶ μεθέξουσιν αὐτῷ πάσης βουλῆς, καὶ κοινωνήσουσι γνώμης αὐτοῦ. ἢ τούτου ἕνεκα ἀκολουθήσοντες, ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων τοὺς ἐντιμοτάτους μεταπεμπόμενος συνεδρευέτω, ὥστε *τι δεῖ ἃ ἐννοήσαιμεν, μελετᾶν· μόνος δὲ οὐ τὰ αὐτοῦ βεβαίως οἰκειοῦται. γνώμη γὰρ, ἡ μὲν ἀνεπικύρωτος μονουμένη, πταίει περὶ τὴν ἰδίαν αἵρεσιν, ἡ δὲ ὑπὸ τῶν πέλας ἐπιμαρτυρηθεῖσα πιστεύεται τὸ μὴ σφαλερόν· οὐ μὴν, ἀλλὰ μήθ᾽ οὕτως ἄστατος ἔστω τὴν διάνοιαν, ὡς αὐτὸς αὑτῷ πάμπαν ἀπιστεῖν, μήθ᾽ οὕτως αὐθάδης, ὡς μήτι καὶ παρ᾽ ἄλλῳ τοῦ παρ᾽ αὐτὸν κρεῖττον οἴεσθαι νοηθῆναι. ἀνάγκη γὰρ τὸν τοιοῦτον, ἢ πᾶσι προσέχοντα, καὶ μηδὲν αὑτῷ, πολλὰ καὶ ἀσύμφορα πράττειν· ἢ μηδενὶ ὀλίγων ἀκούοντα, πάντα δι᾽ αὑτοῦ, πολλὰ καὶ ἁμαρτάνειν.

CAP. IV.

Bellum niſi ob iuſtam & legitimam cauſam non ſuſcipiendum.

RINCIPIA ipſa belli prudentiſſimè conſtitui oportere cenſeo; ita vt ęquitatis ratione ſuadente ſuſcepta eſſe manifeſtò appareat. tunc enim exercitui, contra hoſtes, ſocius bellorum Deus, propitiuſque adſiſtet; ipſique adeo milites erunt adeundis periculis promptiores.

Poſt

ΚΕΦ. δ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΙ ΤΗΝ ΑΡχὴν τοῦ πολέμου ἐξ εὐλόγου αἰτίας ἐπάγειν.

Ας δὲ ἀρχὰς τοῦ πολέμου μάλιστα φημὶ χρῆναι φρονίμως συνίστασθαι, καὶ μετὰ τοῦ δικαίου πᾶσι φανερὸν γίγνεσθαι πολεμοῦντα. τότε γὰρ καὶ Θεὸς συναγωνιστὴς τοῖς στρατεύμασιν εὐμενὴς καθίσταται· καὶ ἄνθρωποι προθυμότερον ἀντιτάττονται)

τοις

τοῖς δεινοῖς. εἰδότες γὰρ ὡς οὐκ ἄρχουσι, ἀλλ' ἀμύνονται, τὰς ψυχὰς ἀσυνειδήτους κακῶν ἔχοντες, ἐντελῆ τὴν ἀνδρείαν εἰσφέρονται. ὡς ὅσοι γε νομίζουσι μὴ νεμεσήσειν τὸ θεῖον ἐπὶ τῷ παρὰ τὸ δίκαιον ἐκφέρειν πόλεμον, αὐτῇ τῇ οἰήσει, κἂν μή τι δεινὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀπαντήσειν μέλλῃ, προκαταῤῥωδοῦσιν. διὰ τοῦτο δεῖ τὸν στρατηγὸν, ὧν τι βούλεται τυχεῖν, καὶ ὧν μὴ παραχωρῆσαι, λόγῳ καὶ πρεσβείαις προσκαλεῖσθαι πρῶτον, ἵν' ἐν τῷ μὴ συγκαταβαίνειν τοὺς ἀξίους τοῖς ἐναντίοις, ἀνάγκῃ δοκῇ, καὶ μὴ προαιρέσει, τὴν δύναμιν ἐξάγειν πολεμοῦσαν. ἐπιμαρτυρόμενος τὸ θεῖον, ὡς οὔτι καταφρονῶν ὧν συμβαίνει τοὺς πολεμοῦντας πάσχειν, ἀνεμεσήτως ἔπεισιν. οὔτ' ἐκ παντὸς τρόπου τὰ δεινὰ δρᾷ καὶ προηγουμένοις τοῖς πολεμίοις. Εἰδέναι δὲ χρὴ καθότι οὐ μόνον οἰκίας καὶ * τείχους ἑδραιότερον ὑφίστασθαι δεῖ τὸν θεμέλιον, ὡς ἀσθενεῖς γε * ὄντας, συγκατεῤῥυησομένων καὶ τῶν ἐποικοδομουμένων· ἀλλὰ καὶ τοῦ πολέμου τὰς ἀρχὰς δεῖ κατασκευασάμενον ἰσχυρῶς, καὶ κρηπῖδα περιθέμενον ἀσφαλείας, οὕτως ἐξάγειν τὰς δυνάμεις. ὧν γὰρ ἀσθενῆ τὰ πράγματα ἐστιν, ἐπειδὰν οὔτι μέγα βάρος ἀναλάβωσι πολέμου, ταχὺ θλίβονται καὶ ὑστεροῦσιν. ὅθεν ὥσπερ ἀγαθὸν κυβερνήτην ἐκ λιμένος ἐξαρτυσάμενον σκάφος, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ ἅπαντα ποιήσαντα, τότ' ἐπιτρέπειν χρὴ τῇ τύχῃ. ὡς αἴσχιστόν τε καὶ σφαλερὸν ἀποδείξαντα πολέμου κίνησιν, ὥστε καὶ διὰ θαλάττης ἤδη καὶ διὰ γῆς ἄγειν τὸ στράτευμα, κἄπειτα πρύμναν κρούσασθαι. τῆς μὲν γὰρ αἰτίας καὶ προπετείας ἕκαστος καταγελάσει, τῆς δ' ἀσθενείας καταφρο-

Postquam enim perip[...]erint, se iniuriam non inferre, verum illatam propulsare; nullius impietatis conscij, absolutâ cum virtute, excelsóque animo, militiæ sese vltro dabunt. Idcóque, quotquot arbitrantur diuinum numen iis non succensere, qui bellum iniustè mouent, vel sola istâ persuasione, etsi nihil ab hostibus sæuû sæuúmque obtigerit, metu solliciti pauēt semper, ac formidant. Quamobrem si quædam obtinere, aut negare voluerit Imperator, ea priùs per allocutiones & legatos clarigare debet: vt nisi æquis illi postulationibus annuant, tādem vtilitate cogente, non datâ operâ, bellum indixisse videatur. Diuinam quoque fidem testetur, bellum se temerè non gerere, nec quia damnosam præliorum aleam parui pendat; neque etiam vt militariter lasciuiendo, quacunque tandem ratione possit, hostes affligat. Præterea & istud valdè animâduertendum, non solùm domibus aut muris exstruendis, solidissima poni debere fundamenta, ne si imbecillitatis vitio labare ac ruere contigerit, tota quoque substructionis moles repentè concidat: Sed bellorum etiam initia validissimè statuenda & stabilienda esse; atque sic, quasi iam bene fundatâ securitate, instruendas educendásque copias. Scilicet malè constituta huiusmodi negotia, graui certaminis onere incumbente, illicò fatiscunt & deficiunt. Vt autem optimus gubernator, è portu priusquam soluat, nauem omnibus armamentis exstruere solet: sic etiam prouidus Imperator, quæcunque vsui sibi fore putabit, præparet; seséque tum, ac cetera, fortunæ permittat. Pudendum porrò ac periculosum est, temerè ac turbidè bellicos excitasse tumultus, & veluti mare terrámque præliis miscere voluisse, deinde turpiter inceptis desistere, prorámque obuertere. Etenim vnusquisq; supinā huiusmodi amentiā deridet, imbellemq; audaciam

ludos facit: Hostes etiam, quicunque illi sint, oderunt eos meritò, qui iniuriam inferre, nec noluerunt quidem, sed nec potuerunt.

CAP. V.

DEBERE IMPERATOREM educere exercitum reconciliatum numini diuino.

DVCAT copias Imperator puras, & lustratas secundùm ea quæ vel legibus sacris sancita, vel à vatib' præscripta sunt; omnem publicæ alicuius maculæ, aut impietatis conscientiam proiiciens.

CAP. VI.

EXERCITVM ORDINATVM duci oportere.

PRocedat vniuersum agmen ordine seruato, etsi pugnam Imperator cõmissurus non sit, imò etsi per arduam viam exercitum producturus, & per sociorũ amicorúmque regiones, multorum dierũ iter facturus, vt hoc pacto adsuefacti milites maneant in ordine, conseruent proprias cohortes, ductorésque suos subsequantur: Maximè verò si per hostile solum incedant, subitariis excursionibus sustinendis ac reprimendis; néve illo temporis momento dum fusi palantésque diuagantur, se ipsos mixtim incursent, nihil tamen agant, nec præripiant, sed multas interim strages patiantur. Vnà igitur omnes, pariterque progrediantur, vt sint in itinere diligentes, & ad conflictum repentinum accincti. Signa etiam habeant, seséque inuicem rectè dispositis ordinibus cõtueantur.

Curet.

ἐφρόνησεν. οἱ δ᾽ ἐχθροὶ, οἵτινες ποτ᾽ ἂν ὦσιν, κἂν μὴ πάθωσιν, ὡς οὐχὶ μὴ βουληθέντας ἀλλ᾽ οὐ δυνηθέντας * διαθεῖναι. δικαίως ἐμίσησαν.

ΚΕΦ. Ε.

ΠΕΡΙ͂ ΤΟΥ͂ ἘΞΙΛΕΟΥ͂ΣΘΑΙ πρῶτον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν * ὁ στρατηγὸς ἐξάγων εἰς πόλεμον.

Ἐξαγέτω δὲ τὰς δυνάμεις ὁ στρατηγὸς καθαράς. ἢ ὡς νόμοι ἱεροὶ, ἢ οἷς μάντεις ὑφηγοῦνται καθαρσίοις πᾶσαν εἴτε ἡ δημοσία κηλὶς, ἢ διαμολύσματος ἑκάστῳ * σύνεστιν * ἀποδιοπομπούμενος.

ΚΕΦ. ϛ΄.

ΠΕΡΙ͂ ΤΟΥ͂ ἈΓΕΙΝ ἘΝ ΤΑ͂ΞΕΙ τὸ στρατόπεδον.

Ἀγέτω δὲ τὸ στράτευμα πᾶν ἐν τάξει, κἂν μήπω μέλλῃ συμβάλλειν, ἀλλὰ διὰ μακρᾶς ὁδοῦ, περαιοῦσθαι, καὶ πολλῶν ἡμερῶν ἀνύειν πορείαν, καὶ ἐν τῇ φιλίᾳ, ἵνα ἐθίζωνται τὰ στρατεύματα μένειν ἐν τάξει, καὶ συμφυλάττειν τοὺς ἰδίους λόχους. καὶ ἕπεσθαι τοῖς ἡγεμόσιν. διὰ δὲ τῆς πολεμίας, πρὸς τὰς ἐξαίφνης ἐπιβουλὰς γιγνομένας, ἵνα μὴ ἐν ὀξεῖ καιροῦ θορυβούμενοι καὶ ἐπαναθέοντες, καὶ ἄλλοι πρὸς ἄλλους φερόμενοι, μηδὲν μὲν ἀνύσωσι φθάσαντες, πολλὰ δὲ καὶ δεινὰ πάθωσιν. ἀλλ᾽ ἅμα καὶ ἐς πορείαν ὦσιν ἐπιδέξιοι, καὶ εἰς μάχην εὐπρεπεῖς * ἔχοντες καὶ τὸ σύνθημα, καὶ ἀλλήλους ἐν τάξει βλέποντες.

Συστέλ-

Συστέλλειν δὲ πειράσθω τὴν στρατείαν τοῦ στρατεύματος ὡς ἔνι μάλιστα πρὸς ὀλίγον. καὶ διὰ πιύτων, ἂν δυνατὸν ᾖ, χωρίων, ἀγέτω τὰς τάξεις, δι' ὧν οὐκ ἂν ἐκθλιβόμεναι, στεναὶ, καὶ οὐκ ἔχουσαι πλάτος ἐκ πλευρᾶς ἐπὶ μήκιστον ἐκταθεῖεν. καὶ γὰρ εὐπαθέστεροι γίγνονται πρὸς τὰς αἰφνιδίους τῶν πολεμίων ἐπιφανείας αἱ τοιαῦται, καὶ ἥκιστα δραστήριοι. ἄν τε γὰρ σφίσι κατὰ μέτωπον ἀπαντήσωσιν οἱ πολέμιοι πλατύτεροι τεταγμένοι, ῥᾳδίως αὐτοὺς τρέπονται. καθάπερ οἱ τοὺς ἐπὶ κέρως ὄντας ἐν ταῖς μάχαις κυκλούμενοι. ἄν τε κατὰ μέσην τὴν δύναμιν ἐκ πλευρᾶς ἐπιβάλλωσιν, ταχὺ διέσπασαν αὐτῶν τὴν πορείαν καὶ διέκοψαν. ἐπιστρεψάντων γὰρ αὐτῶν εἰς φάλαγγα πρὸς ἄμυναν, ἀσθενὴς ἡ μάχη γίγνεται, καὶ οὐκ ἔχουσα βάθος. ἐάν τε τοῖς κατόπιν, ἢ κατὰ νώτου, δεινὴ μάχη ὁμοίως, καὶ προφανῆ ποιεῖται τὸν ὄλεθρον, ὡσαύτως οὐκ ἔχουσα βάθος. κἂν ἐπιστρέψαι δὲ τολμήσωσιν εἰς μέτωπον, ἡ αὐτὴ γίγνεται μάχη τοῖς ἐν τῇ πρωτοπορείᾳ τεταγμένοις. ταχὺ γὰρ αὐτοὺς περιστήσονται. συμβαίνει δὲ καὶ τὰς * παρὰ βοηθείας δυσχερεῖς καὶ ἀπράκτους γίγνεσθαι. τῶν γὰρ ἀπὸ τῆς οὐραγίας, τοῖς εἰς τὴν πρωτοπορείαν βουλομένων βοηθεῖν, ἢ τῶν πρώτων, τοῖς κατόπιν, βραδεῖα ἡ ἄφιξις, καὶ οὐ κατὰ καιρὸν γίγνεται. διὰ πολλῶν ὧν ὑστεροῦσιν ἢ προηγοῦνται σταδίων ἰέναι προθυμουμένων.

Ἡ δὲ συνεσταλμένη πορεία καὶ τετράγωνος, ἤπερ ἡ πάνυ παραμήκης, εἰς πάντα καιρὸν εὐμεταχείριστός ἐστι καὶ ἀσφαλής. ἔστι δ' ὅτε συνέβη τι τοιοῦτον ἐκ τῶν ἐκτεινομένων στρατευμάτων, πανικὰ καὶ * πλάνας τινὰς ἀμφιδόξους ἐμπίπτειν. ἐνίοτε γὰρ οἱ πρῶτοι καταβεβηκότες ἐξ ὀρεινῶν εἰς ψιλὰ καὶ ἐπίπεδα χωρία, θεασάμενοι τοὺς κατόπιν ἐπικαταβαίνοντας, ἔδοξαν εἶναι πολεμίων ἐφόδους.

Curet quoque Imperator, vt exercitus sui ordines artissimè colligat; vt cohibentibus angustiis, non possint per diffusa latera diffluere aut dispergi; alias enim toti patent in vulnera, & leui hostium velitatione franguntur, & nequicquam obsistere conantur. Nam siue à fronte, dilatato agmine, hostes occurrant, haud difficulter eiusmodi copias fundũt; quasi in pugna cornu circumdato ac circumuento: Siue etiam per medium exercitum, ad latera impetum faciant, citò distrahunt ac dissipant obnitentes. Ac licet sese conferant & contrahant in phalangem pugnaturi, nihilominus inualida erit pugna. Frõs enim minùs profundâ serie, non durabit. Sed enim si à tergo quoque premantur postites, luctuosa demum erit pugna, & præsens obiicietur pernicies; nam tenuis hîc quoque series citò turbabitur. Aut si in frontem se audeant conuertere, tam infeliciter confligent, quàm qui in primâ acie collocati; & cingi facillimè infestâ manu poterunt. Hinc etiam eueniet, vt subsidia difficulter aut perperam mitti possint. Etenim si tergiductores antistitibus, aut antistites tergiductoribus, suppetias adferre velint, pluribus stadiis, ac longioribus inuicem interuallis dissiti, serò admodùm aut nec opportunè, subuenient.

Succinctum verò & quadratum agmen, porrecto atque oblongo, expeditius omnino tutiúsque est; siquidem in productiore, panici aliquãdo terrores, vani, ancipitésq; tumultus, cooriũtur. Primi scilicet, postquàm è locis montosis, ad nuda & plana deuenerũt, postremos adhuc à tergo decurrentes cùm intuentur, primâ facie videre sibi videntur aduentantes hostes;

adeóq; cõgredi gestiũt, immò, & nonnulli iam ad manus concitati veniũt.

Seruitia, iumenta, omniaq; impedimenta in medio agmine componenda atque comportãda curabit Imperator, si retrò non omnia tuta & quieta suspicabitur, imò tunc in postremis fortissimos, præstantissimósque collocet; nec putet in istis, ad irruptionem subitariam retundendam, minus esse debere momenti, quàm in primis.

Præmittat etiam equites, scrutandis explorandisq; viis; maximè cùm syluæ penetrandæ, aut circumseptæ collibus solitudines peruadendæ. Sæpenumero enim struũtur ab hostib insidiæ, quæ si aduersarios fallant, rẽ eorũ vniuersam perimunt, oppriműntq; : si verò subtili aliquantulum Ducis diligentia detegantur, maximum prudentiæ argumẽtum hostium Imperatori exhibent.

Nimirum, aperta & æquata agri planities, cuiuis vel parũ prospicienti manifestò se prodit. Nam interdiu puluis excitatus, hostium cõmeantium index est: & nocturni ignes collucentes, armatos in proximo esse prænuntiant.

Prœlium non cõmissurus Imperator, castra moueat interdiu: si verò cõpendij commodiuc aliquid suadeat, quod faustũ ac tutũ fore existimet, etiã noctu. At vbi iam ferro decernendum erit, simul ac in hostiũ cõtuitum venerit, iubeat agmẽ progredi suspenso gradu, pedetentim, caueatq; ne huc illucq; cursitet: Nam plerumq; intempestiua corporis defatigatio, multũ de feruido & acri illo militũ robore minuit & absumit.

Per socias regiones iter faciens, edicat, vt milites se illis locis abstineat, nihil illorum aut attingant aut corrũpãt. Omnis enim exercitus, dum in armis est, immodestè ꝑmulta appetere amat; tum precipuè, cũ perpetrasse aliquid licuit:

ὥστε μελλῆσαι προσβάλλειν ὡς ἐχθροῖς, τινὰς δὲ καὶ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἤδη.

Λαμβανέτω δὲ τὴν θεραπείαν, καὶ τὰ ὑποζύγια, καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν ἐν μέσῃ τῇ δυνάμει χωρεῖν· ἂν μὴ τὰ κατόπιν ἀσφαλῆ πάλιν καὶ εἰρηναῖα νομίζῃ, εἰ δὲ καὶ μὴ, τὴν οὐραγίαν ἐκ τῶν ἐρρωμενεστάτων καὶ ἀνδρειοτάτων συνιστάσθω, μηδὲν διαφέρειν αὐτὴν οἰόμενος, πρὸς τὰ συμβαίνοντα, τῆς πρωτοπορείας.

Προπεμπέτω δὲ ἱππεῖς τοὺς διερευνησομένους τὰς ὁδοὺς, καὶ μάλιστα ὅτ᾽ ἂν ὑλώδεις, καὶ περικεκλεισμένας λόφοις ἐρημίας διεξίῃ. πολλάκις γὰρ ἐνέδραι πολεμίων ὑποκαθέζονται. καὶ λαθοῦσαι μὲν, ἔστιν ὅτε τὰ ὅλα συνέτριψαν τῶν ἐναντίων πράγματα· μὴ λαθοῦσαι δὲ, διὰ μικρᾶς φροντίδος, φρόνησιν μεγάλην ἐμαρτύρησαν τῷ πολεμίων στρατηγῷ..

Τὴν μὲν γὰρ πεδιάδα καὶ ψιλὴν, πάντων ὄψις, καὶ μὴ περιεργανήσαντος τινος ἐδήλωσεν· καὶ γὰρ κονιορτὸς ἀναφαινόμενος καθ᾽ ἡμέραν, ἐμήνυσε τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον καὶ πυρακτούμενα νύκτωρ, ἐπύρσευσε τὴν ἐγγὺς στρατοπεδείαν.

Ἀγέτω δὲ τὰς δυνάμεις, μὴ μέλλων μὲν ἐκτάττειν εἰς μάχην, μεθ᾽ ἡμέραν. ἐὰν δὲ ἐπείγῃ τι φθάνειν συντομώτερον, εἰ ἀσφαλὲς εἶναι νομίζοι, καὶ νύκτωρ. μέλλων δὲ κρίνειν, εὐθὺς τῷ σύνοπλον γίνεσθαι τοῖς πολεμίοις, τὰ πράγματα διὰ μάχης * σχολῇ προΐτω, καὶ μὴ πολλὴν ἀνυέτω· πολλάκις γὰρ πρὸ τῶν κινδύνων ὁ κόπος ἐδαπάνησε τὴν ἀκμὴν τῶν σωμάτων.

Διοδεύων δὲ συμμαχίδα γῆν, παραγγελλέτω τοῖς στρατεύμασιν ἀπέχεσθαι τῆς χώρας, καὶ μὴ θιγεῖν τινὸς, μηδὲ φθείρειν. Ἀφειδὲς γὰρ πλῆθος ἅπαν ἐν ὅπλοις. ὅτ᾽ ἂν ἔχῃ τὴν τοῦ δύνασθαι τι ποιεῖν ἐξουσίαν·

σίαν· καὶ ἡ ἐγγὺς ὄψις τῶν ἀγαθῶν, δελεάζει τοὺς ἀλογίστους ἐπὶ πλεονεξίαν· μικρᾷ ἢ προφάσει ἀπηλλοτρίωσαν συμμάχους, ἢ παντελῶς ἐξεπολέμωσαν.

Τὴν δὲ τῶν πολεμίων φθειρέτω, καὶ καιέτω, καὶ τεμνέτω· ζημία γὰρ χρημάτων, καὶ καρπῶν ἔνδεια μειοῖ πόλεμον, ὥσπερ ἡ οὐσία τρέφει.

* Προανατιθέσθω μέντοι πρῶτον ὃ μέλλει ποιεῖν. πολλάκις γὰρ ἡ τοῦ μέλλοντος δεινοῦ ἔσεσθαι προσδοκία, συνηνάγκασε, πρὶν ἢ παθεῖν, ὑποσχέσθαι τι τοὺς κινδυνεύοντας, ὧν πρότερον οὐκ ἠβουλήθησαν ποιεῖν. ἐπειδὰν δὲ ἅπαξ πάθωσιν, οὐδὲν ἔτι χεῖρον ὀψόμενοι, τῶν λοιπῶν καταφρονοῦσιν. ἂν δὲ πολὺν ἐν τῇ πολεμίᾳ μέλλῃ καταστρατοπεδεύειν χρόνον, τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα φθειρέσθω τῆς χώρας ὧν αὐτὸς οὐχ ἕξει χρείαν. * ἄλλα δὲ ἀναγκαῖα φυλαχθέντα τοῖς φίλοις ἔσται. τούτων φείδεσθαι. Τῶν δὲ δυνάμεων ἐκπεπληρωμένων, μήτ' ἐπὶ τῆς συμμαχίδος καθεζόμενος ἐγχρονιζέτω χώρας· τοὺς γὰρ ἰδίους ἀναλώσει καρπούς, καὶ ζημιώσει πλέον τοὺς φίλους, ἢ τοὺς πολεμίους. μεταγέτω δ' ὡς θᾶττον. ἐὰν ἀκίνδυνον ᾖ, οἴκοι τὰς δυνάμεις. ἐκ γὰρ τῆς πολεμίας, εἰ μὲν εἴη δαψιλὴς καὶ εὐδαίμων, τρυφὴν ἕξει καὶ ἀφθονίαν. εἰ δὲ μή, τήν γε φιλίαν οὐ λυμανεῖται· πολλὰ * δ' ὅμως καὶ ἀπὸ * λαμπρᾶς τῆς ἀλλοτρίας ἕξει πλεονεκτήματα. Φροντιζέτω δὲ περί τε ἀγορᾶς, καὶ τῆς τῶν ἐμπόρων, καὶ κατὰ γῆν, καὶ κατὰ θάλατταν, παραπομπῆς. ἵνα ἀκινδύνου τῆς παρουσίας σφίσιν * οὕτως ἀόκνως * παρακομίζουσι τὸν εἰς τὰ ἐπιτήδεια φόρτον.

cuit: quæque se oculis vltrò subiiciunt commoditates, maximè titillant & alliciunt impotentem habendi cupiditatem, ac sæpe vel leuissima data occasione abalienati diuortunt animi sociorum; immò & infensissimi hostes fiunt.

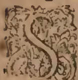
Hostium autem possessiones funditus perdere, amburere, cædere, depopulari proderit. Damnosa enim clades, & opum fructuúmque penuria, belligerandi vires illis adimet, quas abundantia fouebat ac suppeditebat.

Aliquandiu tamen antè comminari debet Imperator, quàm facere. nam calamitatis inferendæ metus, periclitantes admittere multa quæ renuebāt sæpe cogit. at vbi ea semel illata sæuiit, dum se nihil peius pati posse animaduertunt, cetera omnia quasi pro derelictô habent. Enimuerò si diutius in hostili solo habenda castra putauerit, ea tantùm deperdat, quæ vtilia sibi non fore prospexerit: illis autem, quę, si integra seruentur, suis etiam prodesse poterunt, parcat. Collectis contractisq; omnibus copiis, in fœderatis sociisque regionibus, diu cunctando, feriatus ne desideat. nam amicos maiore quàm hostes multaret detrimento. Inde igitur armatam manum, si commodum est & licet, confestim abducat. nam in hostium agris, si opimi sint & fertiles, opiparè & adfatim viuet: si minùs; at certè suos non vastabit, & multa etiam ex alieno agro, quamuis non ita vbere ac lauto, eliciet commoda. Erit etiam boni Imperatoris, curare vt mercatoribus liber & securus terra maríq; annonæ conuehendæ pateat aditus; vt plenâ securitate, impigri, necessarias merces commodiùs apportent.

CAP.

CAP. VII.

QVOMODO PER ANgustias ducenda copia.

SI quando per angustias, aut prærupta & auia loca ducēdus exercitus; perutile erit, copias nōnullas præmittere, montiū verticibus, angustiarumque faucibus præoccupandis. ne si prius illic hostes consederint, transitionem arceant. Quod etiam obseruandum, si hostium metuetur impressio. Nā vtile quidem est, aliquid semper in illos moliri ac tentare; sed ab illis quoque cauere planè necessarium est. Nec solùm Imperator inuadendis hostium finibus auidè imminere debet, sed prouidè suos etiam, ne vsurpentur, occludere.

CAP. IIX.

DE VALLI MVnitione.

IMperator, si in hostili solo castra ponat, statim vallo fossáque cingat, licèt ibi ad breue tēpus considere voluerit. Hæc enim castrensis ratio nunquam pœnitenda. sempérque tuta aduersus repentinas & improuisas irruptiones. Collocet etiam custodias ac speculatores, quasi propè adsint hostes, etsi longiùs abesse putet. Si verò illis minimè prementibus castra diutius habiturus sit, aut si regionis vastandæ caussâ commoretur, aut etiam commodiorem circumspectet occasionem, eligat minimè humida aut morbosa loca. Impurus enim illic & fœtidus aër morbos ac pestes progignit, validam multorum valetudinem lædit, multis

ΚΕΦ. ζ.

ΠΕΡΙ' * ΤΟΥ͂ Ο'ΤΕ ΔΙΑ' ΣΤΕνῶν μέλλῃ τὸ στρατόπεδον ἄγειν.

Ἐπειδὰν δ' ᾖ ἐπὶ διὰ στενῶν μέλλῃ ποιεῖσθαι πάροδον, ἢ δι' ὀρεινῆς καὶ δυσβάτου χώρας ἄγειν τὸν * στρατηγὸν, ἀναγκαῖον, προεκπέμποντα τὸ μέρος τῆς δυνάμεως προκαταλαμβάνεσθαι τάς τε ὑπερβολὰς, καὶ τὰς τῶν στενῶν παρόδους μὴ φθάσαντες οἱ πολέμιοι, καὶ καταστάντες ἐπὶ τῶν ἄκρων, κωλύσωσι τὴν διεκβολὴν ποιεῖσθαι. Τὸ δὲ αὐτὸ πεφροντίσθω κἂν δεδίῃ πολεμίων εἰσβολήν. οὐ γὰρ δεῖ * δρᾶσαι μὲν χρήσιμον, φυλάξασθαι δὲ μὴ παθεῖν οὐκ ἀναγκαῖον. οὐδὲ φθάσαι μὲν αὐτοὺς εἰσβάλλοντας εἰς τὴν πολεμίαν ἔπειγον, * ἀποκλεῖσαι δὲ τοὺς πολεμίους ἐπὶ σφᾶς ἰόντας οὐ προνοητέον.

ΚΕΦ. η.

ΠΕΡΙ' ΤΟΥ͂ ΠΟΙΕΙ͂Ν χάρακα.

ΕΝ δὲ δὴ τῇ τῶν ἐχθρῶν καταστρατοπεδεύων, χάρακα περιβαλλέσθω καὶ τάφρον, ἂν ἐφ' ἡμέραν μέλλῃ τὴν παρεμβολὴν θήσειν. ἀμετανόητος γὰρ ἡ τοιαύτη καὶ ἀσφαλὴς στρατοπεδεία, διὰ τὰς ἀφνιδίους καὶ ἀπροσδοκήτους ἐπιβουλάς. Καθιστάτω δὲ φύλακας, κἂν μακρὰν εἶναι νομίζῃ τοὺς πολεμίους, ὡς ἐγγὺς ὄντας. ὅπου δ' ἂν μέλλει πολυχρόνιον τίθεσθαι τὴν παρεμβολὴν, οὐ κατεπιόντων τῶν πολεμίων, ἢ ἐπὶ τῷ φθείρειν τὴν χώραν ποιούμενος τὴν μονὴν, ἢ καιροῖς ἐφεδρεύων βελτίοσιν, ἐκλεγέσθω χωρία μὴ * ἑλώδη, μηδὲ νοσερά. τὰ γὰρ τοιαῦτα τῆς ἀναφοραῖς, καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν τόπων δυσωδίαις, νόσους καὶ λοιμοὺς ἐμβάλλει τοῖς στρατεύμασιν, καὶ

πολλῶν

πολλῶν μὲν *ἐκάκωσε τὰς εὐεξίας, πολλοὺς δὲ ἀπώλεσεν. ὥστε μὴ μόνον ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ ἀσθενὲς ἀπολείπεσθαι τὸ στράτευμα.

ΚΕΦ. θ'.

ΠΕΡΙ' ΤΟΥ͂ ΣΥΝΕΧΩ͂Σ *ΥΠΑΛ-λάσσειν τὰ ἄπληκτα.

Ρήσιμον δέ που καὶ σωτήριον στρατοπέδῳ, μηδὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένειν παρεμβολῆς, ἂν μὴ χειμαδεύῃ, καὶ τοῖς σκηνώμασι διὰ τὴν ὥραν τοῦ καιροῦ πεπολισμένη τυγχάνῃ. αἱ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἐκκρίσεις, ἐπὶ τῶν αὐτῶν γιγνόμεναι χωρίων, ἀτμοὺς διεφθορότας ἀναπέμπουσαι, συμμεταβάλλουσι καὶ τὴν τοῦ περιέχοντος ἀέρος χύσιν. Ἐν δὲ ταῖς χειμαδίαις, γυμναζέσθω τὰ στρατόπεδα, καὶ πολεμικὰ, καὶ συστροφὰ ποιείσθω τοῖς δεινοῖς, μήτ' ἀργεῖν *ἐῶν, μήτε ῥαθυμεῖν. ἡ μὲν γὰρ ἀργία, τὰ σώματα μαλθακὰ καὶ ἀσθενῆ κατεσκεύασεν, ἡ δὲ ῥαθυμία, τὰς ψυχὰς ἀνάνδρους καὶ δειλὰς ἐποίησεν. αἱ γὰρ ἡδοναὶ δελεάζουσαι τῷ καθ' ἡμέραν συνήθει τὰς ἐπιθυμίας, διαφθείρουσι καὶ τὸν *εὐτολμώτατον. ὅθεν οὐ μακρὰν *ἐπείγειν τοὺς ἄνδρας τῶν πόνων. Ἐπειδὰν γὰρ μετὰ χρόνον ἀναγκάζωνται πρὸς τὰ πολεμικὰ χωρεῖν, οὐχ ἡδέως ἐξίασιν οὔτ' ἐπιπολὺ μένουσιν· ἀλλ' *ἐκδεδιῃτημένοι, ταχὺ μὲν ὀρρωδοῦσι πρὶν ἢ *πειρᾶσθαι τὰ δεινά. ταχὺ δὲ πειράσαντες ἀποχωροῦσιν· οὔτ' ἐλπίζειν, οὔτε φέρειν τοὺς κινδύνους δυνάμενοι.

vitam quoque aufert, adeóque & numero & viribus minuitur exercitus.

CAP. IX.

CREBRO' MVTANDA esse castra.

Ec parum vtilitatis ac salubritatis eueniet, si non semper eodem in loco maneat castrorum metatio. nisi milites eâ tempestate sub pellibus & tentoriis hibernent. Naturales enim ac necessariæ alui deiectiones, vnum semper in locum congestæ, graues ac fœtidos exspirant halitus, tandémque ambientem ac circumfusum aërem tætro odore corrumpunt. Cohortes in hiberna missas, ad bellicas exercitationes traducat Imperator, nec sinat eas ociari vel desidere. Nam ocio quidem corporis vires mollescunt & languent; desidiâ verò, animi veluti euirantur, secordésque & ignauj fiunt. nempe blãdimenta voluptatum, adsiduo abusu, ferocissima quæque pectora eneruant & absumunt. Cauendum igitur ne diutius viriles animi à consuetis essent laboribus. Nam si ab longo otio ad militaria munera reuocentur, nõ prodeunt lubentes, nec diu perseuerant, sed repentè timore consternati trepidant, priusquàm periculorum dubia tentauerint; simulac verò tentauerunt, abscedunt; atque ita in illis, nec sperant, nec resistunt.

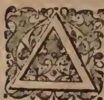
CAP. X.

MILITES REBUS securis ad bellum exerceri debere.

BOnus igitur Imperator, priusquàm vrgeat consistendi in acie necessitas, præparet quæ vtilia sibi fore videbũtur, immò & militum corporibus exercendis, imperet quoque minùs vtilia. Satis enim illis, quamuis ærumnosis ac miseris, concedetur ocij, si tantisper à grauibus verisque bellorum periculis vacare liceat. His autem modis exerceantur. Disponantur singuli in armis, illisque præcipua curarum ista sit assiduo vsu permanere in ordine, vt adsuescant de facie ac nomine sese inuicẽ nosse. Item vt discãt quis progredi debeat, quo imperante, quo loco, quot sociis comitatus. Denique vel leuissimo nutu & signo, adstent in ordine singuli. Tum verò doceantur agmen producere, contrahere, inclinare in læuum, in dextrum latus, manipulos traducere, diuidere, condensare; vel etiam vicibus alternis accedere & recedere. Itémque adsuefiant aciei distributionibus & dispositionibus, siue in phalangem componenda sit acies, siue confertim colligenda, siue longâ serie protendenda, siue, ita vt postremi aduersus circũuenientes obuerso vultu prœlientur, pugna biceps ac bifrõs pugnanda, siue etiam receptui signo audito secedendum. Vt enim qui musicorum instrumentorũ principiis adhuc erudiuntur, quando aut tibiarum foramina, aut neruorum interualla, digitorum pulsu discernenda sunt, sæpenumerò alia aliis digitis, absque vllo concentu premunt inconditè, ac languidè ponendo articulos, segniter quoque tollendo, vix neruos intendunt: At qui

ΚΕΦ. ι.

ΠΕΡΙ' ΤΟΥ͂ ΔΕΙ͂ ΓΥΜΝΑ'ΖΕΙΝ τὸν στρατὸν ἀδείας οὔσης.

ιόπερ ἀγαθοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὰ χρήσιμα τότε κατασκευάζειν, ὅτε οὐκ ἐπείγουσιν αἱ τῆς παρατάξεως ἀνάγκαι, καὶ τὰ ἄχρηστα διὰ τὴν τῶν σωμάτων ἄσκησιν ἐπιτάττειν. Ἱκανὴ γὰρ στρατοπέδοις ἄνεσις, κἂν σφόδρα ταλαίπωροι ὦσιν, ἡ μὴ διὰ τῶν δεινῶν εἰς τὸ ἀληθινὸν ἀγώνισμα πεῖρα. γυμναζέτω ποιοῖσδε τισὶ τρόποις. Ἐκτάττων πρῶτον ἀναδοὺς τὰ ὅπλα πᾶσιν· ἵν' ἐκ μελέτης σφίσιν ᾖ τὸ μένειν ἐν τάξει· καὶ ταῖς ὄψεσι, καὶ τοῖς ὀνόμασι συνήθεις ἀλλήλοις * γιγνόμεναι· καὶ τίς, ὑπὸ τίνα, καὶ ποῦ, καὶ μετὰ πόσους, * ὑπὸ ὀξὺ παράγγελμα πάντες ὦσιν ἐν τάξει. καὶ τάς τε ἐκτάσεις, καὶ συστολάς, καὶ ἐγκλίσεις ἐπὶ * λαιὰ καὶ δεξιά, καὶ λόχων μεταγωγάς, καὶ διαστήματα, καὶ πυκνώσεις, καὶ τὰς δι' ἀλλήλων ἀντεξόδους, καὶ εἰσόδους, καὶ τὰς κατὰ λόχους διαιρέσεις καὶ κατατάξεις, καὶ τὴν ἐπὶ φάλαγγα, καὶ τὴν ἐπὶ βάθος ὑποστέλλουσαν, καὶ τὴν ἐπὶ μῆκος ἐκτείνουσαν, καὶ τὴν ἀμφιπρόσωπον μάχην, ὅτ' ἂν ἐκ κατ' οὐρὰν ἐπιστρέψαντες, πρὸς τοὺς κυκλουμένους μάχονται, καὶ τὰς ἀνακλήσεις ἐκδιδασκέτω. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων, οἱ μὲν ἀρχὴν ἔχοντες τοῦ μανθάνειν, ἐπιτιθέντες τοὺς δακτύλους ἐπὶ τὰ τρήματα τῶν αὐλῶν, καὶ διαστήματα τῶν χορδῶν, πολλάκις ἄλλον ἔθεσαν ἐπ' ἄλλῳ, καὶ οὐ κατὰ τὴν ἁρμονικὴν διάστασιν· εἶτα μόλις ἐπεκτείνουσι· βραδὺ μὲν αἴρουσι τοὺς δακτύλους, βραδὺ δὲ τιθέασιν. οἱ δ'

ἐν μελέτῃ τῆς μουσικῆς αἱ ἐπιτηδείως ἤδη ἐρρυθμισμέναι τῇ χειρὶ, δι᾽ ὀξύτητος μεταφέρουσιν, ὅπῃ τι βούλονται παραθλῖψαι τῆς ἀναπνοῆς, καὶ ἀνοῖξαι, καὶ * παραψῆλαι χορδῆς. Τοῦτον δή που τὸν τρόπον, οἱ μὲν ἀσυνήθεις καὶ ἀνάσκητοι τῆς τάξεως, διὰ ταράχου πολλοῦ, μόλις, ἀλλήλων διαμαρτάνοντες ἐγκατατάσσονται, πολλὴν ἀναλίσκοντες χρόνον. Οἱ δὲ συγκεκροτημένοι, διὰ τάχους, ὡς εἰπεῖν, αὐτόματοι φέρονται πρὸς τὴν τάξιν, ἐναρμόνιον τινὰ καὶ καλὴν ἀποπληροῦντες ὄψιν.

Εἶτα διελὼν τὰ στρατεύματα, πρὸς ἀλλήλους ἀσιδήρῳ μάχῃ συναγέτω, νάρθηκας ἢ σύρακας ἀκοντίων ἀναδιδούς. εἰ δέ τινα καὶ βεβωλασμένα * πεδία εἴη, βώλους τινὰς κελεύων αἴροντας βαλεῖν. ὄντων δὲ καὶ ἱμάντων ἐκ ταυρείων, χρήσθω ἐπὶ τὴν μάχην. Δείξας δὲ αὐτοῖς καὶ λόφους, ἢ ὀρθίους βουνοὺς, ἢ τόπους, κελευέτω σὺν δρόμῳ καταλαμβάνεσθαι· πρὸς τὲ δὲ καὶ ἐπιστήσας ἐπ᾽ αὐτῶν τινὰς τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἀναδοὺς ἃ μικρῷ πρόσθεν ἔφην ὅπλα, τούτους ἐκβαλλοντας ἑτέρους ἐκπεμπέτω· καὶ ἢ τοὺς μείναντας ἐπαινείτω καὶ μὴ ἐκπεσόντας, ἢ τοὺς ἐκβαλόντας. Ἐκ γὰρ τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως καὶ γυμνασίας ὑγιαίνει μὲν τὸ στράτευμα πᾶν, δ᾽ ὅ,τι οὖν ἥδιον ἐσθίει καὶ πίνει * αὐτὶ λητὸν ἢ πολυτελέστερον οὐκ ἐπιζητοῦν. Ὁ γὰρ ἀπὸ τῶν πόνων λιμὸς καὶ τὸ δίψος, ἱκανὸν ὄψον ποιεῖ καὶ γλυκὺ * κέρασμα· στερρόπεδά τε τὰ σώματα σφίσι γίγνεται καὶ * ἀγμητά· καὶ συνεθίζεται τοῖς μέλλουσι δεινοῖς, ἱδρῶτι, καὶ σώματι, καὶ πνεύματι, καὶ θάλπεσιν ἀσκιάστοις, καὶ κρυμνοῖς ὑπαίθροις συγγυμναζόμενα.

qui iam frequenti curâ & vsu totam artem probè callent, manu ad numeros compositâ, celeri lenitate subtiliter agitatâ, tibiarum flatus, vt lubet, aut comprimunt, aut laxant, fidibúsque facilè perstrepunt: Consimili quoque ratione, ordinum seruandorum insucti & ignari, trepidi admodum post multos errores & amfractus, vix tandem dispositè conquiescunt: Qui verò communibus animis conspirare edocti sunt, dato signo, derepètè, quasi naturali motu ipsi per se feruntur in ordines, aciémque pulcrè concinnatam componunt.

Porrò exercitu ita distributo, commissos & compositos ordines ad conflictum educat Imperator, vt datis ferulis aut rudibus, & iaculorum arundinibus, pugnam sine ferro & sanguine depugnent. Si in aruo sint, glebis, vt missilibus vti iubeat. Item crudo cestu lorísque bubulis. Designet quoque illis colles, cacumina, & ardua loca celeri cursu conscendere imperet; tùm etiam submittat cum telis quæ modò indicaui, alios quosdam qui illos exturbare contendant; eósque laudibus efferat qui vel permãserint fortiter reluctando, vel qui constanter oppugnãdo aduersarios deiecerint. Huiusmodi ludo & exercitatione militum valetudo cõfirmabitur, eritque illis cibus potúsq; etsi tenuis & parcus, iucundior; nec magis opiparè epulari exoptabunt. Nam labore quæsita fames ac sitis, multa sibi ac suauissima condimenta poculaque miscet. Hinc etiam corpora ipsa aduersus defatigationes obdurantur, periculis adsuefiunt sudando, nitendo, anhelando; atque in feruenti sole caloribus, & algoribus sub dio perferendis exercentur.

Similes equitum quoque exercitationes erunt, aut certatim pugnando, aut cursim insequendo, aut mixtim prœliando, aut tumultuariè velitando, in campis scilicet patentibus ac planis; atque etiam circa collium radices, quantum per arduas asperitates attingere licebit. Nec enim cogi debent per inaccessa iuga, aut per præruptos descensus equitare.

Παραπλησίως δὲ γυμναζέτω καὶ τὸ ἱππικόν, ἁμίλλας ποιούμενος καὶ διώγματα, καὶ συμπλοκάς, καὶ ἀκροβολισμοὺς ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, περὶ αὐτὰς τὰς ῥίζας τῶν λόφων, ἐφ᾽ ὅσον δυνατόν ἐστι καὶ τῶν τραχέων ἐπιψαύειν. οὐ γάρ οἷόν τε βιάζεσθαι πρὸς ἀνάντη, καὶ κατὰ κρημνοὺς *ἱππάζεσθαι.

De Pabulationibus.

Si copias pabulatum mittat Imperator, summoperè cauere debet ne per vberes diuitésque hostium regiones huc illúcque prædas opimas perquirendo oberrent: ne hac ratione in maximas aliquando strages incidant. Palantes enim ac dispersi, prædas insolenti lætitiâ abigentes, ab hostibus opprimuntur ac profligantur. Nimirum indigesta illa turba, quæstibus prædísque onusta & grauis, neq; armis vti, neq; mutuum sibi ferre auxilium potest. Quotquot igitur iniussu Imperatoris aliqua deprædari ausi fuerint, plectantur. Ipse verò siquando prædatum mittere voluerit, vacuis & inermibus aliquot armatos equites peditésque adiungat: qui quidem abigendâ prædâ non occupabuntur, sed ordine dispositi pabulatores munient vt tutò se ad suos cum prædâ recipere possint.

ΣΩΦΡΟΝΕΙΤΩ δὲ περὶ τὰς προνομάς, καὶ μὴ ἐφιέτω ταῖς δυνάμεσιν, ἐπειδὰν εἰς εὐδαίμονα πολεμίων εἰσβάλῃ χώραν, ἀτάκτως φέρεσθαι πρὸς τὰς ὠφελείας. αἱ γὰρ μέγισται συμφοραὶ καὶ τοῖς τοιοῖσδε γίγνονται. πολλάκις γὰρ ἀτάκτοις καὶ σποράσι περὶ τὴν λείαν σεσοβημένοις ἐπιπεσόντες οἱ πολέμιοι, καὶ διὰ τὸ ἀσύντακτον τοῦ πλήθους, καὶ διὰ τὸ βαρεῖς εἶναι τοὺς ἀποχωροῦντας ταῖς ὠφελείαις, οὔτε τοῖς ὅπλοις χρῆσθαι δυναμένους, οὔτε ἀλλήλοις ἐπικουρῆσαι, πολλοὺς διέφθειραν. Εἰ δέ τινες δίχα τοῦ τὸν στρατηγὸν κελεῦσαι προνομεύειν ἐπιχειρήσωσιν, οὗτοι κολαζέσθωσαν. αὐτός γε μὴν ὅταν ἐπὶ τὴν λείαν πέμπῃ, τοῖς ψιλοῖς καὶ ἀνόπλοις ἐντασσέτω μαχίμους ἱππεῖς καὶ πεζούς, οἳ περὶ μὲν τὴν λείαν οὐκ ἀσχολήσονται, μένοντες δὲ ἐν τάξει παραφυλάξωσι τοὺς προνομεύοντας, ἵν᾽ ᾖ σφισιν ἀσφαλὴς ἡ ἀποχώρησις.

De exploratoribns.

Si fortè exploratores comprehensi sint, de illis Imp. variè cēseat. Etenim si exercitus sui vires hostium copiis longè inferiores arbitretur, illicò iubeat speculatores interfici: si verò mul-

ΕΙ δὲ συλλάβοι ποτὲ κατασκόπους, μὴ μιᾷ κεχρήσθω γνώμῃ, ἀλλ᾽ ἐὰν μὲν ἀσθενέστερα τὰ ἴδια * εἴπερ τὰ τῶν πολεμίων εἶναι νομίζῃ. κτεινάτω τούτους· ἐὰν δὲ καὶ ὁπλισμῷ καλῷ κεχορημένος ᾖ, καὶ παρασκευαῖς ἐντελέσι, καὶ δυνάμει πολλῇ.

λῇ, καὶ εὐεξίᾳ σωμάτων, καὶ πλήθει στρατεύματι, καὶ ἡγεμόσιν ἀρίστοις, καὶ ἐμπειρίᾳ μεμελετημένῃ, παραλαβὼν τοὺς κατασκόπους, καὶ ἐν κόσμῳ τὴν στρατιὰν ἐπιδειξάμενος, οὐκ ἂν ἁμάρτοι ποτὲ καὶ ἀθῴους ἀποπέμψας. Τὰ μὲν γὰρ πλεονεκτήματα τῶν ἀντιπάλων ἀγγελλόμενα, φοβεῖσθαι συνηνάγκασε. τὰ δὲ ἐλαττώματα θαρρεῖν παρεστήσατο.

to integróque apparatu consistat in armis, suæque copiæ bonis validísque, & ad omnia paratis militum corporibus, aut ducibus vsu & experientia præstantibus probè instructæ sint, tunc minimè peccauerit, si speculatoribus exercitum ostentet, eósque dimittat incolumes. Hostes enim si res aduersariorum superiores esse resciuerint, formidant: contrà verò, si inferiores, confidunt, maioréśque sumunt animos.

De excubiis, siue vigiliis.

ΦΥΛΑΚΑΣ δὲ καταπεμπέτω καὶ πλείους, * ἵνα ἐν μέρει διελόμενοι τὴν τῆς νυκτὸς ὥραν, οἱ μὲν ὕπνον, οἱ δὲ ἐγρήγορσιν αἱρῶνται. οὔτε γὰρ ἀναγκαστέον, οὔθ᾽ ὑπισχνουμένοις πιστευτέον, ὅλην ἀγρυπνῆσαι νύκτα τοὺς αὐτούς. εἰκὸς * ἄν ποτε καὶ παρὰ γνώμην, ἐνδιδόντων τῶν μελῶν, αὐτόματον ὕπνον ἐπελθεῖν. Ὀρθοὶ δ᾽ ἑστῶτες τῶν φυλασσόντων. αἱ γὰρ καθέδραι καὶ ἀνακλίσεις, συλλύουσι τὰ σώματα μαραίνουσιν εἰς ὕπνον· ἡ δὲ ἀνάστασις * τῶν σκελῶν, καὶ ὄρθιος, ἐγρήγορσιν ἐντίθησιν τῇ διανοίᾳ. * Καὶ ὄντων δὲ τῶν φυλάκων πυρὰ, πορρωτέρω τῆς στρατοπεδείας. οὕτως γὰρ τοὺς μὲν ὄντας διὰ τοῦ φωτὸς ἐκ πολλοῦ συνόψονται, τοῖς δ᾽ ἐκ τοῦ φωτὸς, ἐν σκότῳ τυγχάνοντες οὐκ ἀθρήσονται, μέχρις ἂν εἰς χεῖρας ἔλθωσιν.

COMPLVRES vndique custodes disponat, vt vicario munere tempore noctis distributo, alij quidem somno indulgeant, alij rebus sedulò inuigilent. Nec enim aliqui solidam noctem peruigilare cogendi sunt; nec iis, etsi sponte se id facturos spondeant, fides adhibenda. Nam sæpe fit, vt nobis etiam inuitis, cedentia membra somnus vltro subeat: ideóque stent recti qui in excubiis erunt. Nam sedentibus aut iacentibus nimia quies languidum facilè somnum inducit; at crurum erectio animum quoque ad vigilias erigit. Custodiarum ignes ardeant à castris longiùs. Sic enim qui excubabunt, suos procul ab ignibus conspicere poterũt; ab hostibus autem qui vltra ignes erũt, non videbuntur, donec ipsi in excubantium manus inciderint.

De castris clàm mouendis.

ΕΙ δὲ βούλοιτό ποτε νύκτωρ ἀναστῆσαι τὸ στράτευμα, λανθάνων τοὺς πολεμίους, ἢ τόπους προκαταλαβέσθαι προαιρούμενος, ἢ τοὺς ὄντας * φ ἢ μηδὲ βουλομένοις εἰς ἀνάγκην ἐλθεῖν τοῦ μάχεσθαι, πυρὰ πολλὰ καύσας ἀναχωρείτω. βλέποντες γὰρ οἱ πολέμιοι τὰ

SI noctu insciis hostibus, castra mouenda sunt, vel vt commodiora loca occupentur, vel vt incommoda effugiantur, vel ne copiæ confligere nolentes cogantur, multis accensis ignibus cessim recedẽdum erit. Sic enim

adhuc consistere exercitum hostes existimabunt. At si per noctem obscura castra mouerentur, fugæ illis suspicio aliqua esset, atque aut insidias facerent, aut infestâ manu persequerentur.

φῶτα, δοκοῦσι κατὰ χώραν αὐτὸν μένειν· ἀφωτίστου δὲ γινομένης τῆς παρεμβολῆς, ὑπόνοιαν λαβόντες ὡς φεύγουσιν, ἐνέδρας τε προσεκπέμπουσι, καὶ διώκουσιν.

De Imperatorum hinc inde collocutionibus.

IMPERATOR, si in eadem castrorum permanserit metatione, & in hostis conspectum prodire voluerit, vel vt cum eo sermones aliquos misceat, vel vt cum de quibusdam rebus audiat, det operam vt secum prodeant quoque selecti, præstabiles quique iuuenes, robusti, decori, proceri, splendidis armis insignes. Sæpe enim inspectâ parte, de totius præstantiâ iudicari solet. Atque hinc hostium Imperator non tantum de iis quæ audiuerit deliberabit, quantum illis quæ viderit, terrebitur.

ΕΑΝ δ᾽ ἐπὶ τῶν αὐτῶν μένων εἰς ὄψιν ἔρχηταί ποτε τῷ πολεμίων στρατηγῷ* κοινολογησόμενος, ὡς αὐτὸς εἰπεῖν, ἢ ἀκοῦσαι τι βουλόμενος, ἐκλεξάμενος τοὺς κρατίστους καὶ ἀξιοπρεπεστάτους τῶν νέων, εὐρώστους, καλοὺς, μεγάλους, ὅπλοις διαπρεπέσι* κοσμήσας, ἔχων περὶ* αὑτὸν, ἀπαντάτω. πολλάκις γὰρ τοιόνδε τὸ πᾶν ἀπὸ μέρους ὀφθὲν ἠλπίσθη, καὶ οὐκ ἐξ ὧν ἤκουσεν ὁ στρατηγὸς, ἐπείσθη τί δεῖ ποιεῖν, ἀλλ᾽ ἐξ ὧν εἶδεν ἐφοβήθη.

De transfugis.

SI qui transfugæ aduenerint, hostium aggrediendorum opportunitatem indicaturi, aut copiis tuis viam ab hostibus tutam præituri, ducito eos tecũ vinctos, certósque facito, se, dummodò vera narrent, totiúsque exercitus saluti ac victoriæ vtilia consulant, in libertatem cum præmiis ac muneribus adserendos; si verò vana confingentes decipiant, aut si proditionem moliantur, ipso statim momento ac puncto, quo inclinare & periclitari incipiet exercitus, in vinculis iugulandos. Tunc enim transfugæ aliquid indicanti fides haberi poterit, quum vitæ suæ arbitriũ non penes se, sed penes ipsos Duces esse nouit.

ΤΩΝ δὲ αὐτομόλων εἴ τινες ἢ καιρὸν ἀφικνοῦνται μηνύσοντες ἢ ὥραν ἐπιθέσεως, ἢ ὁδὸν* ἐπαγγέλλονται καθηγήσεσθαι, καὶ διὰ σκοπῶν ἀοράτων τοῖς πολεμίοις ἄξειν, δήσας αὐτοὺς ἀγέτω. οὕτω ποιῶν φανερὸν, ὡς ἐὰν μὲν ἀληθεύσωσιν ἐπὶ σωτηρίᾳ, καὶ νικηπάντα ποιήσωσι τοῦ στρατεύματος, λύσει τέ σφας καὶ δωρεὰς δώσει κατ᾽ ἀξίαν· ἐὰν δὲ ἐξαπατήσωσι καὶ ψεύσωνται, τοῖς σφετέροις ἐγχειρῆσαι βουλόμενοι τὸ στράτευμα, παρ᾽ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐν δεσμοῖς ὑπὸ τῶν κινδυνευόντων κατασφαγήσονται. πίστις γὰρ αὐτομόλου* τι μηνύοντος, αὕτη βεβαιοτάτη, τὸ μὴ αὐτὸν εἶναι τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς κύριον, ἀλλὰ τοὺς ἡγουμένους.

De hostilium castrorum metatione considerandâ.

ΟΡΑΤΩ δὲ καὶ τὴν τῶν πολεμίων παρεμβολὴν ἐμπείρως. *Μήτε γὰρ ἐὰν ἐπιπέδῳ καὶ κατὰ κύκλον ἴδῃ κειμένην, τάχα, ἐν περιμέτρῳ καὶ συνεσταλμένῳ χάρακι, δοκείτω τοὺς πολεμίους ἐλάττους εἶναι. πᾶς γὰρ κύκλος ἐλάττω τὴν τοῦ σχήματος ὄψιν ἔχει, τῆς ἐξ ἀναλόγου στερεομετρουμένης θεωρίας. καὶ πλείους δύναται δέξασθαι τὸ ἐν αὐτῷ περιγραφόμενον εὖρος ἢ ἰδόντες ὄψει τεκμήραιντο. Μήτε, ἂν αἱ πλευραὶ τοῦ χάρακος ἐπὶ μῆκος ἐκτείνωσι, καὶ κατά τι μέρος στεναὶ τυγχάνωσιν, ἢ σκολιαὶ καὶ πολυγώνιοι, πολὺ πλῆθος ἐλπιζέτω. τῆς μὲν γὰρ στρατοπεδείας ἡ ὄψις μεγάλη φαίνεται, τοὺς δ' ἐν αὐτῇ περιειλημμένους ἄνδρας οὐ πάντως πλείονας ἔχει τῶν ἐν κύκλῳ περιγεγραμμένων. οἱ δ' ἐπὶ τῶν ὀρῶν καὶ λόφων χάρακες, ἐὰν μὴ συμφυεῖς ὦσι πάντη, μείζους μὲν ὁρῶνται τῶν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, ἐλάττους δὲ ἢ κατὰ τὴν ὄψιν ἄνδρας περιέχουσι. πολλὰ γὰρ ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἀπολείπεται γυμνὰ μέρη. τῶν γὰρ τοιούτων τόπων, ἀνάγκη πολλὰ μὲν εἶναι βάραθρα, πολλὰ δὲ καὶ τραχέα καὶ ἀκατασκεύαστα. τοῦ δὲ χάρακος περὶ τῶν ἀνθρώπων τιθεμένου, τοῦτο τὸ μῆκος εὐλόγως ἐπεκτείνουσι. Μήτ' οὖν ἐπειδὰν ἴδῃ βραχὺ καὶ συνεσταλμένον, καταφρονείτω, συλλογιζόμενος καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ σχῆμα, μήτ' ἂν καὶ παρὰ μήκη, καταπληττέσθω. ταῦτα μέντοι γιγνώσκων, εὐκαίρῳ τῇ στρατηγίᾳ χρήσασθω, καὶ καταστρατοπεδεύσας ἐν ὀλίγῳ κατὰ τὸ προειρημένον σχῆμα, καὶ εἰ δέοι καὶ συνθλίψας τὸ στράτευμα, μὴ προαγέτω, μήτε *τοῖς ἀντιστρατοπεδευκόσι, καὶ δὴ προκαλουμένοις

IMPERATOR castrorum quoque hostilium positionem peritè prospiciat. Neq; si in plano circularem esse viderit, statim ex collecto & coarctato valli ambitu, minorem hostium numerum esse sibi persuadeat. Quilibet enim circulus, minorem oculis exhibet speciem, quàm animo ex verâ proportione & mẽsurâ soliditatis percipiatur. Atque hoc ambitu comprehensa latitudo, plures capit quàm oculis designari videndo queat. Neque etiam si valli latera in longitudinẽ diffusa, in partibus quibusdam angusta, aut obliqua, aut multangula conspexerit, ideo permultos hostes esse putet. Nam huiusmodi castrorum figura ingens apparet, nec tamen plures continet milites, quàm quæ orbiculariter circunscripta est. Item vallum in montibus collibúsque si quis adspiciat, nisi vndique densum ac vnitum cohæreat, maius quidem esse iudicabit quàm reuera in planicie esset, attamen pauciores adhuc quàm ipse putat complectitur. Multæ enim intus partes hominibus vacuæ & nudæ relinquuntur; & vix est, vt illic voragines, aut inhospitales & inaccessæ asperitates non sint. atque vt vallo cingantur milites, accommodatè ad locorum rationem illud protendi necesse est. In castrorum igitur viribus examinandis, & loci & figuræ ratio consideranda, neque in arctum coactæ copiæ omnino contemnendæ, neque in longitudinem effusæ nimis pertimiscendæ.

His artibus instructus IMPERATOR expeditionem opportunè pararet, collectóque exercitu in eum quem supra dixi modum, occasione ita suadente repressis suis militibus non statim procedat, etsi prodeant prouocéntq; hostes

in

in certamen, sed metum quodammodo simulet. Nam illi sæpe res istas oculis tantùm, non etiam peritiâ militari despicientes, contemtis hostium copiis, vt exiguis & leuibus, supinâ negligentiâ incauti atque incompositi e suis castris exeunt, quasi præ timore impetum aduersarij facere non audeant; aut etiam vallum obsidione premunt, nec putant multos inde erupturos, eáque incogitantiâ negligentiores in periculis fiunt. Tum verò, arrepta occasione, iubeat vt per plurima castrorum quasi ostiola, seruato ordine, milites excurrant, rerúmque bene gerendarum opportunitatem fortiter pugnando amplectantur. Quisquis aûtem exercitum ita ducere nouerit, etsi his etiam artibus oppugnetur, sapienter omnia geret, & prouidè cauebit: nempe à quibus didicit quæ aduersus alios struenda sunt, ab iisdem etiam, quonam modo fraudes ac doli euitari possint, docebitur. Et quisquis alteri parare nouit pericula, idem quoque parata facilè deteget effugiétque.

ὡς μάχην, καὶ ἐξαγέτω· δοκείτω δὲ καὶ δεδιέναι. Πολλάκις γὰρ οἱ πολέμιοι καταφρονήσαντες, ὡς * ὀλίγων ὄντων τῶν ἐναντίων, ὄψει καὶ οὐκ ἐμπειρίᾳ στρατηγικῇ τὰ πράγματα κρίνοντες, ῥᾳθυμότερον ἀνεστράφησαν, ἀφυλάκτως καὶ ἀτάκτως τῆς ἰδίας προϊόντες παρεμβολῆς, ὡς οὐ τολμησόντων σφίσι τῶν πολεμίων ἐπεξελεύσεσθαι, ἢ καὶ τῷ χάρακι πολιορκοῦσιν, ἀπροσδόκητοί τι τοῦ μέλλοντος ἐκχυθήσεσθαι πλήθους· ἡ δ' ἀνελπιστία τῶν δεινῶν ἀμελεστέρους ἐποίησε τοὺς στρατιώτας. ἔνθα δεῖ τὸν καιρὸν ἁρπάσαντας, κατὰ πολλὰς ἐκδραμόντας τοῦ χάρακος πυλίδας ἐν τάξει, τῶν ὑποκειμένων ἀνδρείως ἔχεσθαι πραγμάτων. Ὁ δὲ εἰδὼς * οὕτως στρατηγεῖν, εἴσεται κἂν ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐν τοῖς αὐτοῖς καταστρατηγῆται, καὶ * δρᾶσαι τι φρόνιμος ἔσται, καὶ φυλάξασθαι προμηθής. ἐξ ὧν γὰρ αὐτὸς εἴσεται τι δεῖ ποιεῖν, ἐκ τούτων ἑτέρου ποιοῦντος γνώσεται τι χρὴ μὴ παθεῖν. αἱ γὰρ ἴδιαι πρὸς τὸ λυπεῖν ἐμπειρίαι, καὶ τὰς τῶν πέλας ἐπινοίας τεκμαίρονται.

Arcana esse debere Imperatorum consilia.

SIVE noctu, siue interdiu progredi velit, opidum scilicet, vel vrbem, vel arcem, vel viarũ transitus occupaturus, vel aliud quidpiã facturus, quod nisi celeriter, insciisq; hostibus fiat, inritum ac vanũ fore prouidebit, nemini ante patefaciat, quò, aut cuius rei caussâ copias ducat. Nisi tamen ducibus quibusdã indicandum esse existimet. Sed cùm primùm iis locis appropinquare se viderit, rerúmq; gerẽdarũ occasio imminebit, tum quod agendũ erit hortetur ac demonstret, vt celeriter illud breuique temporis momento perficiatur. nam simulac ordinum ductores audi[illegible]int, cæteri deinceps rescire poterũt.

ΠΡΟΑΓΕΙΝ δὲ ἤδη νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν ἐπί τι τῶν ἀπορρήτων. ἢ φρούριον, ἢ πόλιν, ἢ ἄκραν, ἢ παρόδους καταληψόμενον, ἤ τι τῶν * ἄλλων δράσοντα διὰ τάχους λαθεῖν τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὡς δὲ οὐκ ἔτι πρᾶξαι * μηδενὶ προλεγέτω, μήτ' ἐπὶ τι μήτε τι ποιήσων, ἄγειν τὴν στρατιάν· εἰ μὴ τισὶ τῶν ἡγεμόνων ἀναγκαῖον εἶναι νομίζοι προειπεῖν. Γενόμενος δ' ἐπ' αὐτῶν τῶν τόπων ἐγγὺς ὄντων, τὸ παρὸν * δρᾶσαι τι δεῖ καιροῦ, διδότω τὸ παράγγελμα, καὶ τί δεῖ πράττειν σημαινέτω. Τάχυ δὲ * οὗτοι ἔσται, καὶ δι' ὀλίγης ὥρας. ἅμα γὰρ οἱ ἡγεμόνες ἀκούουσι καὶ * τούτοις οἱ ὑποτεταγμένοι ἴσασιν.

Ἄφρων δὲ καὶ ἁπλῆς, ὅστις ἂν πρὸ τοῦ δέοντος εἰς τὸ πλῆθος ἀνακοινώσηται τὴν πρᾶξιν. οἱ γὰρ πονηροὶ μάλιστα παρὰ τοὺς τοιούτους αὐτομολοῦσι καιρούς, παρ' οὓς ἐρωτῶσί τι καὶ μηνύσαντες, οἴονται τιμῆς καὶ δωρεᾶς *τεύξεσθαι παρὰ τῶν πολεμίων. οὐκ *ἔστι δ' ἀφ' οὗ στρατεύματος οὐκ ἀποδιδράσκουσι πρὸς ἀλλήλους, δοῦλοί τε καὶ ἐλεύθεροι, κατὰ πολλὰς προφάσεις ἀνάγκη παρέχεσθαι πόλεμον.

Demens autem ac vanus ille est, qui priusquàm necesse sit, negotiorum arcana cum multitudine communicat. Nam tum præcipuè temporis scelerati quidam ad hostes malitiosè transeunt, quòd ab illis, proditionis gratiâ, honores & præmia se adepturos sperãt. Nec fieri potest quin bellum, & seruis, & liberis, multas hinc illinc transfugiendi præbeat occasiones.

Hostiarum exta ante pugnam religiosè inspicienda.

ΜΗΤΕ δὲ εἰς πορείαν ἐξαγέτω τὸ στράτευμα, μήτε πρὸς μάχην τασσέτω, μὴ πρότερον θυσάμενος· ἀλλ' ἀκολουθούντων αὐτῷ θύται καὶ μάντεις. ἄριστον μὲν γὰρ καὶ αὐτὸν ἐμπείρως ἐπισκέπτεσθαι δύνασθαι τὰ ἱερά. ῥᾷστον γε μὴν ἐπιτυχεῖ μαθεῖν ἐστιν, καὶ αὐτὸν αὐτῷ σύμβουλον ἀγαθὸν γίνεσθαι. Γενομένων δὴ καλῶν τῶν ἱερῶν, ἀρχέσθω πάσης πράξεως, καὶ καλείτω τοὺς ἡγεμόνας πάντας ἐπὶ τὴν ὄψιν τῶν ἱερῶν, ἵνα θεασάμενοι, τοὺς *ὑποταττομένους θαρρεῖν λέγοιεν, ἀπαγγέλλοντες, ὡς οἱ θεοὶ κελεύουσι μάχεσθαι. πολὺ γὰρ ἀναθαρροῦσιν αἱ δυνάμεις, ὅτ' ἂν μετὰ τῆς τῶν θεῶν γνώμης ἐξιέναι νομίζωσιν ἐπὶ τοὺς κινδύνους. αὐτοὶ γὰρ ὅτι τεύξονται κατ' ἰδίαν ἕκαστος, καὶ σημεῖα καὶ φωνὰς παρατηροῦσιν. ἡ δ' ὑπὲρ πάντων καλλιέρησις, καὶ τοὺς ἰδίᾳ δυσφημοῦντας ἀνέρρωσεν. Ἐὰν δ' ἐπί που ἐναντίον τὰ ἱερὰ γίγνηται, μένειν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, κἂν σφόδρα τι ἐπείγῃ, πᾶν ὑπομένειν τὸ δυσχερέστερον. οὐθὲν γὰρ δύναται παθεῖν χεῖρον, ὧν προμηνύει τὸ δαιμόνιον. ὡς ἄν γέ τι κρεῖττον *ἔσεσθαι τῶν παρόντων μέλλῃ ἀνάγκη καλλιερεῖν. θύεσθαι δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας πολλάκις. ἅμα

NEQVE vnquam ad expeditionem aut conflictum copias componat Imperator, nisi prius sacris ritè peractis. Ideóque popis ac vatibus comitatus incedat. Optimè etiam fiet si peritè ipsemet exta inspicere sciat: totámque artem addiscere haud difficulter poterit, indéque a se ipso consilium capere. & si quidem in extis læta & fausta signa compererit, tum demũ ad rem aggrediatur, omnésq; Duces ad extorũ quoque inspectionem aduocet, vt ipsi deinde militibus suis animos addant, ac renuncient DIs iuuantibus ac volentibus prœlium iniri. Milites enim multo audaciores & alacriores esse solent, cũ pericula subire se existimant DIs authoribus; ac singuli, quasi victoriam certò adepturi, & signa & imperia pro virili parte obseruant. Qúumq; hostia pro vniuersis pulcrè litatur, singuli etiam qui de suis rebus tristius aliquid ominabantur, securiores fortioréſque fiunt. Si verò periculum sacrificia minentur, satius erit subsistere atque expectare, etsi luctuosæ calamitates imminere videantur. Nihil enim infelicius eueniet eo, quod numinum ostentis commonstratum est. Si quid autem lætius futurum erat, litari necesse fuit. Itaque plures hostiæ eodem die mactandæ.

Hora enim vnâ, & breuissimum temporis momentum, siue importunam occasionem præripias, siue opportunam amittas, non parum obesse potest. Et meo quidem iudicio, extispicina, alio quodam contemplationis genere, astrorum in cœlo motus, ortus, occasus, figurarum triquetras, quadratas, rectilineares, siue ex diametro inclinationes & conuersiones imitari ac repræsentare videtur. Eorum certè per breuissima momenta uariæ vires ac significationes, diei vnius, imò horulæ spatio, & reges faciunt, & captiuos. Enimuerò quia extorum inspectio consulentibus fausta omnia de pugnâ cōmittendâ plerūmque promittit, totius tamen exercitus in ipsâ pugna perniciem demonstrat, operæ pretium fore existimo hac de re nonnulla dicere.

CAP. XI.

HOSTES, ETSI FVGERE videantur, non esse temerè persequendos.

MVltæ sunt & variæ in orbe vniuerso locorū species, incertūmque est quonam in loco erit singulis in acie decertandū. Et suæ quidem regionis loca experti nosse poterunt, non autem alienæ & extraneæ. Præterea sæpenumero Imperatori, hostis vnius diei itinere abesse, renuntiatur. Ille mox, secessum ex compecto simulantes, quasi fugientes ac territos insequitur, donec ad angustias tandem ac rupes adductus, dum incautus acriter vrget, circumuenitur: aut dum exercitum in illa loca immittit, occupant hostes anteriora, & occludunt transitus, ac vndiquáque superiora cingunt, tandémque velut caueâ comprehensos aduersarios includunt.

ὥρα γὰρ μία, καὶ ἀκαρὴς χρόνος, ἢ φθάσαντας ἐλύπησεν, ἢ ὑστερήσαντας. Καί μοι δοκεῖ τὰς κατ' οὐρανὸν ἀστέρων κινήσεις, καὶ ἀνατολὰς, καὶ δύσεις, καὶ σχημάτων ἐγκλίσεις, τριγώνων, καὶ τετραγώνων, καὶ διαμέτρων, ἡ θυτικὴ διὰ σπλάγχνων ἀλλοιωμάτων θεωρία προσημαίνειν. ὧν αἱ παρὰ μικρὸν διαφοραὶ καὶ δυνάμεις, καὶ ἀποθεώσεις, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μᾶλλον δὲ ὥρᾳ, καὶ βασιλεῖς ἐποίησαν καὶ αἰχμαλώτους. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις θυομένοις ὡς μὲν εἰς μάχην καλὰ γίνεται τὰ ἱερὰ, διὰ δὲ μάχης ὅλον ἐνίοτε στρατεύματος ὄλεθρον προσημαίνει, τὸ ἀναγκαῖον ἡγοῦμαι περὶ τούτου φράσαι.

ΚΕΦ. ια'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ * ΟΤΙ ΔΕΙ ΤΩΝ πολεμίων σχηματιζομένων φεύγειν, μὴ ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν, ἔχεσθαι τῆς διώξεως.

ΤΗΣ γὰρ συμπάσης οἰκουμένης πολλὰς καὶ παντοίας εἶναι συμβέβηκεν ἰδέας τόπων, ἄδηλον δὲ ἐν ποίοις ἕκαστοι πολεμήσουσιν, καὶ τῆς μὲν σαφῶς αὐτῶν ἐμπειρίαν ἔχουσι χώρας ἄνθρωποι, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν οὐκ ἴσασιν. πολλάκις δὲ στρατηγὸς ἀκούσας μιᾶς ἡμέρας ὁδὸν ἀπέχειν τοὺς πολεμίους, τῶν δ' ὑποχωρούντων ἐπιτηδὲς, καὶ μὴ μενόντων, ὡς καταῤῥᾳθυμοῦσιν, ἕπεται. τῶν δὲ αὐτὸ τοῦτο ποιούντων, ἕως ἔλθωσιν εἰς δυσχωρίας καὶ περικεκλεισμένους ὄρεσι τόπους, ἐπίκειται μηδὲν ὑφορώμενος· εἶτα ἐμβαλὼν εἰς τοὺς τόπους, ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀπεκλείσθη τῆς ἐμβολῆς ἢ τὸ στράτευμα εἰσῆλθε, καὶ καταλαβόμενοι τάς τε εἰς τοὔμπροσθεν διόδους, καὶ κύκλῳ τὰ μετέωρα πάντα κατασχόντες, ὥσπερ ἐν *ζυγάγρῳ τινὶ συνεπίδησαν τοὺς

πολεμίους. ὁ δὲ παρελθὼν μὲν ὑπὸ τῆς ὁρμῆς ἐφέρετο, δοκῶν ἐπικεῖσθαι φυγομαχοῦσι τοῖς πολεμίοις, οἱ παρελθὼν οὐκ ἔγνω. μετὰ δὲ ταῦτα περιβλεψάμενος πρόσω, καὶ ὄπισω, καὶ παρὰ πλευράς, καὶ πάντα πλήρη θεασάμενος πολεμίων, ἢ συνηκοντίσθη μετὰ τοῦ στρατεύματος, ἢ *ἀπομάχεσθαι μὴ δυνάμενος, καὶ μὴ παραδιδούς, λιμῷ διέφθειρε πάντας, ἢ παραδούς, κυρίους ἐποίησε τοὺς πολεμίους, πῶς *ὅτι βούλονται διαθεῖναι. Δεῖ τοίνυν τὰς ὑποχωρήσεις ὑφορᾶσθαι τῶν πολεμίων, καὶ μὴ ἀπροκάλως ἔχεσθαι. * περιβλέπεσθαι δὲ μᾶλλον τοὺς τόπους ἢ τοὺς πολεμίους· καὶ δι᾽ ὧν ἄγει * χῶρον ὁρᾶν, ὑπόλογον ἔχεσθαι δὲ ὅτι ταύτῃ πάλιν *ὑποστρέψαι δεῖ· καὶ εἴτε μηδ᾽ εἰσβάλλειν, ἀλλ᾽ ἀποτρέπεσθαι τῆς πορείας, ἢ εἰσβάλλοντα προορᾶν, καὶ εἰς τὰς ὑπερβολάς, καὶ τοὺς συνάπτοντας αὐχένας τῶν ὀρῶν, ἀπολείπειν τοὺς παραφυλάττοντας, ἵν᾽ ἀσφαλὴς σφίσιν ἡ ἀνακομιδὴ γίγνηται. Ταῦτα δ᾽ εἰρήσθω καὶ περὶ τοῦ στρατηγεῖν οὕτως ἕνεκα, καὶ τοῦ μὴ καταστρατηγεῖσθαι· καλὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ λαβεῖν οὕτως δύνασθαι πολεμίους. ἀναγκαῖον δὲ τὸ μὴ ληφθῆναι.

dunt. Ille igitur Imperator cæco impetu rapitur, putatque ſe fugientibus hoſtibus imminere, nec ſatis, dū progredi feſtinat, animaduertit; poſtullà verò circumſpiciens, ante & poſt ſe, & à lateribus hoſtes permultos inſtare videt. Itaque vel illic vnà cum exercitu telis circumquaqne miſſis conficitur, aut dum pugnare nequit, pudétque ſe ſe dedere, fame ſecum ſuos omnes necat, aut ſi deditionem tandem impetret, hoſtibus concedit poteſtatem in ſe vitæ ac necis. Quamobrem hoſtium diſceſſiones ſemper ſuſpectæ, nec vnquam ſuſque déque habendæ. Et conſiderandi potius locorum quàm hoſtium ſitus; nec ſolum quâ via ducatur exercitus proſpiciendum, ſed etiam vt eadem reduci poſſit prouidendum. Et vel copias non immittat, ſed coërceat ac reprimat, vel ſi immittat, caueat diligenter; & montium cacumina, anguſtiarúmque fauces, relictis cuſtodibus, occupari à ſuis curet, vt tutum iter receptui præſtetur. Et hæc de meditandis aduerſus hoſtes dolis, déque iiſdem euitandis, vtramque in partem dicta ſint. Pulchrè quidem eueniet, ſi hoc modo Imperator aduerſarios deceperit, ſed neceſſariò cauere quoque debet, ne ipſe decipiatur.

De nuntiis admittendis.

ΠΡΟΣΙΕΣΘΩ δὲ καὶ πάντα τὸν βουλόμενον ἀπαγγέλλειν, καὶ δοῦλον, καὶ ἐλεύθερον, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν, κἂν ἐν πορείᾳ καὶ κατασκηνώσει, καὶ ἀναπαυόμενος, καὶ ἐπὶ λουτροῦ, καὶ ἐπὶ τροφῆς. Οἱ γὰρ ἀναβαλλόμενοι καὶ δυσπρόσιτοι, καὶ τοῖς ὑπηρέταις τοὺς προσιόντας * ἀνακόπτειν κελεύοντες, πολλῶν καὶ μεγάλων, καὶ εἰκότως, διαμαρτάνουσι πραγμάτων· ἢ καὶ τοῖς ὅλοις ῥαθυμοῦντες σφάλλονται,

ADMITTAT quemlibet volentem aliquid nuntiare, & ſeruū, & liberum, & noctu & interdiu aduenientem, etſi ipſe ſit in tabernaculo, ſiue quieti, ſiue balneo, ſiue menſæ indulgeat. Cunctatores enim & inacceſſæ ſeueritatis, quíque ſeruis imperant accedentes iniurioſè repellere, in multis & magnis, & meritò falluntur negotiis; imo rem aliquando totam neglgentia ſuâ labe-

iectant. Nam sæpe multi prætereunt, quod in puncto temporis gerendum vtiliter indicassent.

CAP. XII.

DE PRANDIO CVRANDO.

SI Castra Imperator contra hostile vallum posuerit, vt cœna tempori parata sit accurare debet. si quidem penes eum sit, copias, quando volet, ad conflictum educere, horam cibi sumendi, vt lubebit, militibus imperet. Si verò in hanc necessitatem adactus sit, vel propter locorum quædam incommoda, vel minùs validam valli munitionem, vel aliã ob causam, vt pro arbitratu hostium cogi possit arma sumere, atque in pugnam prodire, minimè vereatur etiam matutinis horis prandii signum militibus dare, ne ieiunos ad certamen educere cogatur. Nam haud quaquam parui pendenda aut negligenda rerum istarum cura. Milites enim sobriè prãsi, nec nimio satietatis onere ventrem sufferti, solent esse in prœliis fortiores. Nec rarenter profligati sunt exercitus, deficientibus nimiã esurie viribus, quandò scilicet, non momento, sed nocte serà adueniente certamen dirimitur.

CAP. XIII.

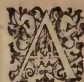
OPORTERE ESSE BONO animo Imperatorem in rebus aduersis.

SI quando pauor aliquis aut metus exercitum inuasit, vel quia nouá sociorum accessione hostium numerus accreuit, vel quia potior quodámodo genius illorum

λονται. πολλάκις γὰρ ἐν ὀξεῖ τὸ δυνάμενον καιρῷ *φθάσαι παρεισί τινες μέλλοντες..

ΚΕΦ. ιβ'

ΠΕΡΙ ἈΡΙΣΤΟΠΟΙΪΑΣ.

Ν στρατοπεδείᾳ ἂν ᾖ πολεμίων χάρακι, μὴ ἦττον τῆς κατὰ καιρὸν ἀριστοποιίας ἀμελείτω. ἐὰν μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτῷ *νομίζῃ, τὸ ὅτε βούλεται τὸ στράτευμα πρὸς μάχην ἐκτάττειν, εἶναι, καὶ ἡνίκα ἂν θέλῃ, παραγγελλέτω ταῖς δυνάμεσιν ἀριστοποιεῖσθαι. ἐὰν δ' εἰς τοσαύτην ἀνάγκην ἐληλυθὼς τυγχάνῃ, διά τινας τόπους, ἢ χάρακος ἀσθένειαν, ἢ τινας ἄλλας αἰτίας, ὥστ' ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἀπολελεῖφθαι ἐξάγειν ὁπότε προαιροῦνται. καὶ τὴν ἀνάγκην σφίσιν ἐπικεῖσθαι τοῦ τὰ ὅπλα λαμβάνειν, καὶ ἀντιπαρατάττεσθαι, μὴ ὀκνείτω καὶ ἕωθεν ἀριστοποιεῖσθαι σημαίνειν, μὴ φθάσωσιν νήστισιν ἐπιθέντες οἱ πολέμιοι τὴν ἀνάγκην τοῦ μάχεσθαι. καὶ τὸ σύνολον οὐκ ἐν σμικρῷ θετέον οὐδὲ παροραπον τὴν τῶν τοιούτων πρόνοιαν. *ἐμφαγόντες γὰρ στρατιῶται μετρίως, ὥστε μὴ πολὺ ἐμφορεῖσθαι τῇ γαστρὶ κοῦφον, δυναμικώτεροι πρὸς τὰς μάχας εἰσί. πολλάκις γὰρ καὶ παρὰ τοῦτο ἡττήθη στρατόπεδα, *τῆς ἰσχύος ἐκλειπούσης διὰ τὴν ἔνδειαν, ὅτ' ἂν μὴ ὀξεῖ καιρῷ κρίνηται τὰ τῆς μάχης, ἀλλὰ δι' ἡμέρας ὅλης λαμβάνῃ τὸ τέλος.

ΚΕΦ. ιγ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕἾΝΑΙ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΕὔΘΥΜΟΝ ἘΝ ΤΑῖΣ ΔΥΣΠΡΑΓΙΑΙΣ.

τ' αὖ δέ τις ἐμπέσῃ δυσθυμία στρατεύμασι καὶ φόβος, ἢ συμμαχίας τοῖς πολεμίοις* ἀφιγμένοις, ἢ προπτώματος τινος γεγονότος, ὁ στρατηγὸς

τὸπ

πότε* δεῖ μάλιστα τοῖς στρατιώταις ἱλαρὸς, καὶ γεγηθὼς, καὶ ἀκατάπληκτος* φαίνεσθαι. αἱ γὰρ ὄψεις τῶν ἡγεμένων συμμετασχηματίζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ὑποτεταγμένων. καὶ στρατηγοῦ μὲν εὔθυμου, καὶ ἱλαρὸν* βλέποντες, ἀναθαρρεῖ καὶ στρατόπεδον, ὡς οὐδενὸς ὄντος δεινοῦ. κατεπληχότος δὲ καὶ λυπουμένου, συγκαταπίπτουσι τῇ διανοίᾳ, ὡς μεγάλου σφίσιν κακοῦ προφαινομένου. διὸ χρὴ πλέον τῷ σχήματι τοῦ προσώπου στρατηγεῖν τὴν τοῦ πλήθους εὐθυμίαν, ἢ τοῖς λόγοις παρηγορεῖν. λόγοις μὲν γὰρ πολλοὶ καὶ ἠπίστησαν, ὡς τοῦ καιροῦ πεπλασμένοις ἕνεκεν. ὄψιν δὲ θαρροῦσαν ἀνυπόκριτον εἶναι νομίζοντες, ἐπιστώσαντο τὴν ἀφοβίαν. ἀγαθὴ δὲ ἡ ἐξ ἀμφοῖν ἐπιστήμη, τοῦ τε εἰπεῖν ὅτε δεῖ, καὶ ὀφθῆναι ὁποῖον δεῖ. καθάπερ γε μὴν ἐν καιρῷ στρατεύματος ἀναθάρρησις ὤνησεν, οὕτω καὶ φόβος ὠφέλησεν.

ΚΕΦ. ιδ.

ΠΟ´ΤΕ ΔΕΙ͂ ΦΟ´ΒΟΝ Ε´ΜΒΑλεῖν τῷ στρατεύματι τῷ ἰδίῳ τὸν ἀπὸ τῶν ἐναντίων.

Τ' ἂν γὰρ ῥαθυμῇ στρατόπεδον, καὶ ἀπειθέστερον ᾖ τοῖς ἡγουμένοις, τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων ὑποσημαίνεσθαι δεῖ* κίνδυνον. οὐχ ἥκιστα φοβεροποιοῦντα τὴν ἐκείνων ἐφεδρείαν. οὐ γὰρ δειλοὺς ἔστι ποιεῖν οὕτως, ἀλλ' ἀσφαλεῖς. ἐν μὲν γὰρ ταῖς δυσθυμίαις, θαρρεῖν ἀναγκαῖον, ἐν δὲ ταῖς ῥαθυμίαις, φοβεῖσθαι. τοὺς μὲν γὰρ δειλοὺς, ἀνδρείους ποιεῖ. τοὺς δὲ θαρσεῖς, προμηθεῖς. ἀμφότερα γάρ

lorum videtur. tum maximè Imperator hilarem, lætum, ac intrepidũ vultum militibus ostendat. Nam ad Imperatoris adspectum, quasi ad exemplum, ceterorum animi conformantur. Et magnanimi hilarísque Ducis confidentiores copiæ sunt; nempe quasi nihil sit periculi: contrà si pauidus ille ac mœstus appareat, animos simul abiiciunt, velut maiore quadam malitate impendente. ideóque satius erit decorâ & suaui vultus compositione multitudinis pectora érigere, quàm verbis & concionibus adhortari. nam illis vt è re natâ confictis plerique diffidunt. At verò cùm serenam ac securam Imperatoris frontem contuentur, simplicem non simulatam esse existimantes, metum quoque omnem abesse debere, persuaderi sibi facilè patiuntur. Vtile autem est vtramq; in partem, quando vsus venit, eloqui posse, vultúmque fingere, vt res quæque postulare videtur: & quemadmodũ confidentiam exercitui addidisse profuit: sic etiam & metum aliquando iniecisse non parum commoditatis attulit.

CAP. XIV.

QVANDO EXERCITVI suo metum hostium incutere debeat Imp.

Tenim si milites languidè ac remissè pugnent, aut ductoribus suis contumaciter repugnent, tunc Imperator periculum imminere vtiliter simulabit; maximè si eos ita in metu ponat, quasi stet in insidiis hostes iamiam erupturi. Sic enim non pauidos, sed cautos efficiet. Et afflicti quidem animi roborandi & confirmandi sunt, lenti verò ac desides terroribus excitandi. Et ita timidi fortes euadent, audaces verò, cautiores ac prudentiores fient. Vtrumque autem milita-

ribus copiis accidere solet. nempe, tam ignauiter ac demissè aliquando formidant vt nihil omnino audere velint; alias tam arroganter hostes negligunt, vt nihil prorsus cauere curent. Ad hos igitur illosque casus paratum esse Imperatorem decet, vt sciat, modò pericula & sermone & vultu consutare ac eleuare, modò simulato metu eadem adaugere.

γὰρ συμβαίνει στρατοπέδοις· καὶ οὕτως* καταπεπλῆχθαι πολεμίους, ὥστε μηδὲν ἐθέλειν τολμᾶν, καὶ* οὕτως καταφρονεῖν, ὥστε μηδὲν φυλάττεσθαι. πρὸς ἑκάτερον δὲ δεῖ τὸν στρατηγὸν ἡρμόσθαι, καὶ εἰδέναι πότε δεῖ τὰ πάντα καὶ λόγῳ καὶ σχήματι ποιεῖν, καὶ πότ' ἂν τὰ δεινὰ καὶ φοβερώτερα.

Militum animos ex captiuorum aspectu excitari posse.

INSTANTE certaminis tempore, cùm propter dubium prœliorum discrimen metu conturbatus est exercitus, si impetu antè facto captiui aliqui adducti, aut insidiis, aut velitatione intercepti qui à castris fortasse defecerāt, si animo ac virtute generosi, & corporum præstantia insignes sint, Imperator, eos autè vestigio interfici iubeat, aut vinctos, iis quibus hæc mandata cura erit, diligenter adseruandos tradat, ne à multis conspiciantur. Si verò imbelles, aut demisso abiecto animo sint, prius in suum tabernaculum adductos, minaci & toruo vultu exanimatos, & quasi subactā mente debellatos, ante militum suorum oculos constituat lacrymantes orantésque, simul ipse per concionem demonstret, quàm ignaui sint & humiles, quámque nullius pretij: esse cum huiusmodi viris dimicandum, qui mortem adeo reformident ac deprecentur, vt cuiusq; genua amplectantur, & ad pedes supplices aduoluantur. Sic enim roborabitur exercitus quasi iam prænouerit, quinam hostium in pugna vultus atque animi futuri sint. Nam quæ quis nunquā vidit, maiora esse sperat, quàm reuera

ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ δὲ μάχης, ὅτε ἄδηλον ἔχον τὸ στράτευμα τὴν κρίσιν τοῦ πολέμου* διαπέπρακται τῷ φόβῳ, εἰ δυνηθῇ ἐφόδῳ λαβεῖν ὁ στρατηγὸς αἰχμαλώτους, ἢ ἀπὸ ἐνέδρας ἢ διακροβολισάμενος, ἢ καὶ ἀποστατοῦντας τῆς ἰδίας παρεμβολῆς, εἰ μέν τινας γενναίοις τοῖς φρονήμασι, καὶ τοῖς σώμασι καταμάθοι, τούτους ἢ ἀποκτεινάτω* παραχρῆμα λαβὼν, ἢ δήσας παραδότω τοῖς ἐπὶ ταῦτα τεταγμένοις, κελεύσας φυλάττειν, ὅπως μὴ πολλοὶ θεάσονται τοὺς ἄνδρας· εἰ δὲ ἀσθενεῖς, καὶ ἀγεννεῖς, καὶ μικροψύχους εὕροι, καὶ* προσαπειλήσας* σφισιν ἐπὶ τὰς ἰδίας σκηνὰς, καὶ προδουλώσας σφῶν τῷ φόβῳ τὰς ψυχὰς, εἰς τὰ πλήθη προσαγέτω δακρύοντας καὶ δεομένους, ἅμα λέγων καὶ ἐνδεικνύμενος τοῖς στρατιώταις ὡς ἀγεννεῖς καὶ ταπεινοί, καὶ οὐδενὸς ἄξιοι, καὶ ὡς πρὸς τοιούτους ἄνδρας ἐστὶν αὐτοῖς ἡ μάχη, δεδιότας οὕτως τὸν θάνατον, ἁπτομένους γονάτων, καὶ προκυλινδουμένους τῶν ἑκάστου ποδῶν. ἐπαναθαρρεῖ γὰρ ἐπὶ τούτοις ὁ στρατὸς ἤδη προκαταμεμαθηκὼς τῶν πολεμίων ὄψεις τε καὶ πάθη ψυχῆς. εἰ γὰρ* ὁ μηδέπω τις ἑώρακεν, ἐλπίζει μεῖζον γίνεται τῆς ἀληθείας

θέαις ἔτι. καὶ τῷ τοῦ μέλλοντος φόβῳ τὴν ἐλπίδα μετρεῖ πρὸς τὸ χαλεπώτερον.

ΚΕΦ. ιε.

ὍΤΙ ΔΙΑΦΟΡΑῚ ΠΟΛΛΑῚ τῶν ταξέων.

Πολλαὶ δὲ καὶ διάφοροι καὶ παρὰ τοὺς ὁπλισμούς, καὶ παρὰ τοὺς στρατευσαμένους, καὶ παρὰ τοὺς τόπους, καὶ παρὰ τοὺς ἀντιπολεμίους. ὧν τὰς διαφορὰς ὁ στρατηγὸς ἐπ' αὐτὸν εἴσεται τὸν καιρόν. ἃ δ' ἂν οὐχ ἥκιστα πολλαῖς ἁρμόζει παρατάξεσιν, δίχα τῆς ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀνάγκην ἐχουσῶν νοεῖσθαι, ταῦτα ὡς ἐν κεφαλαίῳ δίειμι.

ΚΕΦ. ιϛ.

ὍΤΙ ΠΡῸΣ ΤῸ ἈΝΤΙΠΌΛΕμον καὶ τὸ ἴδιον συντάσσει.

Ἱππεῖς μὲν δὴ στρατηγὸς οὐχ οὕτως ὡς βούλεται, μᾶλλον δὲ ὡς ἀναγκάζεται τάξει. πρὸς γὰρ τὸ ἀντιπόλεμον ἱππικόν, καὶ τὸ ἴδιον στήσει.

Ταττέτω δέ, ὡς τὰ πολλὰ κατὰ τὰς * ἐκ παρατάξεως μάχας, ἐπὶ κέρως. ἵνα καὶ κατὰ πρόσωπον, καὶ ἐκ πλαγίων προσβάλλοντες, καὶ τόπῳ μείζονι χρώμενοι, μεθ' οὓς οὐκέτι ἄλλοι τεταγμένοι τυγχάνουσιν, ἔχωσιν ἀποχρῆσθαί τι τῆς ἱππικῆς ἐπιστήμης.

uera ipsa sint, & mali timore spei suæ mensuram ad nescio quid etiam difficilius applicat: † † Sic etiam quæ reformidari solent, si paulò antè præuideantur, iis sustinendis animus quasi adsuescit, & tandem minora ac leuiora existimat. † †

CAP. XV.

MVLTOS, ET VARIOS esse modos instruendæ aciei.

Vltipliciter & variè instruitur acies; Nam armaturæ, militum, locorum, copiarúmq; hostilium habenda ratio est. Et varias huiusmodi rationes, vt occasio exigere videbitur, experiri sciet Imperator. Quæ verò absque rerum singularum inspectione multis ordinum dispositionibus conuenire poterunt, ea summatim deinceps persequor.

CAP. XVI.

MILITES SVOS SECVNdùm hostiles copias Imperatorem instruere debere.

Opias equestres Imperator non pro arbitrio suo, sed vt necessitas coget, ordinabit, & hostium equitatu inspecto, suos equites contra constituet.

Eo autem modo disponat, quo instrui solet pugna in cornu, vt & à fronte, & à latere pugnare possint, in ampliore loci spacio expeditiores, & vt ceteri qui hos subsequentur, equestri arte vti commodè valeant.

CAP.

CAP. XVII.

LEVEM ARMATVRAM, iaculatores, sagittarios, & funditores, ante agmen esse collocandos.

LEvis armaturæ milites, iaculatores, sagittarios, & funditores, in primo agminum ordine collocabit. Nam si à tergo illi subsistant, plus damni suis, quàm hostibus, inferent; si in medio, inefficax & nihil erit tota illorum industria: nec recessim cedere poterunt, vt contentis viribus iacula certiùs vibrẽt: aut si procurrendo coniicere velint, præcedentes socij impedimento erunt: funditores verò, nec fundam rotare, nec verbera explicare poterunt, tot sociis militibus hinc illinc adstantibus, qui fortè in telorum turbines ipsi quoque incurrent. Sagittarij quidem ante alios dispositi, in hostium corpora velut in scopum, iacula sua dirigent. At si in postremum, aut media acie sint, in sublime iaculabuntur, adeóq; sursum quidem summâ vi spicula emittent, sed statim in hostium capita remissè quasi iam confutato impetu, decident, nec grauiter lædent.

ΚΕΦ. ιζ.

ὍΤΙ ΤΟΥ͂Σ ΨΙΛΟΥ͂Σ, ἈΚΟΝΤΙΣΤᾺΣ, καὶ τοξότας, καὶ σφενδονιστὰς πρώτους στῆσαι τῆς φάλαγγος.

ΨΙλοὺς δὲ ἀκοντιστὰς, καὶ τοξότας, καὶ σφενδονιστὰς, πρώτους πρὸ τῆς φάλαγγος στήσει.* κατόπιν μὲν γὰρ ὄντες, πλεῖστα κακὰ διαθήσουσι τοὺς ἰδίους, ἢ τοὺς πολεμίους· ἐν μέσοις δ' αὐτοῖς, ἄπρακτον ἕξουσι τὴν ἰδίαν ἐμπειρίαν, οὔθ' ὑποχωρεῖν ἐμποδὰ δυνάμενοι, κατὰ τὴν ἀνάτασιν τῶν ἀκοντίων, οὔτ' ἐξ ἐπιδρομῆς βάλλειν, προηγουμένων ἄλλων, καὶ παρὰ ποσὶν ὄντων. οὐδὲ μὴν οἱ σφενδονῆται κύκλους τῶν λίθων ἀπολύειν τῆς σφενδόνης, παρὰ πλευρὰν ἑστώτων φιλίων ὁπλιτῶν, καὶ πρὸς τὸν ῥόμβον αὐτοῖς ἐμπιπτόντων. οἵ τε* τοξόται, προϊέντες μὲν τῶν ἄλλων, εἰς αὐτὰ τὰ σώματα καὶ κατὰ σκοπὸν ἐκτοξεύουσι τὰ βέλη· μετὰ δὲ τοὺς λόχους, ἢ ἐν αὐτοῖς μέσοις ὄντες, εἰς ὕψος τοξεύουσιν, ὥστε πρὸς μὲν τὴν ἄνω φορὰν τόνον ἔχειν τὸ βέλος, αὖθις δὲ, κἂν κατὰ κεφαλῆς πίπτῃ τῶν πολεμίων,* ἐκλελύσθαι, μὴ πάνυ τι λυπεῖν τοὺς ἐχθρούς.

CAP. XVIII.

DE COLLATIONE LEuis armaturæ in locis asperis.

SI fortè armis decernendum sit in locis, modò per plana depressis, modo collis instar adsurgentibus, tunc maximè Imperator leuem armaturam in locis asperis collocet.

ΚΕΦ. ιη.

*ΠΕΡΙ ΤΟΥ͂ ἘΝ ΤΟΙ͂Σ ΤΡΑχέσι τόποις τάττειν τοὺς ψιλούς.

ΕἸ δὲ συμβαίνει γίνεσθαι τὴν μάχην ἐν χωρίοις, τινὰς μὲν χθαμαλοὺς, τινὰς δὲ βουνοειδεῖς ἔχουσι τόπους, τότε δὴ μάλιστα τοὺς ψιλοὺς ἐν τοῖς τραχέσι τακτέτω.

παριέτω. καὶ δὴ * κἂν αὐτὸς τὰ πεδινὰ κατειλημμένος ᾖ, τὰ δὲ τῶν πολεμίων μέρη τινὰ τῆς φάλαγγος, * ἐχθώδη διακατέχῃ τόπους, κατὰ τούτους ἀπαγέτω τοὺς ψιλούς. ῥᾷον * τε γὰρ βάλλοντες ὑποχωροῦσιν ἀπὸ τῶν τραχέων, ῥᾷστά τε τοῖς ἀνάντεσιν ἐπαναθέουσιν, ἀνελαφροὶ τυγχάνουσιν.

ΚΕΦ. ιθʹ.

ΠΕΡῚ ΤΟΥ͂ ΧΩΡΊΑ ἜΧΕΙΝ ΤᾺΣ παρατάξεις, δι' ὧν ὀφείλουσιν οἱ ψιλοὶ ἐντὸς τῶν * κτὴν εἰστρεχόμενοι ὑποστέλλεσθαι.

Ἔστω δὲ διάστημα κατὰ τὰς * τάξεις, ἵν' ἐπειδὰν * ἐκκενώσας ἐπὶ προσαγαγόντων τῶν πολεμίων τὰ βέλη, πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, τὰς φάλαγγας ἐπιστρέψαντες, ἐν κόσμῳ δείξωσι μέσην τὴν φάλαγγα, καὶ ἀταράχως ἐπὶ τὴν οὐραγίαν ἀποκομισθῶσιν. οὔτε γὰρ κυκλοῦν αὐτοὺς ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ κατακάμπτειν κατὰ κέρας * ἀσφαλές ἐστι. τάχα γὰρ ποιοῦ φθάσωσιν αὐτοὺς ἐν τούτῳ συμμίξαντες οἱ πολέμιοι, καὶ μέσους ἀπολαβόντες· οὔτε διὰ τῶν πεπυκνωμένων βιάζεσθαι, καὶ εἰς τὰ ὅπλα ἐμπίπτοντας, τάραχον ἐμποιεῖν τοῖς πεζοῖσιν, ἄλλου πρὸς ἄλλον ἐνσείοντος. Αἱ δὲ κατὰ κέρας ἔφοδοι τῶν ψιλῶν, πλείονα λυμαίνονται τοὺς πολεμίους· ἐκ πλαγίων ἀκοντιζόντων. καὶ εἰς τὰ γυμνὰ * παραβιαζομένων παίειν. Ἡ δὲ τῆς σφενδόνης ἄμυνα, χαλεπωτάτη τῶν ἐν τοῖς ψιλοῖς ἐστι. ὅτι γὰρ μόλιβδος ὁμόχρους ὢν τῷ ἀέρι, λανθάνει φερόμενος, ὥστε * ἀφυλάκτως, ἀπροοράτως τοῖς τῶν πολεμίων ἐμπίπτει σώμασιν. αὐτῆς δὲ τῆς ἐμπτώσεως σφοδρᾶς οὔσης, καὶ ὑπὸ τοῦ ῥοίζου τριβόμενον ἐν τῷ ἀέρι τὸ βέλος, ἐκπυρωθὲν, ὡς βαθυτάτω δύεται τῆς σαρκὸς, ὥστε μηδὲ ὁρᾶσθαι. ταχὺ δὲ καὶ τὸν ὄγκον ἐπιμύειν.

locet. At si ipse planiciem occupauerit, & aliquot ex hostilibus copiis in arduis locis constiterint, velites erumpere iubeat. Nam faciliùs isti coniectis telis secedere poterunt, & si agiles sint, expeditissimè in colles ipsos procurrēt.

CAP. XIX.

RELINQVENDA ESSE *inter ordines interualla, per quæ ferentarii se recipiendo transeant.*

INteriiciantur inter ordines quoque interualla quædam, vt si missilibus cōiiciendo absumtis, nihilominus hostes vrgeant, priusquàm manus conferant, possint velites obiecto medio agmine, compositè conuersi, absque tumultu, ad postremos sese recipere. Nec enim totum exercitum tutò circumire, aut in cornua curuari possent. Nam subitò eos aduersarii pugna commissa anteuerterent, mediósq; ita includerent, vt densis militibus vim inferre nequirent; sed potiùs in propria arma impulsi ordines conturbarent, alio in alium incurrente. Leuium autem armorum transuersi in cornua impetus, non leuem hostibus perniciem adferunt: iacula enim è lateribus coniiciunt, & hostium corpora, quâ nuda sunt, feriunt. Sed inter illa arma fundæ pugna præcipua est. Nam plumbei globuli, ob consimilem aeri colorem, fundis emissi, oculos fallunt, & improuisi in hostes incautos decidunt, eósque graui lapsu vehementer affligunt. Telum enim feruido stridore in aere agitatum, ignescit, & alto inflicto vulnere, in carnem ita penetrat, vt conspici nequeat, tumore vulneris conniuente.

CAP. XX.

QVO PACTO HOSTES AGgrediendi sint in penuriâ leuis armaturæ, quâ illi fortè abundant.

SI leuis armaturæ subsidio Imp. deficietur, eoq; hostes polleant, tunc primi denso agmine cõsistant, clypeosque habeant, ad humanæ staturæ modum oblongos, quibus totum facilè corpus obtegatur: & quotquot deinceps vsq; ad postremos erunt, clypeos huiusmodi supra caput extendant, quandiu intra telorum iactum manebunt. Sic enim quasi imbricibus tecti, nihil ab telis damni perpetientur. Sin vtrique exercitui præstò sint velites, primi antequã ad manus tota acies veniat, coniectis eminus telis inter sese decertent, aut in ipso agminum congressu hostium latera petentes, telis suis vtantur. Huiusmodi enim concertationibus compellent eos in angustum, nec sine magno tumultu.

ΚΕΦ. κ΄.

ὍΠΩΣ ΔΕΙ͂, ἘᾺΝ ἈΠΟΡΗ͂ ΨΙλῆς συμμαχίας ὁ στρατηγός, οἱ δὲ πολέμιοι εὐπορῶσιν, ἐπιφέρεσθαι αὐτοῖς.

ΕΙ δ' αὐτὸς μὲν ἐνδεὴς εἴη τῆς τῶν ψιλῶν συμμαχίας, οἱ δὲ πολέμιοι ταύτῃ πλεονεκτοῖεν, οἱ μὲν πρωτοστάται πυκνοὶ παρατασσέσθωσαν ἔχοντες ἐπιμήκεις θυρεούς, ὥστε σκέπειν ὅλα τὰ σώματα τοῖς ἀνδρομήκεσιν. οἱ δὲ μετὰ τούτους, καὶ οἱ κατόπιν τούτων, ἄχρι τῶν τελευταίων, * ὑπὲρ κεφαλῆς ἀράμενοι τοὺς θυρεούς, πέως ἐχόντων, ἄχρις ἂν ἐντὸς γίνωνται βέλους. οὕτως γὰρ * εὐπερικεραμωθέντες, οὐδὲν * πείσονται δεινὸν ὑπὸ τῶν ἐκηβόλων. Εἰ δὲ παρ' ἑκατέροις ἡ τῶν ψιλῶν εἴη βοήθεια, πρῶτοι πρὸ τῆς ἐκ χειρὸς μάχης ἀκροβολιζέσθωσαν τοῖς ἀντιπάλοις, ἢ μετὰ τὴν συμπλοκὴν τῆς φάλαγγος, ἐκ πλαγίων ἐπιθέντες, ἀποχρήσθωσαν τοῖς βέλεσιν. * συνελαύνονται γὰρ εἰς ὀλίγον καὶ οὐχ ἧττον θορυβοῦνται τοιούτοις ἀμυντηρίοις.

CAP. XXI.

NON ESSE IN NIMIAM longitudinem extendendum agmen, metu hostilis circumuentionis.

IMp. etsi ne ab hostibus circumueniatur maximè cauere cupiat, non ideo tamen in tantam latitudinem phalangẽ extendat, vt imbecillis omnino tenuisque sit. Hanc enim citò perrumpere inciperent.

ΚΕΦ. κα΄.

ΠΕΡῚ ΤΟΥ͂ ΜῊ ΕἾΣ ΠΟΛῪ μῆκος ἐκτείνειν τὴν φάλαγγα τὰς κυκλώσεις τῶν ἐναντίων φοβουμένους.

ΤᾺς δὲ κυκλώσεις φυλάττεσθαι βουλόμενος, μήθ' οὕτως * ἐπὶ μῆκος ἐκτεινέτω τὴν δύναμιν, ὥστε πάμπαν ἀσθενῆ καὶ ἀβαθῆ ποιῆσαι τὴν φάλαγγα. ταχὺ γάρ ποθι συμβαίνει τοὺς πολεμίους διαρρήξαντα

ξαντας αὐτὴν δίοδον ποιεῖσθαι· καὶ μηκέτι περὶ κέρας ἐνεργεῖν τὴν κυκλώσεσιν, ἀλλὰ* διεκπεσόντας μέσους κατὰ νώτου γίγνεσθαι τῶν ἐναντίων. τὸ δὲ αὐτὸ μὴ μόνον φυλαττέσθω παθεῖν, ἀλλὰ καὶ ζητείτω ποιεῖν. ἐὰν ἀσθενῆ, καὶ λεπτὴν καταvοήσῃ τὴν τῶν πεζῶν φάλαγγα. Μήθ' οὕτως ἐπ' οὐραγὸν συστελλέτω τὴν παράταξιν εἰς πολὺ βάθος ἀποστέλλων, ὡς ἐκ τοῦ ῥᾷστου τοὺς πολεμίους ὑπερκεράσαντας ἐντὸς αὐτὴν λαβεῖν. ἰσχυροποιείτω μὲν γὰρ τὴν οὐραγίαν καὶ τοὺς παρὰ πλευρὰν τῶν κεράτων, μὴ ἔλαττον τῶν πρωτοστατῶν· οὐχ ἧττον μὲν γὰρ ἀποκωλύουσιν οἱ κατ' οὐρὰν τοὺς κυκλώσεις, τῶν ἐπὶ κέρας ἐκτεινομένων. ἐὰν ἤδη φθάσας ὁ στρατηγὸς τὸ μέλλον, ἁπλώσας τὴν οὐραγίαν, καὶ τὰ* παρὰ κέρατα τῆς φάλαγγος ἀναβιβάσας, ἑκατέρωθεν* παραστήσῃ τοὺς κατόπιν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν πολεμίων, ἢ καὶ παραγγείλῃ τοῖς ἐφθασμένοις ἤδη κυκλωθῆναι, τὰ νῶτα τοῖς τῶν προηγουμένων νώτοις ἐγκλίνοντας, ἀμφίστομον ποιεῖσθαι τὴν μάχην. ἀγχίνους μὲν γὰρ ὅστις ὁρῶν τοὺς πολεμίους πολλούς, αὐτὸς ἐλάττοσι στρατιώταις μέλλων κινδυνεύειν, ἐξελέξατο καὶ ἐπετήδευσε τοιούτων ἐπιτυχεῖν τόπων, ἐν οἷς,* ἢ παρὰ ποταμίαν ὀφρὺν ταξάμενος, αὐτοῖς τοῖς ὄρεσιν ἀποκλείσει τοὺς ὑπερκεράσαι βουλομένους, ὀλίγους ἐπιστήσας ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν, τοὺς* ἀποκωλύσοντας ὑπὲρ κεφαλὴν ἀναβαίτας γίγνεσθαι τοὺς πολεμίους. οὐ μὴν ἡ στρατηγικὴ φρόνησις ἐνταῦθα συλλαμβάνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τύχη· δεῖ γὰρ ἐπιτυχεῖν τοιούτων χωρίων. οὐ γὰρ αὐτός γε κατασκευάσασθαι δυνατὸς τοὺς τόπους· τῶν ὄντων μέντοι τοὺς ἀμείνους ἐκλέξασθαι, καὶ τοὺς συνοίσοντας ἐννοῆσαι, φρονίμου. Πολλάκις δὲ εἰώθασιν οἵ γε μεγάλῃ δυνάμει καὶ πολυάνδρῳ κεχρημένοι μηνοειδὲς σχῆμα ποιήσαντες

rent hostes, viámque sibi vi facerent: nec iam cornua circumdare, sed disiectis medijs copiis, terga aduersariorum opprimere tentarent. Istam verò cladem non solùm curet euitare, sed etiam conetur inferre, si inualidam & exilem esse animaduertat hostiû phalangem. Sed nec etiam postremos ordines in multam densitatem ita contrahat, vt facilè circumuenientibus hostibus intercipi possint. Imò eos qui agminis caudam, & cornuum latera tutabuntur, non minùs obfirmet, quàm si in primâ acie primi consisterent. Nec enim minùs qui in postremis ordinibus sunt, circumuenientes hostes dissipant, quàm qui ad cornua extenduntur, si quidem imperator futura mente præcipiens, aut vltimum agmen explicare voluerit, & insuper phalangis cornua vtrinque promouere, ita vt postremi aduersus hostium frontem consistant: aut iusserit, vt, si iam fortè ab hostibus circumuenti sint, ob terga præcedentium terga obuertant sua, pugnaque decertent ancipiti. Solers quidem ille censebitur, qui permultos hostes cernens, exiguâ manu periclitaturus, operam dedit, eligendis obtinendísque ijs locis, in quibus propter amnicum supercilium acie instructa, montium ipsorum auxilio, cornua includere volentes excludat; paucis in eminentioribus iugis collocatis, ad hostes arcendos, ne ascendere, & supra militum suorum capita esse possint. Ad hæc autem negotia, non solùm Imperatoris prudentia valdè confert, sed etiam Fortuna. Talia enim loca fortuita esse necesse est, nec Imperator ea pro arbitrio præparare potest. Erit tamẽ eius considerare quęnã meliora & cõmodiora erũt. Etenim qui ingentes numero ducũt exercitus,

depe aciem in lunæ figurã instructã progredi solent, rati fore, vt hostes quasi prouocati, pugnã, ita vt vir virum legat, implicatã, decertent; & hoc modo semicirculari progressu sensim curuato, ambobus cornibus mutuâ coniunctione in circulum coeuntibus, circũscripti teneantur. Sed contra hunc dolum pari figurâ non eundum erit; imò tres in partes tribuendæ copiæ. ac duas quidem Imperator hinc illinc hostium cornibus obijciet; tertiã verò in lunatum eorum sinum immittet, & contra stando firmiter obnixo gradu vrgebit. Vnde fiet, vt si in circulari figurã permanserint, qui in mediã phalange erunt, nihil agant: aut si accedendo ad anteriora progredi turmatim voluerint, & semicirculum rectã extendere, sese tum inuicem elidant, & ordines dissoluant. Fieri enim nequit, vt manentibus suo loco militibus, pugnãtibúsque in cornu, dimidiatus ille circulus, in rectã seriem perueniat. itaque conturbatis disiectisque ordinibus tertiã & subsidiaria suorum diuisione, irruptionem faciat in eos qui de medio illo fornice in anteriora tumultuariè ferentur. Sin curuati & fornicati consistant, ijs velites & ferentarios opponat; missilibus enim nec leuiter affligẽtur. Bene etiam Imperatori succedet, si toto agmine obliquo, limis ictibus, hostilem vtramque lunati exercitus partem feriat: sic enim hostes dum manum totis copiis conferere diu prohibentur, paulatim, altero tãtum cornu depugnante, comprimuntur; primi quoque necessariò pugnæ se se immiscebunt, obliquo & transuerso impetu coacti. Nec etiam de nihilo erit, ex aduerso instructã acie, pedem sensim quasi metus causa referre, aut cõ-

ποιήσαντες τῆς παρατάξεως ἐπιέναι, νομίζοντες ὅτι προάγονται τοὺς πολεμίους, καὶ κατ' ἄνδρας βουλομένους συνάπτειν, εἶτα κατὰ τὸ ἡμικύκλιον εἰς ὅσον κυρτουμένους, ἐναπολήψονται *τῷ περιέχοντι* κύκλῳ, τὰς ἰδίας κεραίας συνάπτοντες ἀλλήλοις, εἰς κύκλου σχῆμα. Πρὸς οὓς *ἀντιτακτέον οὐχ ὧδε, τριχῇ δὲ διελὼν τὴν ἰδίαν δύναμιν, *τοῖς μὲν δυσὶν ἑκατέρῳ μέρει κατὰ κέρας προσβαλλέτω τοῖς πολεμίοις. *τῷ δὲ ἑνὶ, τοῖς εἰς τὸν μέσον κόλπον τοῦ μηνοειδοῦς ἀντιπαρατεταγμένοις ἐναντίας ἑστάτω, καὶ μὴ προαγέτω. ἢ γὰρ μένοντες ἐπὶ τοῦ κυκλοειδοῦς σχήματος, οἱ κατὰ μέσην φάλαγγα τεταγμένοι τῶν ἐχθρῶν, ἄπρακτοι, μηδὲν δρῶντες ἑστήξονται· ἢ προϊόντες εἰς τοὔμπροσθεν εἰ βούλοιντο προάγειν φαλαγγηδὸν εἰς εὐθεῖαν ἐκ τοῦ σιγματοειδοῦς ἀπολυόμενοι σχήματος, ἀλλήλους ἐκθλίψουσι, καὶ λύσουσι τὴν τάξιν. τῶν γὰρ ἐπὶ κέρας ἐπὶ τῆς αὐτῆς μενόντων χώρας, καὶ μαχομένων, οὐχ οἷόν τε τὸ ἡμικύκλιον εἰς εὐθεῖαν ἐλθεῖν. ἔνθα δὴ τεταραγμένων αὐτῶν καὶ λελυκότων τὴν τάξιν, τῷ τρίτῳ τάγματι καὶ *ἐφέδρῳ προσβαλλέτω τοῖς ἀπὸ τοῦ μέσου κυρτώματος προσάγουσιν ἀτάκτως εἰς τοὔμπροσθεν. ἐὰν δὲ δὴ μένουσιν ἐπὶ τοῦ κοίλου σχήματος, τοὺς ψιλοὺς, καὶ ἐκηβόλους ἐνταῦθα κατ' ἀντικρὺ ταττέτω. βάλλοντες γὰρ αὐτοὺς πολλὰ λυπήσουσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰ λοξῇ πάσῃ τῇ ἰδίᾳ φάλαγγι προσβάλλῃ καθ' ἑκάτερον μέρος τῶν πολεμίων, οὐκ ἂν ἁμάρτοι πρὸς τὴν ἐκ τοῦ μηνοειδοῦς σχήματος κύκλωσιν οὕτως ἀντεπιών. ἐπὶ πολὺ γὰρ οἱ ἐξ ἐναντίας εἰς χεῖρας ἰέναι πανστρατιᾷ κωλυόμενοι, κατ' ὀλίγους κεραθήσονται, τῶν ἐπὶ θατέρου κέρατος μόνων μαχομένων· οἳ καὶ πρῶτοι κατ' ἀνάγκην συμμίξουσι διὰ τὴν λοξὴν ἔφοδον. οὐκ ἄχρηστον δὲ ποτὲ καὶ ἀντιπαραταξάμενον, ὑπὸ πόδα τῷ στρατεύματι χωρεῖν ὡς *καταπεπληγμένων

πεπληγμένων

πληγμένων· ἢ δὲ ἐπιστρέψαντα παραπλησίαν φυγῇ ποιεῖσθαι τὴν ἀποχώρησιν ἐν τάξει, εἶτα αὖθις μεταβαλλόμενον ἀντεπιέναι τοῖς ἐπιοῦσιν. ἐνίοτε γὰρ ὑπὸ χαρᾶς οἱ πολέμιοι δόξαντες φεύγειν τοὺς ἐναντίους, λύσαντες *(τὰς τάξεις *ἐπικεῖν) προπηδῶντες ἄλλων ἄλλοι. ἐφ' οὓς ἀκίνδυνον ἐπιστρέψαντα μάχεσθαι, καὶ αὐτῷ τῷ παρ' ἐλπίδα τοῦ στῆναι θαρσεῖν καταπληξαμένους, εἰς φυγὴν αὖθις τοὺς πάλαι διώκοντας, τρέπειν.

ſis ordinibus fugæ ſpeciem recedẽdo exhibere, & mox quaſi reparatã fronte, inſiſtentibus hoſtibus obſiſtere. Interdum enim illi præ gaudio veram eſſe fugam rati, ſolutis ordinibus aduerſarios vrgent, ac turbidè alij ante alios procurrunt, quibuſcum tunc decertare minimè periculoſum eſt. Illi enim, reſiſtentibus præter ſpem aduerſariis, perterriti, fugam ſtatim facient, qui alios olim inſequebantur.

ΚΕΦ. κβ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΧΕΙΝ ΚΕΧΩΡΙσμένους ἐπιλέκτους εἰς βοήθειαν τῶν καταπονουμένων. *Περὶ τοῦ ἔχειν ἐγκρύματα.

Ἐχέτω δέ τινας καὶ στρατιώτας λογάδας, ἰδίᾳ τεταγμένους ἀπὸ τῆς φάλαγγος, ὥσπερ ἐφέδρους τοῦ πολέμου, πρὸς τὰ καταπονούμενα μέρη τῆς δυνάμεως, ἵν' ἐξ ἑτοίμου τοὺς ἐπικουρήσοντας ἐπάγῃ· καὶ ἄλλως οὐκ *ὀλίγον ὠνήσουσι, ἀκμῆτες ἐπελθόντες ἤδη κεκοπιακόσι. τούς τε γὰρ κεκοπιακότας ἤδη τῶν φίλων ἀνέλαβον, καὶ τοῖς πολεμίοις ἐκλελυμένοις ἀκμάζοντες ἐπέθεντο. Γίγνοιτο δ' ἄν τι καὶ τοῦτο χρησιμώτερον, εἰ τῆς παρατάξεως ἀπωτέρω σταδίοις ὁπόσοις ἂν ἀποχρῆν δοκῇ αὐτῷ, ἐκπέμψῃ μέρος τι τῆς αὐτοῦ στρατείας ἀπροόρατον τοῖς πολεμίοις, παραγγείλας σφίσιν, ἐπὰν δὲ *συμβάλλῃ τοῖς ἐναντίοις, τότε πυθομένους παρὰ τῶν σκοπῶν, ἀναστήσαντας ἐπείγεσθαι· καὶ μάλιστα τοῦτο ποιητέον, ὅτ' ἂν προσδόκιμος οὖσα συμμαχία τοῦ καιροῦ *καθυστερῇ. δόξαντες γὰρ οἱ πολέμιοι τούτους ἐκείνους εἶναι, καὶ συμμάχους ἥκειν τοῖς ἐναντίοις, ἴσως ἂν ἐπὶ τῶν προσιόντων, πρὶν ἢ συμμῖξαι, τοὺς ἐπιβάλλοντας

CAP. XXII.

HABENDOS ESSE SEORſim delectos qui feſsis & laborantibus opem ferant. Habendas in occulto inſidias.

DEt operam Imp. vt ſelecti aliquot milites ſeorſim extra agmen clanculùm collocati, tanquam ſubſidiarij, inclinantem exercitus partem, promti illico paratíque ope ſuâ erigant. Atque aliàs etiam non parum iuuabunt, qui integris viribus adorientur feſſos. Nam & ſuos ſimul iam fatigatos recreabunt, & hoſtes iam fractos ac languidos alacres ipſi vrgebunt. Hinc etiam maior exiſtet vtilitas, ſi quanto Imperatori videbitur ſpacio, rẽotę ab exercitu copiæ aliquot clam hoſtibus relinquantur, vt commiſſo iam prœlio, id quod à ſpeculatoribus facilè renunciabitur, erumpant, inq; hoſtes totis viribus impetum faciant. Quod tũ maximè vſurpandum erit, cùm ſperata auxilia per tempus non ſubuenient. Hoſtes enim rati auxiliares iſtas aduerſariis copias aduẽiſſe, fortean priùs in fugam ſe coniicient, quàm immiſcuerit ſeſe acies; maiorem

hoſtium, quam reuera ſit, multitudinem aduentare exiſtimantes. Ac præſertim quidem ſi improuiſi appareant hoſtes, aduerſariorum animi percelluntur. Suſpicãtur enim grauius quidpiam ſe perpeſſuros, proindéque terribiliora ſibi ventura pericula proponunt. Omnino autem terrificum erit, repentinâ in eos à tergo irruptione ferri: &, ſi fieri poſſit, noctu cohortes aliquot præmittere, vt circumdatis hoſtium copiis à tergo conſiſtant, & manè pugnâ iam commiſſâ, ex inſidiis poſtremum hoſtium agmen adoriantur. Ita enim ne in fugâ quidem ſpes vlla ſalutis illis ſupererit, qui nec retrò ſe conuertere poterunt, propter oppugnantes ex aduerſo; neque in aduerſos hoſtes ire, propter eos qui terga vrgebunt ac prement.

λοντας εἰς φυγὴν ὁρμῆσαι, οὐ τοσοῦτον ὅσον ἐστὶν, ἀλλὰ πλεῖον ἐπιέναι πλῆθος νομίζοντες. Ἄλλως τε καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δεινοῖς ἐπιφάνειαι πολεμίων ἀπροοράτων ἐκπλήττουσι τὰς ψυχάς· ὑπολαμβάνουσι γὰρ ἢ χεῖρον ὃ* πείσονται, φοβερώτερον ἐκδέχονται τὸ μέλλον. Ἐκπληκτικωτάτη δὲ καὶ δραστηριωτάτη μάλιστα πάντων ἡ κατὰ νώτου τῶν πολεμίων αἰφνίδιος* ἐπιβολή. καὶ εἰ δυνατὸν γένοιτο προεκπέμψαι* τὸ στρατιωτικὸν* σύστημα νύκτωρ ἐκπεριελθεῖν κελεῦσαι τοὺς πολεμίους· ἵνα κατόπιν αὐτῶν γένωνται πάντες, ὥστε ἕωθεν ἀναστάντες ἐκ τῆς ἐνέδρας μετὰ τὸ συμμῖξαι πρὸς μάχην τὰ στρατεύματα κατὰ τὴν οὐραγίαν ἐπιφαίνεσθαι τοῖς πολεμίοις. οὐδὲ γὰρ φεύγουσιν, ἐὰν ἔτι σφίσιν ἐλπὶς ὑπολείποιτο σωτηρίας, οὐδ' εἰς τοὐπίσω δυναμένοις ἐπιστραφῆναι, διὰ τοὺς ἐξ ἐναντίας μαχομένους· οὐδ' εἰς τὸ πρόσω φέρεσθαι, διὰ τοὺς κατόπιν ἐπικειμένους.*

CAP. XXIII.

VTILE ESSE IN IPSO conflictu Imperatorem fausta & læta militibus inclamare, etsi ea falsa sunt.

Mperator interdũ expeditus in equo, ſi in dextro ſuorum cornu ſit, exclamet: Milites qui in læuo ſunt, dextrum hoſtium cornu vincunt. Si in ſiniſtro ſit, dicat ſuperiores eſſe in dextro; ſiue id ita verè fiat, ſiue ſecus. Neceſſarium enim mendacium dici oportet, certamen vbi extitit ingens. Item ſi longiuſculè diſſitus ſit hoſtium Dux, aut in altero cornu, aut medio agmine verſetur, rurſus vociferari

ΚΕΦ. κγ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩΙ ΚΑΙΡΩΙ αὐτῷ τῆς μάχης ἐκφωνεῖν χαρμόσυνα* τοῖς ὑπηκόοις, εἰ καὶ ψευδῆ, ὅμως συμφέρει.

Αὶ δὴ ποτὲ παριππαζόμενος ἐμβοησάτω τοῖς φίλοις· εἰ μὲν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τύχῃ κέρως ὤν, Νικῶσιν ἄνδρες οἱ ἐπὶ τοῦ λαιοῦ τὸ δεξιὸν κέρας τῶν πολεμίων· εἰ δ' ἐπὶ τοῦ λαιοῦ, νικᾶν λεγέτω τὸ φίλιον δεξιὸν,* κἄν τε καὶ κατ' ἀλήθειαν ᾖ τοῦτο γιγνόμενον κἄν τε μή. καὶ γὰρ δεῖ τὸ ψεῦδος ἀναγκαῖον εἰπεῖν ὅπου μέγας* ὁ κίνδυνος ὢν ὠφερεῖ. εἰ δὲ βοῆσαι πάλιν αὖ μακρὰν ἀπεστα-

τοιοῦτος* τῶν πολεμίων ἡγεμὼν ἢ ἐπὶ θατέρου κέρως ἢ ἐπὶ τὸ μέσον [illegible] τῆς φάλαγγος

φάλαγγος, τέθνηκεν ὁ τῶν πολεμίων στρατηγός, ἢ βασιλεύς, ἢ ὅστις ἂν ποτε ᾖ. καὶ ταῦτα χρὴ βοᾶν οὕτως ὡς *θαῦμα καὶ τοὺς πολεμίους κατακούειν. οἵ τε γὰρ φίλιοι τοὺς σφετέρους ἀκούοντες ἐπικυδεστέρους ἀναθαρροῦσι, καὶ διπλάσιοι γίγνονται τῇ προθυμίᾳ. οἵ τε ἐχθροὶ τὰ σφῶν αὐτῶν ἐλαττώματα πυνθανόμενοι, συγκαταπίπτουσι ταῖς διανοίαις, ὥστε ἔστιν ὅτε καὶ εἰς φυγὴν ἅμα τῷ δέξασθαι τοιαύτην φήμην ὁρᾶν. οὕτως πολλάκις συνήνεγκε καὶ τοὺς φίλους ἅμα τοῖς πολεμίοις ἐξαπατῆσαι, τοῖς μὲν τὰ κρείττω, τοῖς δὲ, τὰ χείρω ψευδομένων.

rari debet: Occubuit hostium Imperator, siue ille rex, siue quo alio cunque nomine vocetur. Et hæc contentâ voce ita proferenda sunt, vt hostes quoque exaudire possint. Commilitones enim qui suos virtute bellica præstantiores hostibus esse audiunt, duplo fortioribus ac promtioribus animis roborantur. contrà hostium vires, strage suorum perceptâ, metu debilitatæ concidunt. quin & aliquādo ad huiusmodi rumorem illicò in fugam se se dant. Tantum persæpe vtilitatis affert, suos & hostes iuxtà decipere; illos quidem fausto, istos verò luctuoso mendacio.

ΚΕΦ. κδ'.

ΠΕΡΙ' ΤΟΥ' ΟΙ'ΚΟΥΣ ΠΡΟ'Σ ΟΙ'κείους, καὶ γνωρίμους πρὸς γνωρίμους τάττειν.

Φρονίμου δὲ στρατηγοῦ καὶ τὸ τάττειν ἀδελφοὺς παρ' ἀδελφοῖς, φίλους παρὰ φίλοις. ὅταν γὰρ ᾖ τὸ κινδυνεῦον τοῦ πλησίον προσφιλέστερον, ἀνάγκη τὸν ἀγαπῶντα φιλοκινδυνότερον ὑπὲρ τοῦ πέλας ἀγωνίζεσθαι. καὶ δή τις αἰδούμενος μὴ ἀποδοῦναι χάριν ὧν εὖ πέπονθεν, αἰσχύνεται καταλιπὼν τὸν εὐεργετήσαντα *πρῶτος αὐτὸς ἄρξασθαι φυγῆς.

CAP. XXIV.

FAMILIARES CVM familiaribus, & notos cum notis, ordine esse collocandos.

Est etiam prudentis Imperatoris, ordines ita disponere, vt fratres cū fratribus, amici cum amicis vnà sint. Quum enim, qui in discrimine versatur, proximus illi est, à quo diligitur, tunc necessariò euenit, amicum pro amici salute audaciùs depugnare. Pudet quippe gratiam benemerenti non referre; & socius socium deserendo, si prior in fugā esse videatur, erubescit.

ΚΕΦ. κε'.

ΠΕΡΙ' ΤΟΥ' ΜΗ' ΔΙ' ΕΑΥΤΟΥ' διδόναι τοῦ *στρατοῦ τὰ σημεῖα, εἴτε τῆς συμβολῆς * τινος πράξεως, ἀλλὰ διὰ τῶν * ἡμετέρων.

CAP. XXV.

IMPERATOREM SIGNA pugnæ, aut rei alterius, non per seipsum, sed per Duces suos dare debere.

Πᾶν

Mandata

Mandata omnia, signa, tesseras dari oportet per ordinum ductores. Obeundo enim mandata cuique nuntiare, priuati & imperiti hominis est; & ita singulos admonendo tempus absumitur, ac tumultus quoque suboritur, percuntantibus ex sese inuicem omnibus. Iam hic addere aliquid Imperatoriis praeceptis, ille per ignorantiam nonnulla detrahere. Dari igitur mandata debent primis Ducibus, qui mox proximis sibi nuntiabunt, isti quoque iis qui post se, ceterique pariter deinceps sequentibus; donec vltimi, quae primi sciuerunt, hoc modo resciuerint. Sic enim omnia tam celeriter decentérque ac placidè cognoscentur, quàm si facibus à custodia sublatis signum aliquod daretur. Illic enim vbi primus facem extulit, statim alter ab illo ignem quoque suũ suscitat, & ita deinde tertius quarto, & quintus sexto index facillimè est, eaque ratione quod primi significare voluerunt, per multa stadiorum spacia manifestum fit.

CAP. XXVI.

ADDI DEBERE AD tesseram alia quoque signa.

Signum illud quod preter tesseram dabitur, voce pronuntiari non debet, sed corporis motu exprimi, vt manus nutu, gestu, aut armorum collisione, aut hastae inclinatione, aut ensis coruscatione; vt coorto aliquando tumultu non solùm pronuntiatae tesse-

Πᾶν δὲ παράγγελμα, καὶ σύνθημα, καὶ παρασύνθημα δίδοται διὰ τῶν ἡγεμόνων. ἐπιόντα γὰρ κηρύττειν ἅπασιν, ἰδιώτου καὶ ἀπειροκομιδῆ καθέστηκεν, ἐγχρόνιος ἐν τῷ παραγγέλλειν ἀναλίσκεται, καὶ θόρυβος ὁμοῦ, πάντων ἐρωτώντων ἀλλήλους. εἶτα ὁ μὲν προσέθηκέ τι πλέον ὧν ὁ στρατηγὸς εἶπεν. ὁ δὲ ἀφεῖλε τοῦ ῥηθέντος παρὰ τὴν ἄγνοιαν. Δεῖ δὲ τοῖς πρώτοις ἡγεμόσιν εἰπεῖν· ἐκείνους δὲ ἀπαγγεῖλαι * τοὺς μετ᾽ αὐτούς. εἶτα τούτους τοῖς κατόπιν. εἶτα ἑξῆς ἄχρι τῶν τελευταίων τοὺς πρώτους τοὺς ὑπὸ πόδα σημαίνοντας. οὕτως γὰρ ἐν τάχει, καὶ μετὰ κόσμου, καὶ μεθ᾽ ἡσυχίας εἴσονται παραπλήσιον * τὸ παραγγέλματος τοῖς φρυκτωροῦσι γινομένου· καὶ γὰρ ἐκείνων, ἐπὰν ὁ πρῶτος ἄρῃ τὸν φρυκτὸν, ὁ δεύτερος τὸν μετ᾽ αὐτὸν ἐπύρσευσεν, εἶτα ὁ τρίτος τῷ τετάρτῳ καὶ ὁ πέμπτος τῷ ἕκτῳ, καὶ καθ᾽ ἓν ἅπαντες ἀλλήλοις, ὡς ἐν ὀξεῖ, διὰ μήκους σταδίων, τὸ * σημανθὲν ὑπὸ τοῦ πρώτου πάντας ἐπιγνῶναι.

ΚΕΦ. κϛ.

*ΠΕΡΙ' ΤΟΥ͂ ΜΗ' ΜΟ'ΝΟΝ ΣΥΝθήματα, ἀλλὰ καὶ * παρασυνθημάτων διδόναι.

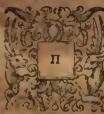
Τὸ δὲ παρασύνθημα μὴ διὰ φωνῆς λεγέσθω, ἀλλὰ διὰ σώματος γινέσθω, ἢ * νεύματος χειρὸς, ἢ ὅπλων συγκρούσει, ἢ ἐγκλίσει δοράτων, ἢ παραφορᾷ ξίφους· ἵνα μὴ μόνον * γινομένης ποτὲ * ταραχῆς πιστεύσωσι τῷ λεγομένῳ συνθήματι, οὔτο γὰρ δύναται καὶ πολέ-

μιοι καταλαβέσθαι πολλάκις ἀκούοντες, ἀλλὰ ἐν τῷ παρασυνθήματι. Χρησιμώτατον δέ που τοῦτο καὶ πρὸς τὰς ἑτερογλώσσους συμμαχίας τῶν ἐθνῶν· οὔτε * γὰρ λέγειν, οὔτε ξυνιέναι δυνάμενοι φωνῆς ἀλλοτρίας, αὐτῷ τῷ παρασυνθήματι κρίνουσι τί, τὸ φίλιον καὶ πολέμιον. Διδόσθω δὲ ταῦτα καὶ μὴ μάχεσθαι μέλλουσιν, ἐν ταῖς παρεμβολαῖς, πρὸς τὰς ἀδήλους ταραχάς.

ræ credant milites (illam enim hostes quoque audiendo accipere possent) sed aliquod adhuc signum exspectent. Quod etiam magnopere iuuabit alienigenas diuersæ linguæ socios: qui enim extraneam linguam nec effari, nec intelligere poterunt, hoc ad tesseram addito signo, socios amicósque ab hostibus facilè discernēt. Dari etiam debent huiusmodi signa militibus in castris, etsi pugnaturi non sint, scilicet ad euitandas incertas seditiones ac trepidationes.

ΚΕΦ. κζ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΛΥΕΙΝ ΤΑΣ τάξεις, μήτε ἐν ταῖς διατάξεσι, μήτε ἐν ταῖς ὑποχωρήσεσι.

Παραγγελλέτω δὲ καὶ τὰς ὑποχωρήσεις ἐν τάξει ποιεῖσθαι, καὶ διώξεις. ἵνα ἧττόν τε * βλαπτόμενοι σφάλλωνται, μὴ κατ᾽ ἄνδρα σποράδες, ἐν ταῖς φυγαῖς ὑποπίπτοντες τοῖς πολεμίοις· πλείονα δὲ κατορθοῦντες βλάπτωσι, κατὰ τάξεις καὶ λόχους ἰσχυρότεροι τοῖς φεύγουσιν ἐπιφαινόμενοι, πρὸς δὲ, καὶ ἀσφαλέστεροι. πολλάκις γὰρ ἀτάκτως ἐπιφερομένους οἱ πολέμιοι θεασάμενοι, συμφρονήσαντες * αὖθις ἐκ μεταβολῆς αὐτοὶ καταστάντες εἰς τάξιν, παλίστροφον ἐποιήσαντο τὴν δίωξιν, ὅλως δὲ μηδὲν σφίσιν ἄμεινον εἶναι λεγόντων τοῦ μένειν ἐν τάξει, μηδὲ * ἐπισφαλέστερον, τοῦ λύειν.

CAP. XXVII.

ORDINES NVNQVAM esse soluendos, siue acies consistat, siue recedat.

Imp. milites suos, & pedem referre, & hostes persequi ordine semper seruato, iubeat: vt non singillatim dispersi, in hostium manus incidentes, dum fortè fugient, minore clade premantur; & si rem bene feliciterq; gerant, integris semper ordinibus ac manipulis, maiorem hostibus perniciem inferant, & fortiores existimentur, sintq; reipsa tutiores. Nam plerumq; terga vertentes hostes, cùm aduersarios passim, nulloque ordine insequentes vident, conspirantibus mutatisque animis, ordines suos repetunt ac reparant, rursúsque conuersi impetum acriter vrgendo faciunt. Scilicet fatentur experti, melius tutiúsq; nihil esse, quam ordines seruare, nihil contrà peius aut periculosius, quàm soluere.

ΚΕΦ. κη'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ * ΜΗ ΔΕΙ ΕΠΙμελείας ἔχειν τὸν στρατηγὸν λαμπρὸν ἐκτάττειν τὸ στράτευμα.

CAP. XXXII.

CVRAE ESSE DEBERE Imp. vt splendidè instructa procedat acies.

Videat etiam Imperator, vt exercitus armis splēdentibus instructus fulgeat. Quod facili negocio fiet, si gladiorum mucrones probè acuantur, & galeæ loriceq; frequēter abstergeātur. Milites enim quasi micantibus armorum scintillis terribiliores apparent: múltæque per oculos species in animos delapsæ, perterrere aduersarios solent.

CAP. XXIX.

MILITES IN CONFLICTV vociferentur.

Committātur copiæ cum iubilatione & barritu, & aliquando etiam concitato cursu. Nam & adspectus, & clamor, & rigidi armorum horrores, hostiū mentibus terrorē stuporémque incutiunt. Priusquàm verò ad manus veniant milites, denso agmine supra capita sua gladios sustollunto, eósq; ad solem crebrò crispanto. Nam expolitæ cuspides, fulgentésque enses, solis radiis elisi ac repercussi, mutuâ coruscatione horrendum quasi belli fulgur vibrant & eiaculantur. Et hæc quidem si ab hostibus fiant, contrariâ quadam arte ipsi perterrendi sunt; sin secus, ita priores percellendi. Nec parum aliquando confert, temporis opportunitatem exspectando, nō statim instructis præproperâ festinatione copiis accelerare, sed propter vallum manere, donec hostilem procinctum, qualis ille sit, quibuscunque in locis stet, explorauerit.

CAP.

Μεμελημένον δ᾽ ἔσω τὸν στρατηγὸν λαμπρὸν ἐκτάττειν τὸ στράτευμα τοῖς ὅπλοις. * ῥᾳδία δὲ ἡ φροντὶς αὕτη, παρακαλέσαντι τὰ ξίφη θήγειν, καὶ τὰς κόρυθας, καὶ τοὺς θώρακας σμήχειν. δεινότεροι γὰρ οἱ ἐπιόντες φαίνονται * λόχοι τοῖς τῶν ὅπλων * αἰθύγμασιν. καὶ πολλὰ τὰ δι᾽ ὄψεως δείγματα * προσεμπίπτοντα ταῖς ψυχαῖς, * ταράττει τὸ ἀντιπόλεμον.

ΚΕΦ. κθ´.

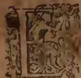
* ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΚΑΙΡΩ͂ τῆς συμβολῆς ἀλαλάζειν.

Ἐπαγέτω δὲ τὸ στράτευμα καὶ * συναλαγμῷ, ποτὲ δὲ καὶ σὺν δρόμῳ. καὶ γὰρ * ὄψεις, καὶ βοὴ, καὶ * πάγοι ὅπλων, ἐξίστησι τὰς τῶν ἐναντίων διανοίας. Ἀνατεινόντων δὲ κατὰ τὰς ἐφόδους ἀθρόοι, πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, * ὑπὸ τὰς κεφαλὰς μετέωρα τὰ ξίφη, καὶ πρὸς τὸν ἥλιον θαμὰ περικλινόντων. ἐσμηγμέναι γὰρ αἰχμαὶ, καὶ λαμπρὰ ξίφη καὶ πρὸς ἄλληλα παραμαρμαίροντα πρὸς αὐγὴν ἡλίου, δεινὴν ἀστραπὴν πολέμου ἀντιπέμπει. καὶ * ταύτῃ μὲν εἰ γίγνοιντο, καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις ἀντικαταπλήττειν ἀναγκαῖον· εἰ δὲ μὴ, προεκπλήττειν. ἐνίοτε * δὴ ποτὲ χρήσιμον ἐν καιρῷ μὴ φθάνειν ἐκτάττοντα * τὴν δύναμιν, ἀλλὰ τέως ἐγγὺς τοῦ χάρακος κατέχειν, ἄχρις ἂν καταμάθῃ τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν, ὁποία τίς ἐστι καὶ ὡς τέτακται, καὶ ἐφ᾽ οἵων ἵσταται χωρίων.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. λ'.

ΟΤΙ ΔΕΙ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ πρὸ τοῦ πολέμου συλλογίζεσθαι * τίς ὀφείλει ὑπαντῆσαι κατὰ τὴν συμβολὴν * τῷ δεῖνι, καὶ τίς τῶν ἄλλων, καὶ οὕτως καθ' ἑξῆς, * ἐξετάζειν τοὺς ἰδίους * ἄρχοντας πρὸς τοὺς τῶν ἐναντίων.

Εἶτα * οὐ ποτὲ συλλογισάμενον τίνα * στῆσαι ἀντιτάττειν χρή, καὶ τίνα τρόπον. ὥσπερ γὰρ ἀγαθὸν ἰατρὸν * κατανοήσαντα νόσον σώματος, ἀντιπάγειν τὰ ἀλεξήματα· καὶ τὴν δύναμιν ἐκτάττειν ὡς ἂν ἄριστα αὐτῷ δόξῃ συμφέρειν. ἀναγκάζονται γὰρ οἱ στρατηγοὶ πολλάκις * καὶ πρὸς τοὺς ὁπλισμοὺς τῶν ἐναντίων, καὶ πρὸς τὰ ἔθνη, καὶ πρὸς τὰ ἔθη τὰ ἴδια στρατεύματα κοσμεῖν καὶ παρατάττειν.

CAP. XXX.

OPORTERE IMPERATOREM ante conflictum apud se constituere, quem cui in prælio opponendum esse censeat, atque ita ordine suos ductores contra aduersarios collocare.

Atque tūc quidem meditari debet Imperator, quosnam & quibusnam in acie ordinandâ opponi oportere censeat, & quo tandem modo: imitari quoque prudentem medicum, corporis morbo ante perspecto medicinam facientem: ac denique copias suas educere, vt conducibile fore existimauerit. Etenim persæpe Imperatores exercitus suos pro aduersariorum armaturâ hominibúsque, atque etiam maiorum moribus ornare & ordinare coguntur.

ΚΕΦ. λα'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΑΝ ΟΙ ΕΝΑΝΤΙΟΙ προὔχουσι τῷ ἱππικῷ ἐκλέγεσθαι στενοὺς τόπους.

Ὑπερκεφαλούντων δὲ τῶν πολεμίων, ἐὰν ᾖ δυνατὸν, ἐκλεγέσθω χωρία τραχέα, καὶ στενά, καὶ παρόρεια ἥκιστα ἱππάσιμα, ἢ φυγομαχείτω κατὰ δύναμιν, ἕως ἂν ἐπιτηδείους εὕρῃ τόπους, καὶ τοῖς οἰκείοις ἁρμόζοντας πράγμασιν. Ἀπολελείφθωσαν δέ τινες καὶ ἐπὶ τοῦ χάρακος, οἱ παραφυλάττοντες τὴν παρεμβολὴν στρατιωτῶν, καὶ πρὸς τὴν τῆς παρασκευῆς φυλακήν. ἵνα μὴ καταγνοήσας ὁ στρατηγὸς τῶν πολεμίων, ἔρημον ὄντα, πέμψῃ τοὺς ἁρπασομένους τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ καταληψομένους τὸ χωρίον.

CAP XXXI.

OCCVPANDA ESSE ANgusta loca, si potiores sint hostes equitatu.

IMP. si hostium copias equitū multitudine suis fore potiores animaduertat, seligat, si possit, loca ardua, & angusta, & montibus adiacentia, miniméque equitatui peruia; aut pugnā, quantum poterit, subterfugiat, dōec in opportuna suis rebus loca peruenerit. Relinquantur etiam ad vallum nonnulli qui castra & impedimenta custodiant, ne si hostium Imperator sola ac deserta illa esse compererit, aliquos allegct, qui obuia quæque diripiant, regionémque illam occupent.

CAP. XXXII.

IMPERATOREM NIHIL agere debere periculi tentandi gratia.

QVi enim aut munitiones suas ipsi destruunt, aut amnes copias traiiciunt, aut saxa inaccessa & prærupta à tergo militibus suis esse student, vt vel manentes in gradu vincant, vel fugere incipientes pereant, eos omnino nec laudare nec vituperare habeo. Quicquid enim cũ periclitatione perficitur, temeritati audaciæque potiùs quàm prudentiæ tribuendum est, atque ex casu, quàm iudicio consilióue pendet. Nam vbi aut victorem obtinere oportet, aut victum rerum suarum summam secum vnà euersam videre necesse est, quõodo ibi parta vctoria, vel prudentiæ adscribenda, vel accepta clades Imperatoris voluntati & proposito imputanda? Equidem militibus quibusdam, vt ambitiosè ferro vitã inter se cernant concedi aliquando patior. nam & præclarum fortè facinus faciendo suis certè valdè prodesse, & occumbendo non admodum obesse poterunt. At totis copiarũ viribus, opus periculosæ plenũ aleæ tractare, haudquaquam, probo. Sed inprimis peccare mihi videntur ij, qui hostibus leue fortassis incommodum daturi, suis verò maximam perniciem importaturi his stratagematum artibus abutũtur. Verùm si certum illis tamen ac præsens sit suorum exitium, etsi periculosis huiusmodi expeditionibus abstinerent, & certa item profligatis hostibus immineat pernicies, minimè tunc errare videantur si fugiendi vias omnes militibus suis obstruant. Multo enim vtilior in reb. dubiis audacia

ΚΕΦ. λβ΄.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗΔΕΝ ΠΑΡΑ κεκινδυνευμένον ποιεῖν τὸν στρατηγόν.

Τοὺς γὰρ ἢ τὰ ἴδια καθαιροῦντας ἐρύματα στρατηγοὺς, ἢ ποταμοὺς διαβαίνοντας, ἢ κρημνοὺς καὶ βάραθρα κατόπιν ποιουμένους τῶν φίλων, ἵν' ἢ μένοντες νικῶσιν, ἢ βουληθέντες φεύγειν ἀπόλωνται, οὔτε πάμπαν ἐπαινεῖν, οὔτε ψέγειν ἔχω. πᾶν γὰρ τὸ παρακεκινδυνευμένον, τόλμης ἐστὶν ἢ γνώμης, καὶ τῇ τύχῃ κεκοινώνηκε πλέον ἢ τῇ κρίσει. ὅπου γὰρ ἢ νικῶντας δεῖ κρατεῖν, ἢ ἡττηθέντας τοῖς ὅλοις ἐσφάλθαι, πῶς ἐνταῦθα τῇ σῇ φρονήσει τὸ νικᾶν, ἢ προαιρέσει τὸ ἡττᾶσθαι μαρτυρήσειεν; ἐγὼ δὲ στρατιώταις μὲν ἐκ στρατεύματος φιλοτίμως κινδυνεύειν ἐπιτρεπτέον εἶναι νομίζω. καὶ γὰρ δρῶντές τι, μεῖζον ὤνησαν, καὶ παθόντες οὐθὲν τοσοῦτον ἐλύπησαν. στρατεύματι δὲ παντὶ τὴν ἄδηλον ἐκκυβεύειν τύχην οὐ δοκιμάζω. μάλιστα δ' ἂν οὗτοι μοι δοκοῦσιν ἁμαρτάνειν. οἵτινες ἐν μὲν τῷ νικᾶν ὀλίγα λυπήσειν μέλλοντες τοὺς πολεμίους, ἐν δὲ τῷ ἡττᾶσθαι μεγάλα βλάψειν τοὺς φίλους, ἀποχρῶνται τοιούτοις στρατηγήμασιν. εἰ δὲ πρόδηλος μὲν σφισιν εἴη, * κἂν μὴ παραβόλοις ἐγχειρήσωσι στρατηγίαις, πρόδηλος δὲ καὶ ἡ τῶν πολεμίων ἡττηθέντων ἀπώλεια, τότ' οὐκ ἄν μοι δοκοῖεν ἁμαρτάνειν ἀποφράττοντες τὰς φυγὰς τῶν φίλων. ἄμεινον γὰρ ἐν τῷ τολμᾶν ἐπ' ἀδήλῳ.

ἀδήλῳ, τάχα μηδὲ πείσεσθαί τι δεινόν, ἅμα καὶ δρᾶσαι ζητεῖν, * ἢ ἐπὶ προδήλῳ τῷ μηδὲν δρῶντας ἀπολέσθαι πάντας, ἀτόλμως ἡσυχάζειν. * Ὑποδεικνύτω μέντοι μὴ μόνον ἐν τοῖς τοιούτοις χωρίοις, ὅπου κατ' ἀλήθειαν οὐκ ἔστι σωτηρία τοῖς φεύγουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, καὶ πάσῃ μάχῃ, διδασκέτω διὰ πλειόνων, ὅτι τοῖς μὲν φεύγουσι πρόδηλος ὄλεθρος, ὡς ἂν ἤδη μετ' ἐξουσίας ἐπικειμένων τῶν πολεμίων, μηδενὸς ἔτι δυναμένου διακωλύειν τοὺς διώκοντας, ἅπαν ὃ * βούλεται διαθεῖναι τοὺς φεύγοντας· τοῖς δὲ * μένουσιν ἄδηλος ὁ θάνατος ἀμυνομένοις. οἵτινες γὰρ πεπεισμένοι τυγχάνουσιν ἐν ταῖς πράξεσιν, ὡς φεύγοντες μὲν αἰσχρῶς ἀπολοῦνται, μένοντες δ' εὐκλεῶς τεθνήξονται. καὶ χείρονα ἀεὶ προσδοκῶσιν ἐκ τοῦ καταλιπεῖν τὴν τάξιν, ἢ ἐκ τοῦ φυλάττειν, ἄριστοι κατὰ τοὺς κινδύνους ἄνδρες ἐξετάζονται. διόπερ ἀγαθὸν μὲν εἰ πάντας οὕτως ἔχειν γνώμης πείσει στρατηγός, ἐπείτοιγε ὡς πλεῖστοι. ἢ γὰρ παντελῆ * περιεποιήσατο νίκην, ἢ μικροῖς ἐλαττώμασι περιέπεσον. Τῶν δὲ ἐκ προλήψεως, καὶ πρὶν ἢ συμβαλεῖν, ἐπινοουμένων τοῖς στρατηγοῖς αἱ παρ' αὐτὸν * τὸν τῆς μάχης καιρὸν ἐπίνοιαι καὶ ἀντιστρατηγήσεις, ἔστιν ὅτε καὶ πλείους καὶ θαυμασιώτεροι γίγνονται, τοῖς εὖ τὴν στρατηγικὴν ἐμπειρίαν ἠσκηκόσιν, ἃς οὐκ ἔστιν ἐπισημᾶναι ἢ προβουλεῦσαι. Ὥσπερ γὰρ οἱ κυβερνῆται πρὸς μὲν τὸν πλοῦν ἐκ λιμένων ἀνάγονται πάντα ἐξηρτημένοι τὰ κατὰ τὴν ναῦν, ἐπειδὰν δ' ἐμπίσῃ χειμὼν, οὐχ ὃ βούλονται ποιοῦσιν, ἀλλ' ὃ ἀναγκάζονται, πολλὰ καὶ πρὸς * τὸν ἀπὸ τῆς τύχης * ἐπείγονται κίνδυνον, εὐτόλμως παραβαλλόμενοι, καὶ οὐ τὴν ἀπὸ τῆς μελέτης ἐπιφερόμενοι μνήμην, ἀλλὰ

audacia est, dando operam vt sui incolumes seruentur, hostiumque strages fiat, quàm ignauia & quies, quando manifestum est & nihil audentem omnino tandem periturum. Nec solùm in iis locis in quibus salus vna fugientibus est, salutem sperare nullam; sed vbicunque & in quibuslibet prœliis, accuratâ oratione milites suos doceat Imperator fugientibus quidem certissimum imminere interitum, quando scilicet feruidi pro arbitrio inhærebunt hostes, & nemine repugnante terga dantes, quocunque libuerit compellent: in gradu verò manentibus, fortitérque pugnantibus, spem aliquam salutis superesse. Etenim si in iis rebus persuasi sint, turpissimum fugientibus perferendum esse exitium, resistentibus verò gloriosam mortem oppetendam, sempérque ordine deserto plus dari detrimenti, quàm seruato, erunt in suscipiendis adeundísque periculis fortissimi constantissimique. Optimè itaque se gesserit Imperator si milites suos fecerit, ista vt omnes aut permulti sibi persuadeant. tunc enim aut absolutissimam victoriam reportabunt, aut non nisi in leues incident calamitates. Cùm autem rerum varias facies ante conflictum animo præcepit, apprimè Imperatoriam artem callens, permultas ac mirabiles in ipso pugnæ momẽto pugnandi repugnandíque artes reperit, quæ singillatim prouideri aut præmonstrari minimè possunt. Quẽadmodum enim gubernatores omnia nauigio instruenda vtilia parant priusquàm portu soluentes euehantur, ortâ verò in alto tempestate, iam non quæ volunt, sed quæ necessitas cogit, faciunt, & multa sæpe dubij euentus audacter adeunt pericula, nec ad artis peritiæq; suæ memoriam conatus suos

referũt, sed ad necessaria pro temporis ratione auxilia: Sic Imperatores copias quoque suas, vt rebus bene gerendis vsui sibi fore putant, instruũt quidem, ingruente autem belli tempestate quæ varia & improuisa obiiciens discrimina, parata omnia collidere ac euertere solet, coguntur pro rerum præsentium statu, ex tempore inuestigare consilia, qualia fortunæ sæua potius necessitas, quam experientiç memoria suggerit.

CAP. XXXIII.

NON DEBERE IMPERATOREM ipsum manus in prælio conserere.

MP. si quando ipse decertet, caueat diligenter ne sit audacior, aut potiùs manum omnino cum hoste non conserat. Nam licèt præstabilem fortitudinis operã nauare possit, non tamen tantum suis pugnando proderit, quantum occumbendo oberit. Illius enim prudentia longè ante ponenda fortitudini. Nimirum quilibet è populo miles, corporis robore strenuè facere potest, mentis autem prudentiâ bene consulere, haud alius facilè queat. Nam quo modo, si gubernator relicto gubernaculo, nauticis remigum operis se immisceat, nauem in periculo esse contingit: Eodem planè modo si Imperator consilia suis dare negligens, ad militaria munera se transferat, rem vniuersam in maximũ adducit discrimen, meliorum enim maiorúmq; re curarũ incuria, ĩrritum & inanũ fiet cum desiderabitur auxiliũ.

Et

ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ τῶν καιρῶν βοήθειαν· οὕτως οἱ στρατηγοὶ τὴν μὲν δύναμιν ἐκτάζουσιν, ὅπως σφίσι νομίζουσι συνοίσειν· ἐπειδὰν δὲ ὁ τοῦ πολέμου περιστῇ χειμών, πολλὰ θραύων καὶ παραλλάττων, καὶ ποικίλας ἐπάγων περιστάσεις, ἡ τῶν ἀπομενόντων ἐν ὀφθαλμοῖς ὄψις ἐπιζητεῖ τὰς ἐκ τῶν καιρῶν ἐπινοίας, ἃς ἡ ἀνάγκη τῆς τύχης μᾶλλον ἢ ἡ μνήμη τῆς ἐμπειρίας ὑποβάλλει.

ΚΕΦ. λγʹ.

ΠΕΡῚ ΤΟΥ͂ ΜῊ ΤῸΝ ΣΤΡΑΤΗΓῸΝ αὐτοχειρὶ πολεμεῖν.

Αχέσθω δὲ ὁ στρατηγὸς αὐτὸς προμηθέστερον, ἢ μὴ τολμηρότερον, ἢ καὶ τὸ παράπαν ἀπεχέσθω * τοῦ τοῖς πολεμίοις εἰς χεῖρας ἰέναι. οὐ γὰρ εἰ καὶ κατὰ τοὺς ἀγῶνας ὑπερβλητον ἀνδρείαν εἰσηνέγκατο, τοσοῦτον οὐδὲν ὠφελῆσαι δύναται στράτευμα μαχόμενος, ὅσον ἀποθανὼν βλάψαι. στρατηγοῦ γὰρ γνώμη πλέον ἰσχύει ῥώμης. σώματος μὲν γὰρ ἀνδρείᾳ δρᾶσαί τι μέγα καὶ στρατιώτης δύναται. γνώμης δὲ προμηθείᾳ βουλεῦσαί τι κρεῖττον, οὐκ ἄλλος. ὅνπερ δὲ ἂν τρόπον εἰ κυβερνήτης ἀφέμενος τῶν οἰάκων, ἃ δεῖ τοῖς ναύταις, αὐτὸς * πράττοι, κινδυνεύειν ἂν συμβαίη τὸ σκάφος· τοῦτο ποιεῖ στρατηγός, εἰ ἀποστὰς τοῦ γνώμῃ τι βουλεύειν, ἐπὶ τὰς τῶν στρατιωτῶν καταβαίνοι χρείας. ἡ γὰρ τῶν * ἀμεινόνων ἀκυβέρνητος ἀμέλεια τῶν ἀναγκαιοτέρων ἄπρακτον ποιήσει βοήθειαν. ὅμοιον δὴ κελεύω τὸν στρατηγὸν ἐμπαραβαλέσθαι τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ τὸ τῆς συμπάσης, εἰ πιστεύεται, δυνάμεως ἀκηδεῖν.

εἰ γὰρ

ἡ γὰρ ἐν ᾧ [τοῦ σύμπαντος] ἡ σωτηρία στρατεύματός ἐστιν, οὗτος οὐδὲν εἰ τεθνήξεται] πεφρόντικε, τὸ πᾶν αἱρεῖται συνδιαφθεῖραι. καὶ ὀρθῶς ἄν τις αἰτιάσαιτο τοῦτον, ὡς ἄπρακτον στρατηγὸν μᾶλλον ἢ ἀνδρεῖον. ὁ μὲν γὰρ πολλὰ γνώμῃ στρατηγήσας, ἀρκεσθήσεται σεμνυνόμενος ἐπὶ ταῖς ἀπὸ ψυχῆς εὐπραγίαις. ὅστις δ᾽ οὕτως ἀπειρόκαλός ἐστι, ὥστε εἰ μὴ διὰ μάχης εἰς χεῖρας ἔλθοι τῶν πολεμίων, οὐδὲν αὐτὸν ἄξιον εἰργάσθαι νομίζειν, οὐκ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ καὶ τολμηρός ἐστιν. ὅθεν ὑποφαίνειν μὲν δεῖ τῷ πλήθει τὸ φιλοκίνδυνον, ἵνα τὴν προθυμίαν ἐκκαλῆται τῶν στρατιωτῶν, ἀγωνίζεσθαι δὲ ἀσφαλέστερον· καὶ τοῦ θανάτου μὲν καταφρονεῖν, εἴ τι πάσχοι τὸ στράτευμα, μηδὲ αὐτὸν αἱρούμενον ζῆν, * σωζομένου δὲ τὴν ἰδίαν φυλάττειν ψυχήν. ἤδη γὰρ ἐπικυδέστερα τὰ τῶν φίλων ὄντα ποτὲ στρατηγὸς ἀποθανὼν ἐμείωσεν· οἱ μὲν γὰρ πταίοντες ἐπανεθάρρησαν τὸ ἀντίπαλον ἀστρατήγητον ἰδόντες, οἱ δ᾽ εὐτυχοῦντες ἐδυσθύμησαν, τὸν ἴδιον ἡγεμόνα ζητοῦντες. Στρατηγοῦ δ᾽ ἐστὶ, τὸ παριππάζεσθαι ταῖς τάξεσιν, ἐπιφαίνεσθαι τοῖς κινδυνεύουσιν, ἐπαινεῖν τοὺς ἀνδριζομένους, ἀπειλεῖν τοῖς ἀποδειλιῶσιν, παρακαλεῖν τοὺς μέλλοντας, * ἀναπληροῦν τὸ ἐλλεῖπον, ἀντιμετάγειν εἰ δέοι λόχον, ἐπαμύνειν τοῖς κάμνουσι, προορᾶσθαι τὸν καιρὸν, τὴν ὥραν, τὸ μέλλον.

Et ſanè animum ſuum induxiſſe cenſetur, de rei & exercitus totius interitu minimè eſſe ſolicitum: quia ſcilicet eius, in quo omnium ſalus verſatur, exitium parui facit, omnes quoque omnino ſecum vnà profligari dolo malo velle videtur. rectéq; quis eum culpauerit vt ignauum magis quàm ſtrenuum aut fortem. Qui enim multa conſultò prudentérque imperat, ſatis inluſtrem rebus bene geſtis adipiſcetur adoream. At qui adeo ineptus eſt, vt, niſi manum cum hoſtibus conſerendo in eorum manus venerit, nihil ſe egregium edidiſſe exiſtimet, non fortis, ſed audax & têerarius exiſtimari debet. Eapropter Imp. auidè ſe & alacriter pericula ſuſcepturum oſtentet militibus, vt eorum hoc modo animos prouocet; ſed ipſe vix in certamen veniat, nec niſi ſummâ priùs adhibitâ diligentiâ; mortémque tum demum deſpicere incipiat, cùm in periculum res ſuas venire viderit: ita vt, & occiſis copiis ſuperſtes eſſe nolit, iiſq; ſaluis, ſaluus quoque & ſoſpes eſſe velit. Sępenumerò enim glorioſam cetera victoriam mors Imperatoris valdè afflixit; quíque iam ferè poſtrati fugatique erant, hoſtem ſine Imperatore eſſe cernentes, reciperatis paulatim animis conſurrexerunt in prœlia fortiores: qui verò feliciter pugnauerãt, animos abiecerunt, nimio Imperatoris interfecti deſiderio anxij. Illud præcipuum Imperatoris officiũ eſt, ordines ſingulos obequitare, adeſſe periclitantibus, gnauos ſtrenuos laudare, ignauos pauidóſque increpare, cunctantes excitare, imminutis ordinibus milites alios ſubſtituere, quoſdam etiam, ſi opus ſit, traducere, ſuppetias ferre laborantibus, ac opportunitates, momenta, euentus obſeruare.

Officium

Officium Imperatoris pugnâ diremptâ.

REVOCATO è pugnâ exercitu, primùm quidem DIs faciat, ludos ac pompas celebret prout temporis feret occasio, vota nuncupet, quæ victoriâ penitus reportatâ se persoluturum esse spondeat. Deinde milites suos, qui præcellenti virtute in sustinendis periculis sese fortiter gesserunt, honorariis ac legitimis donis adficiat: in eos verò quorum notata malitia fuerit, animaduertat. Tribuantur honores qui maiorum moribus, patriisque institutis ac legibus probati sunt. Ac Imperatores quidem, largiri militibus solent, armaturas, galbeos, prædas & spolia: præficere quosdam quinquaginta militibus, quosdam creare centuriones, quosdam manipulorum, ac cæterorũ ordinum legitimos ductores.

CAP. XXXIV.

PRAEMIA CVIQVE milıtı pro virili parte & pro meritis tribuenda.

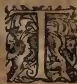

Gregariis quidem militibus qui fortiter fecerũt aliquantula in exercitu concedatur auctoritas. Ducib. verò virtute præstantibus, maiores principatus decernantur. Erũt enim & generosis animis magnificentissima præmia, cæterisque qui eadem postea discupient, necessaria ad virtutem incitamenta. Atq; vbi fortibus & bonis honos exhibetur, ignauis vero & nequam hominibus pœna irrogatur, bonam illic spem fouere exercitũ necesse est. Nam isti quidem peccare metuent, illi verò fortiter faciendo gloriam ambitiosè adfectabũt. Præterea victoriam adeptus Imperator non debet singulos tantùm quosdam remunerari, sed & toti exercitui periculorum

ἈΝΑΚΑΛΕΣΆΜΕΝΟΣ δ' ἐκ τῆς μάχης, πρῶτον μὲν ἀποδιδότω τοῖς θεοῖς θυσίας, καὶ πομπὰς, ἃς ἐκ τοῦ καιροῦ χρηστὰ πάρεστι, τὰ νομιζόμενα χαριστήρια μετὰ τὴν τοῦ πολέμου παντελῆ νίκην ἐπαγγειλάμενος ἀποδώσειν. ἔπειτα τοὺς μὲν ἀρίστους ἐν τοῖς κινδύνοις ἐξετασθέντας τιμάτω δωρεαῖς καὶ τιμαῖς αἷς νόμος, τοὺς δὲ κακοὺς φανέντας, κολαζέτω. τιμαὶ δ' ἔστωσαν μὲν καὶ αἱ κατὰ * πάτρια, καὶ παρ' ἑκάστοις νόμιμα. * Στρατηγικαὶ δὲ αὗται πανοπλίαις, κόσμοι, λαφύρων δόσεις, πεντηκονταρχίαι, ἑκατονταρχίαι, λοχαγίαι, τάξεως ἀφηγήσεις, καὶ ἄλλαι αἱ κατὰ νόμους παρ' ἑκάστοις ἡγεμονίαι.

ΚΕΦ. λδ'.

ΠΕΡῚ ΤΟΥ̃ ΕΥ̓ΕΡΓΕΤΕΙ͂Ν κατὰ τὸ μέτρον ἕνα ἑκαστον τὸν ἀνδραγαθήντα.

ΤΩ͂Ν μὲν ἰδιωτῶν τοῖς ἀνδραγαθήσασιν αἱ ἥττους ἐξουσίαι· τῶν δὲ ἡγεμόνων τοῖς ἀριστεύουσιν, αἱ μείζους ἡγεμονίαι. αὗται γὰρ * αἱ ἀμοιβαὶ καὶ μεγαλόψυχοι τοῖς ἤδη τὸ γενναῖον εἰργασμένοις, προτρεπαί τε ἀναγκαῖαι τοῖς τῶν αὐτῶν ἐπιθυμοῦσιν. ὅπου δὲ τιμὴ μὲν ἀποδίδοται τοῖς ἀγαθοῖς, τιμωρία δ' οὐ παραπέμπεται τῶν κακῶν, ἐνταῦθα καλὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀνάγκη τὸ στρατόπεδον· οἱ μὲν γὰρ ἐφοβήθησαν ἁμαρτάνειν, οἱ δὲ ἐφιλοτιμήθησαν ἀνδραγαθεῖν. Ἐνταῦθα μέντοι χρὴ καὶ νικῶντα μὴ κατ' ἄνδρα μόνον ἀμοιβὰς ἐκτείνειν, ἀλλὰ καὶ τῷ σύμπαντι

rum

στρατεύματι τῶν κινδύνων * ἐπικαρπίαν ἀποδιδόναι τὰ τῶν πολεμίων. Ἐπιτρεπέτω δὲ τοῖς στρατιώταις διαρπάζειν, εἰ χάρακος, ἢ ἀποσκευῆς, ἢ φρουρίου κυριεύσειεν, * ὅτι δὲ καὶ πόλεως. εἰ μή τι μέλλοι περὶ αὐτῆς χρηστότερον βουλεύειν. οὕτως γὰρ ἄν, καὶ μάλιστα μήπω τέλος εἰληφότος τοῦ πολέμου, συνοίσει πρὸς τὰ μέλλοντα, προθυμότερον ἐπὶ τὰς μάχας αὐτῶν ἐξιόντων. εἰ μὴ νομίζομεν, τοὺς μὲν θηρευτικοὺς κύνας δελεάζειν ἀναγκαῖον εἶναι τοῖς κυνηγοῖς αἵματι θηρίου, καὶ τοῖς τοῦ συλληφθέντος ζώου σπλάγχνοις· τοῖς δὲ νικῶσι στρατιώταις, τὰ τῶν ἡττημένων εἰς προνομὴν οὐ μάλα δὴ συμφέρον διαδιδόναι.

ΚΕΦ. λε'.

*ΟΥ̓ ΧΡῊ ΠΑ'ΝΤΟΤΕ Ε'ΠΙΤΡΕ΄ΠΕΙΝ τὰς ἁρπαγάς. καὶ ὅτι τὰ σώματα οὐ χρὴ ἁρπάζειν, ἀλλὰ τὸν στρατηγὸν πιπράσκειν.

Τὰς δ' ἁρπαγὰς οὔτ' ἐπὶ πάσης μάχης ἐπιτρεπτέον, οὐδ' ἐπὶ πάντων· ἀλλ' ὧν μέν, ὧν δὲ οὔ. Τῶν δὲ σωμάτων ἥκιστα· ταῦτα δὲ πιπράσκειν τὸν στρατηγόν, * εἰ δὲ χρημάτων δέοι καὶ δαπάνης κοινῆς καὶ μεγάλης, καὶ ὅσα ἄγεται καὶ φέρεται, πάντα ὡς αὐτὸν ἀναπέμπεσθαι κηρυττέτω. Γνοίη δ' ἂν αὐτὸς ἄριστα πρὸς τοὺς καιρούς, εἴτε πάντα δέοι λαμβάνειν, εἴτ' ἐκ μέρους, εἴτε μηθὲν * ἔτυχεν· οὐ γε μὴν ἐστὶν πολέμου, καὶ τοῖς κοινοῖς εἶναι χρημάτων δαψίλειαν, καὶ τοῖς στρατιώταις ἐπικωλύειν ὠφέλειαν.

ἤδη

sed & toti exercitui periculorum fructum aliquem ex præda impartiri. Patiatur itaque direptionem fieri, si aut vallum, aut impedimenta, imò & si vrbem expugnando subegerit: nisi maior quæpiam vtilitas, aut alia ratio aliud suadeat. quod maximè bello non adhuc confecto in futuris plerisque negotiis proderit. Nam spe prædæ paratiores erunt promptioresque ad pericula militum animi. Nisi fortè existimemus, canes quidem venaticos ferino sanguine, bestiæque captæ visceribus esse inescandos; militibus verò hostium debellatorum prædas ac partes concedi non oportere.

CAP. XXXV.

DIREPTIONES NON VBIque permittendas. Et hostium corpora non à militibus abripi, sed ab Imperatore diuendi debere.

On tamen in omnibus bellis quorumlibet hostium possessiones vexari ac diripi sinat; sed aliquando quidem patiatur, aliquando verò prohibeat. Hostiũ autem captorum corpora prædæ militum non relinquat. Illa enim ipse, si pecuniis ad magnos publicósque sumtus indigeat, æquis diuendere pretiis poterit. Omnia quoque quæ vel abigi, vel auferri poterunt, vt ad sese conuehantur, curet. Dignoscat etiam pro temporum ratione, an omnia, an partem, an omnino nihil retinere debeat. Nec enim æquum est eum, publicis opibus rebusque bellicis satis amplis tantulam militibus vtilitatẽ inuidere

præſertim cùm ex deuictorum opibus locorúmue vbertate lautiores præberi poſſint commoditates.

ἤδη δὲ καὶ παρὰ τοὺς τῶν ἡττημένων πλούτους, καὶ παρὰ τὰς τῶν τόπων εὐδαιμονίας αἱ ὠφέλειαι σφίσιν διαψιλέστεραι γίγνονται.

De captiuis.

Durante adhuc bello, captiuos aduerſus quos maximè bellum ſuſceptum eſt, ne interficiat, etſi aliter ſociis & commilitionibus videatur, ac potiſſimùm ſi inter hoſtes, illi generoſi ſint & illuſtres. Cogitet incertos eſſe ac mutabiles fortunæ caſus: diuinum quoque numen ferocibus ſæpe ſuccenſere. Ex illis autem, aut captos ſuorum aliquos qui præcipuè deſiderabuntur, aut vrbem opidúmue aliquod, æquâ vltro eitróque commutatione redimat: aut ſi his adſentiri hoſtes nolint, tunc iure ferocem illorum contumaciã ferociter ac ſæuiter contundat. Rebus denique bene ac feliciter geſtis, ſuperatiſque periculis conuiuia, epulæ, & feriæ militibus concedantur: vt ſuauem bello confecto victoriam eſſe intuentes, viam rurſus ad eam, ardua quæque fortiter tolerando, ſibi faciant.

Τοὺς δὲ αἰχμαλώτους, ἐὰν ὁ πόλεμος ἔτι * συνεστὸς ᾖ, μὴ κτεινέτω· μάλιστα μὲν τοὺς πρὸς οὓς ἐστὶν ὁ πόλεμος, κἂν δοκήσῃ τοῖς συμμάχοις ἀναιρεῖν ἥκιστα δὲ καὶ τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ λαμπροὺς παρὰ τοῖς πολεμίοις· ἐνθυμούμενος τὰ ἄδηλα τῆς τύχης, καὶ τὸ * πάλιντρόπον τοῦ δαιμονίου φιλοῦντος ὡς τὰ πολλὰ νεμεσᾶν. ἢ υἱῶν αὐτοῖς ἢ σωμάτων, ὧν πολὺς πόθος, ἢ φρουρίου κρατήσῃ, ἱκανὰ ἀντικαταλλάγματα δοὺς, ἔχει κομίσασθαι * τὰ τῶν φίλων. ἢ τό γε μὴ βουλομένων, ἐνδίκως εἰς ἴσον ἀμυνεῖται. Μετὰ δὲ τὰ κατορθώματα καὶ τοὺς κινδύνους ἐπιτρεπέσθωσαν αὐτοῖς εὐωχίαι τε, καὶ κλισίαι, καὶ πόνων * ἀνέσεις ἵν' εἰδότες οἷον τέλος ἐστὶ τοὺς μαχομένους νικᾶν, * ὑπομένωσιν τὰ δυσχερῆ πάντα πρὸ τοῦ νικᾶν.

CAP. XXXVI.

INTERFECTOS IN PROElio ſepeliendos eſſe.

Mperator ſiue vicerit, ſiue victus fuerit, militum occiſorum funeribus & exſequiis proſpiciat, neque incuriam, aut occaſionis, aut temporis, aut loci, aut metus nomine prætexat. Sancta enim hæc & religioſa circa eos qui ſic abierunt pietas eſt, eiúſque neceſſaria in ſuperſtites demonſtratio. Etenim

ΚΕΦ. λϛ'.

ΠΕΡΙ' ΤΟΥ͂ ΘΑ'ΠΤΕΙΝ ΤΟΥ'Σ ἐν πολέμῳ ἀναιρουμένους.

ρονοείσθω δὲ τῆς τῶν νεκρῶν κηδείας. μήτε καιρὸν, μήθ' ὥραν, μήτε φόβον προφασιζόμενος ἄντε τύχῃ νικῶν, ἄντε ἡττώμενος. Ὅσια μὲν γὰρ καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀποιχομένους εὐσέβεια· ἀναγκαία δὲ καὶ ἡ πρὸς τοὺς ζῶντας ἀπόδειξις

δειξις· ἕκαστος γὰρ τῶν στρατιωτῶν ὡς αὐτὸς ἀμελούμενος, εἰ πεσὼν ἔτυχε, παρ' ὀφθαλμοῖς ὁρῶν τὴν τύχην, καὶ ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος καταμαντευόμενος, ὡς * οὐδ' αὐτὸς * οὐ τεθναίη ταφησόμενος, ἐπαχθῶς φέρει τὴν ἀτύμβευτον ὕβριν.

Etenim vnuſquiſque militum ſibi ante oculos ponit, eodem modo ſe, ſi forte in bello ceciderit, ludibrio deſpectuíque fore, & inſepultum ſe remanſurum præſagiens, mortis honore carere, non ferendam putat contumeliam.

De cladibus acceptis ſarciendis.

Εἰ δ' ἡττῶνται, παραμυθησάμενος τοὺς ἐκ τῆς μάχης ἀνασωθέντας, ἐφεδρευέτω καιρὸν ἔνθα που καὶ μᾶλλον οἰόμενος ἐπανορθώσασθαι τὴν ἐλάττωσιν. εἰώθασι γὰρ ὡς τὰ πολλὰ μετ' * εὐπραγίας οἱ στρατιῶται ῥαθυμότερον ἐκλύεσθαι περὶ τὰς φυλακάς. ἡ γὰρ τῶν πέλας καταφρόνησις, ἀμέλεια σφίσι γίνεται τῶν οἰκείων· ὥστε πολλάκις τὰ εὐτυχήματα πλεῖον ἔβλαψε τῶν δυστυχημάτων. ὁ μὲν γὰρ πταίσας ἐδιδάχθη, καὶ φυλάξας τὸ μέλλον ἐξ ὧν ἔπαθεν· ὁ δὲ τοῦ δυστυχεῖν ἄπειρος, οὐχ ὡς δεῖ φυλάξαι τὰς εὐπραγίας ἔμαθεν. οὔτ' αὖ νικῶν τὴν αὐτὴν ἔχει προμήθειαν ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν ἀμελῶν, ἣν * ἄρ' εἰς τὸ δρᾶσαι τοὺς ἐχθροὺς ῥαθυμοῦντας, εἰσηνέγκατο. φόβος γὰρ εὔκαιρος, ἀσφάλεια προμηθής· καὶ καταφρόνησις * ἄκαιρος, ἐπιβουλευτὸς τόλμα.

Si ſuperato fugatóque exercitu ſoſpitum animos ſolari ac reficere voluerit, occaſionem obſeruet, detrimentis & cladibus acceptis ſarciendis opportunam. ſæpenumero enim re bene geſtâ incautiores ac remiſſiores fiunt milites, & aduerſarios, quamuis in proximo ſint, deſpiciendo circa res ſuas negligentes ac nimis ſecuri eſſe ſolent. Vnde fit vt res ſecundæ interdum magis quàm aduerſæ noceant. Qui enim aliquando ſuccubuit, pericula in quæ iam incidit aliâs cauere didicit: at qui nullam adhuc calamitatem pertulit, non bene res cuſtodire proſperas edoctus eſt. nec ſi ſuperior euadat, tantam adhibebit prudentiam, pericula cauere negligens, quantam adhibuerat, vt hoſtes incautos & ſegnes opprimeret. Itaque tempeſtiuus metus, prudẽs ſecuritas eſt: nimius verò contemtus, temeritas inſidiis facilè excipienda.

ΚΕΦ. λζʹ.

ΠΕΡῚ ΤΟΥ͂ ἘΝ ΚΑΙΡΩ͂Ι εἰρήνης μὴ * ἀφύλακτον εἶναι.

Ἀνοχὰς δὲ ποιησάμενος, μήτ' ἐπιτιθέσθω, μήτ' αὐτὸς ἀφύλακτος ἔστω· ἀλλὰ τὸ μὲν ἥσυχον ἐχέτω πρὸς τοὺς πολεμίους ὡς ἐν εἰρήνῃ· τὸ δ' ἀσφαλὲς εἰς τὸ μὴ παθεῖν ὡς ἐν πολέμῳ. δεῖ γὰρ οὐκ ἀσύνθηκον ἐν σπονδαῖς εἶναι, οὔτε αὖ τὸ φθάνειν ἀσεβὲς δρᾶσαί τι, ἀλλ' αὐτῶν πλέον, ὡς φυλάττεσθαι * τὸ ἀπὸ τῶν πολεμίων ὕπουλον.

CAP. XXXVII.

PACIS TEMPORE CVSTODIAS minimè eſſe negligendas.

INducias Imp. ſi fecerit, nullã interim impreſſionem fieri iubeat. Sed nihilo minus cuſtodiis poſitis ſibi caueat. Ac tranquillè & placidè cũ hoſtibus velut in pace degat, prouidè tamen & cautè ſubitis caſib. velut in bello proſpiciat.

Eum enim nec pacta fœderaque violare, nec impium aliquid moliri ac tentare decet; sed oculatiſſimum eſſe, & à ſubdolis hoſtium fraudibus diſcauere: nec enim eorum quibuſcum fœdera ſanciuntur, penitus explorati animi ſunt. Certum quidem Imperatori ſit, pietatem colere, & iniuriam hoſtibus interea temporis nullam inferre; mores tamen illis hoſtiles, mentémque infidam ineſſe ſemper ſuſpicetur. Ita enim in tuto eſſe poterit; vt etiam pacta violare cupientibus hoſtibus occaſio adimatur. Qui verò acceptæ cladis iniuriam ab DIs vindicandam eſſe ſibi fingunt, religioſa ſanè cogitant, at nequaquam tuta. nimiæque amentiæ eſt, fœdifragos à numine ſolo vlciſcendos ſperare, nec vllam periculorum curam ſuſtinere velle: quaſi ſalui ipſi futuri ſint, ſimul ac hoſtes perfidię pœnas luerint. Tunc igitur eorũ impietatem experiri oportet, poſtquam propriæ res ſtabilitæ ſunt. Qui enim hac vtuntur prudentiâ non facilè decipi ſolent: & manifeſtam perfidiam hoſtium, qui iniuriam, ſi licuiſſet, intuliſſent, arguunt.

CAP. XXXIIX.

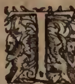
CIVITATES SVBACTAS ab Imperatore eſſe benignè & humaniter accipiendas.

SI quæ ciuitates Imperatori ſeſe dediderint, comiter ac ciuiliter regẽdæ ſunt. Sic enim & aliæ fortaſſis ad deditionem adducentur; ſperantéſque ſe huiuſmodi humanitatis fore participes, in eiuſdem ditionem allicientur. Qui verò cùm

ἄδηλοι γὰρ αἱ τῶν σπενδομένων γνῶμαι. καὶ παρὰ τοῖς μὲν ἴσως τὸ βέβαιον τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι, διὰ τὸ εὐσεβές· παρὰ δὲ τοῖς πολεμίοις ὑπονοεῖσθαι τὸ μὴ πιστόν, διὰ τὸ * ἀπεχθές. ἀσφαλὴς γὰρ * οὕτως καὶ προμηθής, ὃς οὐδὲ βουληθεῖσι τοῖς πολεμίοις ἐπιθέσθαι τὸν τοῦ δύνασθαι παρασπονδῆσαι καιρὸν διαλείποι. Οἵτινες δ' ἐπὶ τοὺς θεοὺς ποιοῦνται τὴν ὑπὲρ ὧν ἂν πάθωσιν ἐκδικίαν, εὐσεβῆ μὲν φρονοῦσιν, οὐ μὴν ἀσφαλῆ. κομιδῇ γὰρ ἀνόητόν ἐστιν, ἐλπίδι τοὺς παρασπονδήσαντας ἐκτίσειν δίκας, ἀπρονοήτως ἔχειν τοῦ περὶ σφῶν κινδύνου· ὥσπερ * αὐτοὺς σώζεσθαι μέλλοντας ἅμα * τῷ τοὺς ἐχθροὺς ἀπόλλυσθαι. ἐξ ὧν μετὰ τῆς * ἰδίων πραγμάτων ἀσφαλείας, πεῖραν λαμβάνειν τῆς τῶν πολεμίων ἀσεβείας. οὕτως γὰρ * αὐτοί τε διὰ τὸ προμηθὲς οὐκ ἂν πταίσαιεν ἐπιβουλευθέντες, ἀσεβήσουσί τε οἱ πολέμιοι τῷ ἐπιχειρῆσαι, καὶ δοκεῖν * πεποιηκέναι, καὶ εἰ ἐδυνήθησαν.

ΚΕΦ. λη΄.

ΠΕΡΙ' ΤΟΥ͂ * ΤΑ'Σ ΠΡΟΣΑΓΟμένας πόλεις ἐν ἀδείᾳ ἔχειν καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Ταῖς δὲ προσχωρούσαις πόλεσιν, εἴ τινες ἐπιτρέποιεν αὐτάς, ἀρξάμεναι φιλανθρώπως καὶ χρηστῶς προσφερέσθω. προσάγοιτ γὰρ ἂν οὕτως καὶ τὰς ἄλλας. ἡ γὰρ ἐλπὶς τούτων αὐτῶν τεύξασθαι δελεάζουσα, προσάγει τοὺς πολλοὺς οὕτως ἔχοντας ἐγχειρίζειν.

ὅστις

ὅστις δὲ πικρὸς * εὐθὺς καὶ πολεμικὸς προσφέρεται κύριος γενόμενος πόλεως, ἢ διαρπάζων, ἢ κτείνων, ἢ κατακόπτων, ἀλλοτριωτέρας διατίθησι τὰς ἄλλας πόλεις· ὥστε καὶ τὸν πόλεμον ἐπίπονον αὐτῷ καὶ τὴν νίκην δύσελπιν κατασκευάζειν. εἰδότες γὰρ ὡς ἀπαραίτητός ἐστιν ἡ τῶν ὑποχειρίων πρὸς τοὺς κρατήσαντας τιμωρία, πᾶν ὁτιοῦν ὑπομένουσι καὶ ποιεῖν, καὶ πάσχειν, ὑπὲρ τοῦ μὴ παραδοῦναι τὰς πόλεις. * [οὐθὲν γὰρ οὕτως κατασκευάζει γενναίους, ὡς φόβος] ὧν μέλλουσι πείσεσθαι κακῶς ἥξαντες. ἡ γὰρ προσδοκία τῶν δεινῶν ἐκ τοῦ καθυφεῖσθαι τὰ σφέτερα, δεινὴν ἐντίθησι φιλοτιμίαν ἐν τοῖς κινδύνοις. Χαλεπαὶ δὲ αἱ πρὸς τοὺς ἀπεγνωσμένους πεῖραι μάχης· οὐδὲν γὰρ χρηστότερον ἐλπίζοντες ἐκ τοῦ παραχωρεῖν ὧν πείσονται, κινδυνεύοντες αἱροῦνται μετὰ τοῦ πολλὰ δρᾶν, καὶ πάσχειν. ὅθεν αἱ πολιορκίαι τοιοῖσδε στρατηγοῖς ἄφροσι, καὶ * τεθηρωμένοις γίγνονται, καὶ πολυχρόνιοι, * πολλοὶ δὲ καὶ ἀτελεῖς. οὐχ ἥκιστα δὲ σφαλερώτεραι καὶ ἐπικίνδυνοι.

cùm primùm vrbe aliquâ potitus est ſeſe illi acerbũ ac moleſtum exhibet, aut ciuium facultates diripiendo, aut ciues ipſos interficiendo pulſãdóve aliorum quoque ciuitatum animos ita abalienat, vt & bellum perdifficile, & victoriæ ſpem deſperandam præparent. Poſtquam enim perſpexerint nullum veniæ relictum eſſe locum, apud eum, in cuius ditionem aliæ venerunt, omnia priùs ſuſtinebunt, facient, ac patientur quàm in eius poteſtatem redigantur: nihilque magis gẽeroſas mentes erigit, quàm malorum impendentium metus, & ſimilis alienæ miſeriæ perferenda calamitas. Sempérque malorum poſt deditionem exſpectatio, obſtinatum ac perpugnacem in periculis animum efficere ſolet. At cum deſperatis periculoſum & arduum certamen eſt. Cùm enim nulla illis rerum meliorum ſpes, etſi hoſtibus ceſſerint, affulgeat, multis antea cladibus inflictis, extrema tandem malunt ſubire pericula. Vnde aduerſus huiuſmodi Duces veſanos ac ferocientes, diuturnæ eſſe ſolent obſidiones; imò ſæpe infectæ & irritæ, nec parum interea damnoſæ ac fallaces.

Fidem proditoribus eſſe ſeruandam.

Τοῖς δὲ προδόταις τάς τε πίστεις καὶ τὰς ἐπαγγελίας φυλαττέτω, μὴ διὰ τοὺς γεγονότας, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐσομένους· ἵνα εἰδότες ὡς * ὀφείλεται σφίσι χάρις ἑλομένοις τὰ τῶν πολεμίων, ἐπὶ τὰς αὐτὰς εὐεργεσίας τρέπωνται. λαμβάνει γάρ τι μᾶλλον * ὁ προδότης διδοὺς ἢ * χαρίζεται. διὸ χρὴ προθύμως ἐκτείνειν τὰς ἀμοιβάς· οὐ γὰρ δικαστὴς τῆς ἀδικηθείσης πόλεώς ἐστιν, ἀλλὰ στρατηγὸς τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος.

Proditoribus fides & promiſſa ab Imperatore ſeruanda ſunt: nec conſiderandum quales illi antea extiterunt, ſed quales deinceps futuri ſunt; vt poſt quam ſibi hoſtium partes amplectentibus gratiam haberi perſpexerint, animos ad ea beneficia cõuertant ſuos. Quiſquis enim proditori dat, munus accipit potiùs quàm confert. Ideoque promta eſſe debet Imperatoris hac in re liberalitas: quippe de hoſtium proditâ ciuitate iudex aut arbiter non eſt, ſed patriæ ſuæ Imperator.

CAP. XXXIX.

IMPERATOREM NOSSE debere astrorum siderúmq; motus.

AD impressiones autem faciendas, vrbésq; per proditionem noctu inuadendas, inerrantium per noctem supra terras siderum Imperatori peritiam aliquam inesse oportet, aut sæpenumerò vanas & inritas struet ille insidias. Nam aliquando proditor tertiam aut quartam, aut aliam quam opportunam duxerit noctis horam constituit, quâ se portas reseraturum, aut custodes ciuitatis iugulaturum, aut hostile intus præsidium inuasurum promisit. Tuncq; de duobus alterum euenit, nempe vt vel præmaturè hosti appropinquet, & priusquam proditores parati sint, deprehendatur, reique gerendæ consilia impediantur, vel vt diutiùs cunctando serior adueniat, & proditores in ipso belli furto comprehensi, ad mortem illicò rapiantur, nihílque ipse perficiat. Itaque conijcere apud se, viámque metiri debet, & quot stadia peruadenda, quótque horarum sit iter: tum ex siderum intuitu emensum iam spatium colligere, quantumq; adhuc conficiendũ sit, definire. Id si accuratè perpenderit, commodum tempus nec temerè festinando præuertet, nec diutiùs cõmorando elabi patietur Et vix adhuc rumor erit eum aduentare, quando iam in muros fuerit admissus.

At si interdiu mouere exercitum velit, in vrbem aliquam constitutâ horâ occultè per proditionẽ inuasurus, præmittat equites aliquot, qui obuios quosque intercipiant, ne quis se inde ad vrbem cursu proripiat, hostésque aduentare significet. sed incautis

ΚΕΦ. λθ'.

ΠΕΡῚ ΤΟΥ͂ ΤῸΝ ΣΤΡΑΤΗγὸν ἐν γνώσει εἶναι τῆς ἀστρώου κινήσεως.

Πρὸς δὲ τὰς ἐπιθέσεις, καὶ τὰς ἐκ * προδοσίας νυκτερινὰς καταλήψεις πολεμίων, οὐκ ἄπειρον εἶναι δεῖ τῆς ὑπεργείου κατὰ τὴν νύκτα φορᾶς τῶν ἀπλανῶν. ἐπεὶ πολλάκις ἀπράκτους ἕξει τὰς ἐπιβουλάς. ἔστι γὰρ ὅτε συντάξαντός τινος τῶν προδοτῶν τρίτην ἢ τετάρτην, * ἢ ὅπως τὴν ἄλλης εὔκαιρον ὥραν νομίζῃ τῆς νυκτὸς. ἀνοίξειν τὰς πύλας, ἢ τινὰς κατασφάξειν τῶν ἐπὶ τῆς πόλεως * ἀντιπαρατεταγμένων. ἢ * φρουρᾷ τῶν ἔνδον πολεμίων ἐπιθήσεσθαι. * κἄπειτα δυεῖν θάτερον συμβέβηκεν, ἔτι θᾶττον ἢ ἔδει * προσελάσαντα τῷ τῶν πολεμίων στρατηγῷ, καταφωρον γενέσθαι, πρὶν ἢ τοὺς προδότας ἑτοίμους εἶναι, καὶ οὕτως ἀποκωλυθῆναι τῆς πράξεως· ἢ * ὑστερήσαντας, τοῖς μὲν προδόταις αἴτιον γενέσθαι θανάτου φωραθεῖσιν, αὐτὸν δὲ μηδὲν τῶν * προκειμένων ἀνύσαι. Διόπερ χρὴ * τὴν ὁδὸν τεκμαιρόμενον, ὅσον ἐξοδεῦσαι δεῖ σταδίων, καὶ τὴν ὥραν στοχαζόμενον ὅσην εἰς πορείαν ἀναλώσει, καὶ ἀπὸ τῶν ἄστρων ὁρῶντα πόσον τὸ παρῳχηκὸς ἤδη, καὶ τὸ ἀπολειπόμενον μέρος, οὕτως ἀκριβῶς συλλογισάμενος, ἵνα μήτε φθάσῃ, μήτε βραδύνῃ πρὸς αὐτὴν ἥκειν τὴν ὥραν τοῦ συντεταγμένου καιροῦ. καὶ ἔτι προσιόντας ἀκούεσθαι, καὶ ἐντὸς εἶναι τῶν τειχῶν.

Εἰ δ' ἡμέρας ἀναστήσας ἄγοι στράτευμα, πόλεις ἐκ προδοσίας ληψόμενος, κατὰ τὴν συγκειμένην ὥραν, τοὺς κατὰ τὴν ὁδὸν ὑποπίπτοντας * ἅπαντας, προαποστέλλων ἱππεῖς, συλλαμβανέτω, μήτις τῶν ἐπὶ τῆς χώρας φθάσας ἀποδραμὼν, μηνύσῃ τὴν ἔφοδον τῶν πολεμίων,

μίων, ἀλλ᾽ αἰφνιδίως ἀφυλάκτοις ἡ ἐπιφάνεια γίγνηται τοῦ στρατεύματος· ἐπελθόντα δ᾽ ἐξαίφνης ἀπροσδοκήτως χρή, κἂν μὴ κατὰ προδοσίαν μέλλῃ λαμβάνειν, ἀλλ᾽ ἐκ προρρήσεως ἀγωνίζεσθαι διὰ μάχης, μὴ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλ᾽ ὡς ὅτι μάλιστα φθάνειν προσβάλλοντα, ἐπὶ φρουρίῳ, ἐπὶ χάρακι, ἐπὶ πόλει· μάλιστα δ᾽ ὅταν ὀλίγον εἶναι * δοκῇ τὸ φίλιον στράτευμα, καὶ τῶν ἐχθρῶν ἐλαττούμενον. αἱ γὰρ ἀπροσδόκητοι τῶν πολεμίων ἐπιφάνειαι, διὰ τὸ παράλογον ἐκπλήττουσι τοὺς ἐναντίους, κἂν ὦσι κρείττους· ὡς ἄν γε συνεθισθῶσιν αὐτοῖς, καὶ βουλεύσασθαι καὶ ἀναθαρρῆσαι καιρὸν λάβωσι, κατὰ μικρὸν ἀναγκάζονται καταφρονεῖν. οὕτως ἐνίοτε τὰ πρῶτα καὶ ἀρχόμενα φοβερώτερα τῶν χρονιζομένων εἶναι δοκεῖ. διὸ πολλάκις ἤδη τινὲς τῷ παραδόξῳ τῆς ἐπιφανείας καταπληξάμενοι τοὺς ἐναντίους, ἢ ταχὺ καὶ ἄκοντας ὑπετάξαντο, ἢ ποιεῖν ἑκόντας ἠνάγκασαν τὰ προσταττόμενα.

ΚΕΦ. μ΄.

* ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ

Πολιορκία δὲ στρατηγῶν ἀνδρείαν ἐπιζητεῖ, καὶ στρατηγικὴν ἐπίνοιαν, καὶ μηχανημάτων παρασκευήν. ἀσφαλὴς μέντοι, καὶ μὴ ἧττον ἀπροόρατος τῶν πολιορκουμένων ἔσω. τὸ γὰρ ἐπιβουλευόμενον, ὅτ᾽ ἂν * οἱ κακοῦ τυγχάνει γιγνώσκῃ, τηρεῖ μᾶλλον τὸ * ἐπιβουλευόμενον· γὰρ ἔξω κινδύνου δοκῶν εἶναι, πράττει τῶν προκειμένων ὁπότ᾽ ἂν αὐτῷ δόξῃ, ὁ δ᾽ ἐν αὐτῷ * τῷ κινδύνῳ ὑπάρχων, ζητεῖ φθάσαι, * καὶ τὶ δρᾶσαι ὁπότ᾽ ἂν καιρὸν λάβῃ.

cautis improuisus immineat exercitus. Quisquis autem nec opinantes hostes opprimere volet, etsi non per proditionem victoriam surrepturus, sed dictâ & denunciatâ die concertaturus, haudquaquam interiectâ morâ id agat, sed quàm poterit ciussimè, in opidum, aut vallum, aut vrbem, impetum faciat, præsertímque si milituum numero hostibus inferior sit. Nam repentini impetus, quíque præter opinionem desubitò ingruunt, aduersariorum copias etiam præstantiores potioresque percellunt. At si per tempus illis vires tuas circumspicere, de iisq; deliberare liceat, eas tandem sumtis animis despicere ac negligere incipient. Adeo res quædam audacibus subitísque inceptæ principiis, persæpe maiorem incutiunt, quàm prolatæ, terrorem. Idcóque nonnulli improuisо hostium aduentu perterriti, aut volentes sese ditioni illorum vltrò subiecêre, aut nolentes etiam imperatis parere coacti sunt.

CAP. XL.

DE VRBIVM OBSESSIonibus.

VRbiũ oppugnatio obsidióque Imperatoriam virtutem prudentiámq; vnà cum machinarum apparatu desiderat. Nõ est autem temerè suscipienda, nec minùs occultare sua consilia obsidentes debent, quàm qui obsidione vrgentur. Quibus enim insidiæ fiunt, periculorum quæ sibi parantur haud ignari, diligentiùs illis prospiciunt. qui verò faciunt insidias, rati se extra periculum esse, quidquid agere decreuerunt, vt lubet, peragunt. At qui se quoque in discrimen vocari cogitant, pericula effugere, & aliquid contrà struere, si se offerat occasio, annituntur.

Vrbem

Vrbem igitur aliquam oppugnaturus Imp. exercitum suum fossa, vallo, custodiisque muniat. Nam obsidentium quidem militum molitiones ab hostibus è muro facilè conspici poterunt: obsessi verò obiectis mœnibus tecti, improuisâ sæpenumerò eruptione per portas effusi, vel machinis ignem subiicient, vel militum strages edent, vel denique quidquid tumultus suadebit, audebunt.

CAP. XLI.

INSIDIAS ANTE OBSESSÆ VRBIS PORTAS COLLOCANDAS.

Ecus si ad portas & ostiola milites disponat Imperator, subitis hostiũ excursionibus coërcendis: quandò erumpentiũ impressiones eos qui extra obsident sæpe fallere solent. Nocturnæ autem oppugnationes omnino sunt obsidentibus vtiles. Obsessi enim quæ ab hostib. parentur in tenebris cernere nequeũt, ideoque grauiora & periculosiora esse, quàm reapse sint, existimant. Vnde & tumultus excitantur, quũ nemo quid in iis rebus prudentis consilij det, habeat. Imò damnum infectum, iam factum esse plærique putant, nec scire possunt quo modo hostis vrgeat, aut cuiusmodi scalis admotis instet. Quare & seditiones passim, clamorésque, ac trepidationes cum panicis terroribus excitantur.

CAP. XLII.

FALSVM ESSE IN metu vaticinium.

Metus

διὸ χρὴ τὸν πολιορκοῦντα καὶ τάφρῳ, καὶ φυλακαῖς τὸ ἴδιον ἀσφαλίζεσθαι στρατόπεδον. καὶ γὰρ οἱ μὲν πολιορκοῦντες, ὅτι ἂν μέλλωσι πράττειν, ὁρῶνται τοῖς διὰ τοῦ τείχους. οἱ δὲ πολιορκούμενοι, πρόβλημα τοῦ τείχους ἔχοντες, ἀόρατοι πολλάκις ἐκχυθέντες διὰ πυλῶν, ἢ μηχανὰς ἐνέπρησαν, ἢ στρατιώτας ἐφόνευσαν, ἢ ὅ,τι κατὰ χεῖρας σφίσιν εἴη, τοῦτ' ἐποίησαν.

ΚΕΦ. μα'.

ΠΕΡῚ ΤΟΥ͂ ἜΧΕΙΝ ἘΝΕδρας τὸν πολιορκοῦντα πρὸ τῶν πυλῶν.

Ἥκιστα δ' ἂν τοῦτο * τολμήσειεν, εἰ πρὸ ταῖς πύλαις καὶ πυλίσι μικραῖς, λόχους ὁ πολιορκῶν προκαθίσῃ στρατηγὸς, τοὺς τὰς αἰφνιδίους ἐκδρομὰς τῶν πόλεων ἀποκωλύσοντας, ἐπεὶ κἂν πολλάκις λάθοιεν ἐπιθέμενοι τοῖς ἐκτός. χρήσιμοι δὲ καὶ πολλὰ νύκτωρ τοῖς πολιορκοῦσιν αἱ προσβολαί. τοῖς γὰρ ἔνδον οὐ δυναμένοις ὁρᾶν τὰ γιγνόμενα διὰ τὸ σκότος, δεινότερα δοκεῖ τὰ πραττόμενα, καὶ τὴν πρόληψιν ἀναγκάζονται χαλεπωτέραν ἔχειν, τῶν κατ' ἀλήθειαν ἐνεργουμένων. ὅθεν ταραχαὶ καὶ θόρυβοι γίγνονται· οὐδενὸς δυναμένου σωφρονεῖν ἐν τοῖς τοιούτοις, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν οὐ δρωμένων * γίνεσθαι λεγόντων, οὔθ' * ὅπῃ προσβάλλουσιν εἰδέναι δυναμένων, οὔθ' ὁποίοις κλίμαξι. διαδρομαὶ δὲ δεῦρο κἀκεῖσε, καὶ βοαί, καὶ θάμβη πανικὸν ἔχοντα τάραχον.

ΚΕΦ. μβ'.

ΠΕΡῚ ΤΟΥ͂ ὍΤΙ Ὁ ΦΌΒΟΣ ψευδὴς μάντις ἐστίν.

ὁ γὰρ

Ὁ γὰρ φόβος, ψευδὴς μάντις, ἃ δέδοικε, ταῦτα οἰήσεται καὶ γίνεσθαι· καὶ πᾶν τὸ ἐν νυκτὶ, κἂν μικρὸν ᾖ, φοβερώτερον τοῖς πολιορκουμένοις. Οὐδεὶς γὰρ ὃ βλέπει λέγει, διὰ τὸ σκότος, ἀλλὰ πᾶς ὃ ἀκούει. καὶ ἑνὸς που φανέντος ἢ * δυοῖν ἐπὶ τείχους πολεμίων, τὸ πᾶν ἤδη στράτευμα τῶν τειχῶν ἐπιβεβηκέναι δόξαντες, ἀνετράπησαν ἐρήμους καταλιπόντες ἐπάλξεις καὶ πόλεις.

Metus ſcilicet falſus vates eſſe ſolet, quæq; timentur, ea priuſquam fiant, facta eſſe creduntur, omniáque vel leuiſſima maximum incutere ſolent obſeſſis terrorem. Nemo enim ob ſuperfuſam noctis caliginem, ſe aliquid vidiſſe referre poteſt: quilibet verò ſe audiuiſſe ait. Et ſi fortè vnus & alter ſupra muros hoſtis apparuit, totum iam exercitum vrbem inuaſiſſe exiſtimant, vrbémque & murorum propugnacula deſerentes, aufugiunt.

Imperator ſuo exemplo milites prouocet.

Εἰ δέ τι διὰ χειρὸς ὁ στρατηγὸς ἐξεργάσασθαι σπεύδει, κινείτω πρῶτος αὐτὸς ὀφθῆναι ποιῶν. οὐ γὰρ οὕτως ταῖς ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἀπειλαῖς ἀναγκαζόμενοι, τι ποιοῦσιν, ὡς ταῖς ἀπὸ τῶν σεμνοτέρων διατροπαῖς. ἰδὼν δέ τις τὸν ἡγεμόνα πρῶτον ἐγχειροῦντα, καὶ ὅτι δεῖ σπεύδειν ἔμαθεν, καὶ μὴ ποιεῖν * ᾐδέσθη, καὶ ἀπειθεῖν ἐφοβήθη. καὶ οὐκ ἔτι ὡς δοῦλον ἐπιταττόμενον διετέθη τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὡς * ἐπίσου παρακαλούμενον διεστράπη.

Siquid ſubitò confici optet Imperator, primus ipſe, manu operi admotâ, conſpiciatur. Nec enim militum vulgus adeo potentiorum comminationibus cogitur, atque præſtantium dignitate virorum exemplis verecundiam pulſantibus. Conſpiciens enim aliquis Ducem ſuum in re attrectandâ omnium principem, feſtinandum eſſe animaduertit, ceſſare erubeſcit, imperatíſque non parere veretur: nec iam vt ſeruus, aut imperio ſubditus, ſed commilitonis inſtar, ad opus quoque prouocatus accedit.

De machinis ad oppugnationem.

Πολλῶν δὲ καὶ ποικίλων ὄντων μηχανημάτων πολιορκητηρίων, χρήσεται τοῖς κατὰ δύναμιν ὁ στρατηγός. Οὐ γὰρ ἐπ' ἐμοὶ τὸ λέγειν ὅτι * δεῖ κριοὺς, ἢ ἑλεπόλεις, ἢ σαμβύκας, ἢ πύργους, ἢ ὑποτρόχους, ἢ χελώνας χωστρίδας, ἢ καταπέλτας.

Cùm multæ variæque ſint obſidionales machinæ, ijs Imp. vt poterit vtatur. Nec enim mei inſtituti eſt, docere adhibendos eſſe arietes, parandáſque helepoles, & ſambucas, & turres ſubiectis rotis ambulatorias, & teſtudines aggeſtitias, & catapultas.

Nam pro variis bellorum casibus, próque opibus & facultatibus parari debent: atque ad fabrorum mechanicorum industriam solertiamque pertinent. Sed illud Imperatoriæ prudentiæ est, si machinæ admouendæ sint, certam seligere loci partem, vbi illis commodè vti milites possint. Nec enim muros machinis admotis vndique cingere facile est, nisi vrbis admodùm angustæ. Imperator autem exercitum multifariàm diuidat, & ad quasdam simul murorum partes scalas erigi iubeat. Sic enim obsessos ad consiliorum inopiam desperationémque rediget. Nam si ceteris murorum partibus derelictis, ad machinarum impetus obtundendos omnes concurrerint, tùm, qui in scalis erunt, nemine prohibente, facilè in muros ascendent. Aut si in varios tributi ordines, opem operámq; singuli separatim ferre velint, qui machinarum viribus resistere conabuntur, vehementiore illarum impetu discutientur, pugnámque sustinere non poterunt. Imperator igitur strenuum se athletam præbeat, seséque in species varias conformet, huc illúcque aduersarios distrahendo fallendóque: vnum interea præcipuè moliatur, vt totum vrbis corpus validâ vi comprehensum, euertere tandem ac supplantare possit.

τῆς γὰρ τῶν πολεμούντων τύχης, καὶ πλούτου, καὶ δυνάμεως ἴδια ταῦτα, καὶ τοῖς τῶν ἑπομένων ἀρχιτεκτόνων ἐπινοίαις εἰς τὰς ὀργανικὰς κατασκευάς. Στρατηγοῦ δὲ ἰδίας ἀγχινοίας ἔργον τοιόνδε ἂν εἴη, εἴγε βούλοιτο προσβάλλειν μηχανὰς, καθ' ἓν μὲν ἀποχρήσθω μέρος τοῖς ἔργοις αὐτοῖς· οὐδὲ γὰρ ἄλλος ἄν τις * περιήσει κύκλῳ παντὶ τῷ τείχει * προσεισῆναι μηχαναῖς, εἰ μὴ πάνυ μικρὰ πόλις εἴη. εἰς πολλὰ δὲ τάγματα διελὼν τὸ στράτευμα, καὶ τὰ ἄλλα τοῦ τείχους μέρη κελευέτω τὰς κλίμακας προσφέρειν· οὕτως γὰρ εἰς ἀμηχανίαν οἱ πολιορκούμενοι πολλὴν ἐμπίπτουσιν. ἄντι γὰρ ἀμελήσαντες τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ τείχους, ἐπὶ τὰς προσβολὰς τῶν μηχανῶν ἀμύνωσιν, ἅπαντες οἱ κατὰ τὰς κλίμακας, μηδενὸς ἀποκωλύοντος, ῥαδίως ἐπιβαίνουσι τῶν τειχῶν. ἄντε διελόντες σφᾶς αὐτοὺς ἐπί τι βοηθήσωσι κατὰ μέρη σφοδροτέρας ἐνεργείας γιγνομένης κατὰ τὰς ἐμβολὰς τῶν ὀργάνων οἱ καταλειφθέντες ὧδε μάχεσθαι, τούτοις ἀδυνατήσουσι τὸ ἐπιφερόμενον κακὸν ἀποκρούεσθαι. Διόπερ ἀγαθὸν παλαιστὴν προδεικνύειν μὲν * σκευάζειν εἰς πολλὰ μέρη δεῖ ἐπισπῶντα καὶ ἐπισφάλλοντα δεῦρο κἀκεῖσε πρὸς πολλὰ τοὺς ἀντιπάλους, ἑνὸς δὲ ζητεῖν ἐγκρατῶς λαβομένων * ἀναστρέψαι * πᾶν σῶμα τῆς πόλεως.

Quomodo oppugnatio acriter vrgendo continuari poßit.

Si aut opidum, aut arcem, aut vallum celeriter & in continenti expugnare cupiat, metuátque ne milites suos vires deficiant, nec tamen pugnæ vllam intermissionem fieri velit, copias suas in agmina certa diuidat, pro ut hostium & vrbis habitâ ratione

Εἰ δὲ ἐν τάχει * σπεύδει τις ἐξελεῖν φρούριον, ἢ πόλιν, ἢ χάρακα, καὶ αὐτῷ κάμνοι ἡ δύναμις μηδὲ μίαν ὥραν ἀποστῆναι βουλομένῳ τῶν ἐρυμάτων, εἰς τάγματα διελὼν τὸ στράτευμα, ὅτ' ἂν ἱκανὰ εἶναι δοκῇ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πλήθους,

πλήθους, καὶ κατὰ τὸ μέγεθος τῆς πολιορκουμένης πόλεως, νυκτὸς ἀρξάμενος εὐθὺς, τῷ μὲν πρώτῳ προσβαλλέτω τάγματι, τῷ δὲ δευτέρῳ κελεύσας ἐφεδρεύειν καὶ ἑτοίμῳ εἶναι, τῷ δὲ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ, καὶ εἰ τύχοι πέμπτον ὂν, παραγγελλέτω τρέπεσθαι κατὰ κοίτην. εἶτα ὅταν τῷ πρώτῳ καταπειράσῃ τινὰ χρόνον, τούτους μὲν ἀνακαλεσάμενος ἀποπεμπέτω κοιμησομένους, σημαινέτω δὲ τῷ δευτέρῳ προϊέναι τοῦ χάρακος. ὁ δὲ τρίτος ταγματάρχης ἀναστήσας ἐν τούτῳ, καθοπλιζέτω τὸ ὑφ' ἑαυτὸν τάγμα. καὶ μετὰ τὸ τοὺς δευτέρους τὴν ἴσην ὥραν τοῖς πρώτοις ἀγωνίζεσθαι, ἄξει τὸ τρίτον, κοιμᾶσθαι δὲ τὸ δεύτερον· μετὰ τοῦτο δὲ αὖ τὸ τέταρτον· εἶτα ἑξῆς τὸ πέμπτον ἐν μέρει τῶν στρατιωτῶν ἀναπαυομένων. ὁμοίως δ' ἐπισυναπτούσης τῆς ἡμέρας, οἱ πρῶτοι [τῇ νυκτὶ προσβάλλοντες, ἕωθεν πρῶτοι] πάλιν προσαγόντων, ἐπὶ ὥρας, εἰ μὲν ἓξ εἴη τάγματα, δύο κινδυνεύσαντες· εἰ δὲ πέντε, δυεῖν ἔτι μικρὸν ἐπιθέντες. εἰ δὲ * τέτταρα, τρεῖς, * εἰ δὲ τρεῖς, τέτταρας· ἀπιόντες ἀριστοποιείσθωσαν· ἑξῆς δὲ οἱ μετ' αὐτοὺς, καὶ πάλιν οἱ μετὰ τούτους, ἄχρι τῶν τελευταίων· ὥστε * κύκλῳ τινὰ περιάγεσθαι. τούτου γὰρ συμβαίνοντος, ἀμφότερα ἂν γίγνοιτο. καὶ προσβολαὶ καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀδιάλειπτοι προσαχθήσονται, καὶ οἱ προσβάλλοντες ἀκμῆτες καὶ νεαροὶ, τὰς ἀναπαύσεις ἐν μέρει ποιούμενοι μαχοῦνται. Τοὺς μέν τοι πολιορκουμένους, μηδ' ἂν πάνυ πολλοὶ τυγχάνωσιν, οἰέσθω τις τῷ αὐτῷ στρατηγήματι ἀντιτάσσεσθαι. τὸ γὰρ κινδυνεῦον, οὐδ' ἂν ἐπιτρέπηταί τις, ὕπνῳ χαρίζεσθαι βούλεται. φοβεῖται γὰρ τοῦ δεινοῦ * παρ' ὃν ἀναπαύεται χρόνον, ὡς ἁλωσομένης πόλεως ἐγρήγορεν·

καὶ τὸ

sufficere existimabit. Noctu autem producto primo agmine oppugnationem incipiat, iubeátque secundum subsidere, paratúmque esse in primi agminis defessi gradum substitui: at tertium & quartum, & quintum, si tot fortè sint agmina, indulgere quieti permittat: atque ita postquam à primo agmine oppugnatio aliquandiu tentata fuerit, reuocet illud & ad somnum capiendum mittat, dato simul signo secundo agmini vt è castris prodeat. Interea temporis tertii ordinis ductor ad arma sumenda suos excitet: Et postquam secundi agminis milites tandiu in oppugnatione permanserint, quandiu primi, ducatur agmen tertium, secundum verò ad somnum è pugna recedat: Exinde quartum excitetur, ac deinceps quintum, singulis ita vicissim quiescentibus. Similiter autem exoriente die, qui noctu primi pugnauerunt, primi quoque manè iterum per duas horas, si quidem sex fuerint agmina, pugnaturi prodeant: Si quinque, paulò diutiùs: Si quatuor, per tres horas: Si tria, quatuor horarum spatia oppugnando sustineant: redeuntes à certamine prandeant, & sic deinceps alii vsque ad vltimos, vt ita res in orbem veluti conuertatur. Atque hoc pacto, & noctu & interdiu, absque vlla intermissione, oppugnari ciuitas poterit, ac milites alternis vicibus recreati, validis semper nouisque viribus concertabunt. Nec verò quis putet, obsessos, etsi permulti numero sint, eodem contrà vti posse stratagemate. Nam qui in periculis versantur, ij, ne si permittatur quidem, somno frui velint. Nam metu periculi, etiam quo tempore licet quiescere, veluti vrbe iam iam capiendâ, vigilare [illegible]tur

Quique oppugnantur, obsidentium copias, quamuis exiguæ sint summo studio propulsare nituntur. quotquot verò intra mœnia sunt, mentis agitatione anxij, metuunt semper, supremúmque exitium, si vel leuiuscula neglexerint, exspectant. Idcóque curis atteri necesse est, neque vllo temporis momento quiescere, nimisque vigiliis ac laboribus fatigatos ærumnis ita confici, vt res suas deinceps præ infirmitate defendere nequeant cogantúrque oratores mittere vrbis deditionem postulaturos.

καὶ τὸ πολιορκούμενον, κἂν ὀλίγον ᾖ τὸ πολιορκοῦν αὐτὸ πάσῃ σπουδῇ προσαμύνει, καὶ πᾶν ὅσον ἐντειχίδιόν ἐστι, κεκίνηται· ὅτι καὶ * τὸ μέλλον φοβερώτερον, * ὡς εἰ παρὰ μικρὸν ἀμελήσαιεν, ἀπολούμενοι πάντες. ὅθεν δεῖ πᾶσι ἀνάγκη τρυχομένους αὐτοὺς, καὶ μηδὲ μιᾶς ὥρας ἀνάπαυλαν ἔχοντας, ἀλλὰ καὶ ἀγρυπνίαις καὶ πόνοις κάμνοντας, ἢ καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα τεταλαιπωρηκότας ἀσθενέστερον τοῖς σφετέροις προσαμύνειν, ἢ τοὺς δεησομένους καὶ παραδώσοντας τὴν πόλιν ἐκπέμπειν.

Quo pacto Imperator quiescere à laboribus aliquando poßit.

Ipse igitur Imperator, inquiet aliquis, ferro vel adamante fusus ac conflatus, solus his rebus semper inuigilet. At non ita sanè se res habet. Nam aliquando dum ille sese ad breue tempus quieti & somno dederit, interea temporis Ducum aliquis fide ac virtute præstantissimus, qui in militari imperio secundas teneat, exercitui præficiatur.

Αὐτὸς μὲν ὁ στρατηγὸς, ἴσως φήσει τις, ἐξ ἀδάμαντος ἢ σιδήρου κεχαλκευμένος, μόνος ἄγρυπνος ἔσται ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἔργοις. οὐκ ὄντα· ἀλλὰ * παρ' ὃν ἀναπαύεται χρόνον, οὗτος δ' ὀλίγος * ἔσται καὶ σύντομος, εἷς τῶν ἐν δόξῃ πιστοτάτων καὶ ἀνδρειοτάτων ἡγεμόνων, τῶν * καὶ τὰ δεύτερα τῆς στρατηγικῆς ἀρχῆς ἐχόντων, ἐπιστήσεται τοῖς ἔργοις.

Loca quæ obseßi inaccessa existimant obsidentibus sæpenumero prodesse.

INTERDVM verò partes vrbis aliquæ salebris ac rupibus confragosæ, quæque munitiores videntur, muris hominum arte operáque constructis, commodiorem hostibus vrbis capiendæ ansam præbuêre. Huiusmodi

Ἐνίοτε δὲ τὰ δοκοῦντα μέρη τῆς πόλεως εἶναι κρημνώδη, καὶ πέτραις ἀποτόμοις ὀχυρώτερα τῶν διὰ χειρὸς ἀνεστηκότων τειχῶν, ἔδωκε τοῖς πολιορκοῦσιν ἀφορμὰς μείζους εἰς τὸ νικᾶν. ἅτε γὰρ

γάρ πως, ὡς τὰ πολλὰ τὰ μάλιστα τῶν πόλεων ὅσα φύσει πιστεύεται τὸ ἐρυμνόν, ἀφυλακτεῖσθαι καὶ ἥκιστα φροντίζεσθαι παραχυπτεῖσθαι * στρατιωτῶν. ἔνθα στρατηγὸς ἀγαθὸς ἐννοήσειεν ὃ * δὴ ποιήσει. καὶ τινὰς τῶν εὐτολμοτάτων παρακαλέσας ἐπαγγελίαις καὶ τιμαῖς * ὀλίγους, εἰς ῥᾷον ἀναβαίνειν, εἴτε δὴ αὐτῆς τῆς δυσχερείας, εἴτε διὰ κλιμάκων ἐκράτησε τῆς πράξεως. ὑποβάντες γὰρ ἐντὸς τοῦ τείχους, ἢ πυλίδα διακόψαι, πύλην ἀνέῳξαν.

iusmodi enim loca, quasi à naturâ satis præmunita, nescio quo modo negligi, & minùs accuratis vigiliis custodiri solent. Et facilè tum peritus Imperator quid faciundum sit excogitabit: atque audacissimorum nonnullos, tum præmiis, tum pollicitationibus faciet, vt vel per ardua illa loca euadant, vel scalis admotis aliquid emoliantur, & in mœnia taciti subeuntes, aut ostium perfringent, aut portam reserabunt.

Quid valeat Tubicinis opera in expugnatione.

Μέγα δ' ἂν ὀνήσειεν καί τοι τοιόνδε συνεπινοηθὲν, εἰ καὶ σαλπιγκτὰς οἱ φθάσαντες ἐπιβῆναι τοῦ τείχους ἀνιμήσαιεν. ἀκουσθεῖσα γὰρ πολεμία σάλπιγξ ἀπὸ τειχῶν ἐν νυκτὶ, πολλὴν ἔκπληξιν ἐπιφέρει τοῖς πολιορκουμένοις, ὡς ἤδη κατὰ κράτος ἑαλωκόσι [ὥστε τὰς πύλας καὶ τὰς ἐπάλξεις ἀπολιπόντας φεύγειν.] ὅθεν δή που συμβαίνει γίγνεσθαι τοῖς ἔξω στρατιώταις ῥᾳδίαν τήν τε τῶν πυλῶν ἐκκοπὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ τείχη διὰ τῶν κλιμάκων ἀνάβασιν, οὐδενὸς ἔτι τῶν πολεμίων ἀπείργοντος· οὕτως που δυνατὸν ἑνὶ καὶ ἀνόπλῳ σαλπιγκτῇ πόλιν ἁλῶναι.

Magnoperè quoque profuerit, hoc etiam vti consilio, nimirum, vt tubicines vnà cum militibus qui primi murum inscenderint, attrahantur. Hostili enim tubâ noctu de mœnibus exauditâ, obsessorum animi insanùm percelluntur, quasi iam vi penitus expugnata sit ciuitas: & sæpe portas ac propugnacula deserentes diffugiunt. Vnde obsidentibus militibus, qui adhuc extra vrbem sunt, facilius est vel portas perfringere, vel per scalas sese in vrbem dirigere, nemine hostium arcente, fierique hoc modo potest vt vrbs aliqua ab vno & inermi tubicine capiatur.

Quid debeat agere Imperator in vrbem expugnatam inuadendo.

Εἰ δὲ δή τινα ἀκμάζουσαν ἐπὶ πλήθει τε καὶ δυνάμει πόλιν ἐρρωμένην ἑλὼν, εἰς φόβον ἢ ὑπόνοιαν ἥκοι, μή ποτε κατὰ τάγματα καὶ συστροφὰς ὑπαντιάζοντες ἀμυνῶνται τοὺς

Imperator si vrbem aliquam florentem, & viris viribúsque pollentem vi ceperit, ac fortè metus aut suspicio sit, ne ciues collectis hinc inde turbis conuertant sese, atque irrumpenti-

bus obsistant, aut eminentiora loca arcésue occupent, atque illic repugnando molestiam aduersariis exhibere possint, per præconem edici iubeat; Non occisum iri inermes. Quisquis enim sibi mortem, si in hostium potestatem veniat, perferendam esse cogitat, aliquid priùs tentare constituit, & necem alicui, antequàm patiatur, inferre. Et verò ciues aliquando effusos iam per vrbem hostes exegerunt, aut cum hoc minùs perficere potuerunt, in arcem munitissimam sese receperunt, & rursus nouos labores & ærumnas ijs creauerunt, & alteram denuò ac diuturniorem moliri oppugnationem coëgerunt: imò & grauibus plerúmque illatis cladibus valdè luctuosam. At si præco, quemadmodum dictum est, adhibeatur, confestim omnes, aut certè quàm plurimi, arma abiicient. Nam etsi vnusquisque cæco impetu ad defensionem consurgere velit, veritus tamen ne alia omnia sentiat socius, arma quoq; deponere cogetur. Ac licèt omnes id nunquam facere decreuerint, nihilominus, ob suspicionem cuiusq; se in armis solum deprehendi metuentis, abiicere singuli festinant. Nempe subita illa tempora, noua consilia detegi non sinunt: quique sospites esse cupiunt, quandiu nulla salutis spes commonstratur, etsi non consilio, attamen necessitate, ad vim repellendam adiguntur: simulac verò tantulam salutis sem superesse acceperunt, quibus antea infensissimi hostes erant, ijs iam supplices obuiam vltrò procedunt. Atque etiam eadem præconis voce auditâ, qui obstinato animo arma sua nunquam deserere decreuerant, in aliam adducuntur quoque sententiam. Porrò militum in bello mors insolabiliter lugenda nunquam est: eam quippe victoriæ cupiditas intulit. quæ verò victâ iam & captâ vrbe

τοὺς ἐπιπίπτοντας, ἢ τὰ μετέωρα καταλαμβανόμενοι καὶ τὰ ἄκρα τῆς πόλεως, ἔνθεν * ἀντεπίοιεν ἐπὶ πολὺ κακώσαντες τοὺς πολεμίους, κηρυττέτω τοὺς ἀνόπλους μὴ κτείνειν. * ὁ γὰρ ἕκαστος ἐλπίζει ληφθεὶς τεθνήξεσθαι, βούλεται φθάσειν δράσας, καὶ πάσχων, ἄλλοτι καὶ δρᾶν. πολλοὶ τὲ ἤδη πολεμίους εἰσκεχυμένους ἐξήλασαν· ἢ μὴ δυνηθέντες, εἰς ἀκρόπολιν ἐρυμνὴν * κατειλήθησαν, ἔνθεν αὖθις εἰς πόνον καὶ ταλαιπωρίαν κατεστήσαντο τοὺς πολεμίους, ὥστε δευτέραν ἐπαναιρεῖσθαι πολιορκίαν ἢ καὶ πολυχρονιωτέραν, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐπαλγεστέραν μετὰ πολλῆς πείρας κακῶν. εἰ δὲ διαβοηθείη τὸ κήρυγμα, τάχα μὲν οἱ πάντες, ὡς δὲ πρόδηλον εἰπεῖν, οἵ γε πλείους τὰ ὅπλα ῥίψουσιν. τῶν τε γὰρ βουλομένων * δι' ὀργῆς ἕκαστος εἰς ἄμυναν ἱέναι, δεδιὼς τὸν πέλας μὴ ποτὲ οὐχ αὐτῷ ταῦτα φρονεῖ, ῥίπτειν ἀναγκασθήσεται, ὥστε κἂν πάντες βούλωνται τὰ ὅπλα φυλάττειν, διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ὑπόνοιαν, αὐτὸν ἕκαστον δεδιότα μὴ μόνος ὡπλισμένος ληφθείη προΐδειν ἀποτίθεσθαι. [εἰ γὰρ ὀξεῖς καιροὶ κοινὴν γνώμην οὐκ ἐῶσι φανερὰν γίγνεσθαι. οἵ τε ἕτοιμοι πρὸς τὸ σώζεσθαι.] μέχρι μὲν οὐδὲν εἰς ἐλπίδα κεκήρυκται σωτηρίας, κἂν μὴ γνώμῃ, ἀνάγκῃ τὸ ἐπιὸν ἀμύνονται κακόν· ἐπειδὰν δὲ μικρὰν ἐλπίδα τοῦ σώζεσθαι λάβωσιν, ἱκέται λοιπὸν ἀντὶ πολεμίων ὑπαντῶσιν. οὕτως τε ὁ μὲν κηρύξας, καὶ τοὺς τὰ ὅπλα φυλάττειν βουλομένους, ῥίπτειν παρασκευάζει. Στρατιωτῶν δὲ θάνατος ἐν μάχαις, ἀπαραμύθητος. δοκεῖ γὰρ τοῦ νικᾶν ἕνεκεν γεγονέναι. ἐν δὲ νίκαις καὶ καταλήψεσι πόλεων,

λεων, τοῖς νικῶσιν οἴκτιστος * ἀφροσύνης * τὶ μᾶλλον ἢ ἀνδρίας μαρτυρεῖν. * εἰ γὰρ πως μνησικάκως ἔχει τοῖς * ἡττημένοις στρατηγὸς, μὴ παρὰ τοῦτο οἰέσθω τὶ φέρεσθαι βλάβος ὅτι τοὺς. ἐντυγχάνοντας μὴ εὐθὺς κτείνουσιν. σχολῇ γὰρ βουλεύσεται μετὰ τοῦ ἀκινδύνου τὴν ἄμυναν ἀνταγώνιστον ἔχοντι χρὴ διαθεῖναι τοὺς ἑαλωκότας.

vrbe infertur, etiam victoribus ip- ſis lugenda eſt: & vecordiam potiùs quàm virtutem teſtatur. Nam etſi deuictorum audaciam ferociámque, quâ olim obſidioni repugnauerunt, obliuioni minimè tradiderit Imperator, non ideo tamen victoriæ ſuæ fraudem fieri putet, ſi obuii quique ſtatim trucidati nō ſint, cùm iis deinde captiuis, citra periculum, & in ocio, deliberare poſſit, quam dicere multã debeat.

Imbelles captiuos remittendos ſi fame vrbs premenda ſit.

Εἰ δὲ τὴν κατὰ κράτος ἀπεγνωκὼς ἐκπόρθησιν εἰς χρόνιον καταστραίνοι πολιορκίαν, οἰόμενος λιμῷ τὴν πόλιν αἱρήσειν, ἅττινα ἂν ἐπὶ τῆς χώρας καταλάβῃ σώματα, τούτων τὰ μὲν ἐρρωμένα καὶ ἀκμάζοντα ταῖς ἡλικίαις εἰς ἄμυναν πολέμου λαβὼν, ὅ, τί περ ἂν αὐτῷ δόξῃ διαθέσθω. γύναια δὲ καὶ παιδάρια, καὶ ἀσθενεῖς ἀνθρώπους καὶ γεγηρακότας ἑκὼν εἰς τὴν πόλιν ἀποπεμπέτω. ταῦτα γὰρ ἄχρηστα μὲν εἰς τὰς πράξεις τὰς παρεσκευασμένας, τοῖς δὲ ἔνδον τὰς * τροφὰς * συναναλώσει θᾶττον, καὶ πολεμίων μᾶλλον ἢ φίλων ἕξει * τρόπον.

Si ciuitatem obſederit Imperator quam vi expugnari poſſe deſperet, diutinâ tamen obſidione, tandem fame ad deditionem compelli poſſe arbitretur, quotquot fortè captiuos interceperit valenti corpore & virenti ætate viros bello vtiles, vt ipſi ſibi collibitum erit, excipiat. Mulierculas verò, puerulos, & inualidos ac decrepitos ſenes, vltrò in vrbem remittat. Illi enim ad belli munia prorſus inepti, ciuium ſuorum citiùs abſument cibaria, & hoſtium magis quàm ſociorum munus fungentur.

Qualis eſſe debeat Imperator partâ victoriâ.

Εἰ δὲ τῷ πάντα κατὰ δαίμονα καὶ νοῦν χωρήσειεν, ὥστε τοῖς ὅλοις ἐπιθεῖναι τοῦ πολέμου πράγμασι τέλος, ἔστω μὴ βαρὺς ἐπὶ ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλ' ἄφυρτος. μηδὲ τύφον ἀπηνῆ περιφέρων, ἀλλ'

Poſteaquam autem omnia feliciter & ex animi ſententia ceſſerint, fine bellicis negotiis impoſito, caueat Imperator, ne ob res ſecundas elatior aut grauior videatur, ſed placidus ſit ac benignus, néue faſtum minaci ac truculento vultu præ ſe ferat-

sed ciuilem atque amabilem beneuolentiam comiter omnibus exhibeat. Illa enim inuidiã ac liuorem gignunt, ista æmulum amorem conciliant. Et Inuidentia quidem mœror est ob res alicuius bene gestas: Æmulatio verò, virtutum, quæ alteri insunt, imitatio. Tantum autem inter vtraque discriminis est, vt Inuidere, sit optare, laudem quam aliquis sibi virtute comparauit, perire: Æmulari verò, parem alicuius laudi gloriam discupere. Itaque vir strenuus, non solùm erit patriæ & militarium copiarum Dux præstantissimus, sed & gloriæ, quam egregiis indeptus est facinoribus, sartæ tectæq; conseruandæ, consultissimus Imperator.

ἀλλ᾽ εὐμένειαν προσφιλῆ. ἐκεῖνα μὲν γὰρ φθόνοι ἐγέννησαν· ταῦτα δὲ ζῆλον * ἐσπάσατο. Φθόνος μὲν οὖν ἐστιν ὀδύνη τῶν πρὸς τοὺς πέλας ἀγαθῶν. Ζῆλος δὲ μίμησις τῶν παρ᾽ * ἀλλήλοις καλῶν. τοσοῦτον δέ τι διενήνοχεν ἀλλήλων, ὥστε τὸ μὲν φθονεῖν, εὐχὴν εἶναι τοῦ καὶ παρ᾽ ἄλλῳ τι καλὸν μὴ εἶναι· τὸ δὲ ζηλοῦν, ἐπιθυμίαν τῆς τῶν ἴσων κτήσεως. Ἀνὴρ οὖν ἀγαθὸς οὐ μόνον πατρίδος τε καὶ στρατιωτικοῦ πλήθους ἄριστος ἡγεμὼν, ἀλλὰ καὶ τῆς περὶ αὐτὸν εἰς ἀεὶ εὐδοξίας ἀκινδύνου οὐκ ἀνόητος στρατηγός.

EXPLICIT STRATEGICVS.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ.

ΟΥΡΒΙΚΙΟΥ ΕΠΙΤΗΔΕΥΜΑ.

VRBICII INVENTVM

Nicolaus Rigaltius P.

NVNC PRIMVM GRÆCE ET LATINE

IN LVCEM DEDIT.

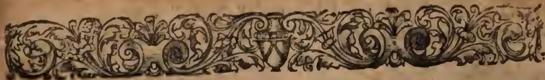
LECTORI
S.

Nter ceteros rerum Militarium ſcriptores, quos mihi Bibliothecæ Mediceæ calamo exaratus codex ſuppeditauit, reperi hanc quoque Vrbicij ſcriptiunculam, quæ Tacticen continet ſanè ingenioſam, & pedeſtribus copijs aduerſus equeſtres opidò vtilem. Eam ego in Latinum ſermonem tranſtuli, & aliquâ etiam parte, datâ ſuo loco typi tactici figurâ, (nam hæc in libro manuſc. omnino deerat) illuſtraui; lectiones etiam nonnullas caſtigaui. * De ipſo autem Vrbicio non eſt quod dicam, ſatíſque ipſe iudicio ſuo ſe prodit. Monebo tamen minutulum aliquod fragmentum excuſum olim fuiſſe ſub hoc elogio,

ὀρβικίου τῶν περὶ τὸ στράτευμα τάξεων. Item me nuper rehabuisse à V. Cl. Francisco Pithœo ICto indicem scriptorum de re Bellicâ qui in Italiâ adseruantur, in quo huiusmodi fit Orbicij mentio: ὀρβικίου τακτικῶν. *Initium post aliquot versus*, τὸ πλῆθος.. &c. Tantum de Vrbicio, Orbició ve in præsentiâ comperi, Habe illud interim & Vale.

Οὐρβικίου ἐπιτήδευμα.

VRBICII INVENTVM,

SIVE

Commentum ingeniosum,

Quo pedites Romani Barbarorum equestres copias debellare securè possunt.

Interprete N. R. P.

Αἱ μὲν προτεταγμέναι τάξεις, εὑρεμάτων παλαιῶν εἰσὶν ἀνδρῶν * ἐκλεχθεῖσαι πρὸς στρατιώτας μεμελετηκότας δέχεσθαι τὰς τῶν πολεμίων προσβολάς. διὸ καὶ ῥᾴδιον ἦν αὐτοῖς μετασχηματίζεσθαι εἰς ἀπάτην τῶν ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ δὲ νῦν ἀθρόως εἰς ἐκδίκησιν τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων θεόθεν κινούμενος ὁ καλλίνικος ἡμῶν καὶ εὐσεβέστατος δεσπότης ὥρμησε, καὶ συμβαίνει τοὺς μὲν ἐμπείρους τοῦ πράγματος ἀπολιμπάνεσθαι διὰ γῆρας· τοὺς δὲ νεωτέρους ἐν τοῖς κινδύνοις μανθάνειν τὴν τῶν πολεμίων πεῖραν, ἐκ δὲ τούτων ἀθυμίαν καὶ ὄκνον προσ-

γίνεσθαι

Varia quidem ordinandorum agminum antehac vsurpata rationes, ab antiquis inuenta & excogitata sunt viris, & militibus hostilium impressionum cohibendarum studiosis tradita. Quare haud difficile illis fuit in varias ordinum species, quibus aduersarij decipi possent, se transformare. Nunc verò quando ad Romanas res vindicandas diuinitùs excitatus victor inclytus piissimúsque Dominus noster incubuit, accidit quoque istud, vt rerum quidem vsu callidi & experti, senio ingrauescente deficiant,

diáque suboriatur, formam vnam acici collocandæ proponere ausus sum, quæ & militem seruare inuulneratum, hostémque iuxtà conficere & opprimere possit, quæque indicta quidem antiquis est, meo verò ingenio excogitata. Et venia, puto, isti dabitur audaciæ, quæ publicis vtilia rebus consilia serenissimo omnium Domino indicare conatur. Nec enim vt de re bellicâ disserendi facultatem adroganter mihi tribuam, sed vt officio meo felicissimè subseruiam, hancce figuram aciei, militarium ordinum iuuandorum caussâ, exhibere aggredior. Hinc enim illis non parua parabitur vtilitas, pedestribus copiis aduersus equestres decertantibus. Erit verò phalangis nomen huic scriptioni adpositum & conueniens.

γίνεσθαι τοῖς κάμνουσιν, ἐτόλμησα μίαν παράταξιν προσθεῖναι, τὸν μὲν στρατιώτην φυλάττουσαν ἄτρωτον, τοὺς πολεμίους δὲ κατεργαζομένην· μὴ ῥηθεῖσαν μὲν παρὰ τῶν παλαιῶν, ἐπινοηθεῖσαν δὲ παρ' ἐμοῦ. λογισάμενος ὅτι συγγνώμην ἕξει παρρησία κοινὸν συμφέρον γνωρίζουσα τῷ γαληνοτάτῳ πάντων δεσπότῃ. οὐδὲ γὰρ ὡς φθέγγεσθαι περὶ πολέμων καταθαρρῶν, ἀλλ' ὡς εὐτυχῆ δουλείαν ἐκπληρῶν, ἐπὶ τῷ προσθεῖναι τό, τι σχῆμα * καὶ τὸ χρήσιμον τῆς τάξεως ὥρμησα. Χρησιμεύσει δὲ μάλιστα τὸ ταύτης ὄφελος πεζοῖς πολεμοῦσι πρὸς ἱππέας. ὄνομα δὲ τῆς φάλαγγος οἰκεῖον τῷ γράμματι.

Κάστρον κινούμενον κατὰ τετράγωνον σχῆμα τῆς τῶν στρατιωτῶν πορείας γιγνομένης ὡς δείκνυσιν ἡ ὑποκειμένη γραφή.

Castrum progrediens exercitu secundum quadratam figuram instructo, vt patet ex subiectâ descriptione.

NICOLAI
RIGALTII
AD
ONOSANDRI
STRATEGICVM

Notae.

CLARISSIMO VIRO

LVDOVICO SERVINO IC^to,

SACRI CONSISTORII CONSILIARIO,

ET

IN SVPREMA PARISIENSI CVRIA ADVOCATO REGIO,

NICOLAVS RIGALTIVS in eadem Curiâ Aduocatus

S. P. D.

RISTO conuiua Platonicus, pectus per aures sapientiâ irrigari cupiens, aliud nihil optabat, nisi propter Socratē

fluà vasculum inane repletur, sic sapientissimo viro proximus ac veluti amterminus, in sapientiæ partem aliquando veniret. Id verò consultissimè factum experiuntur, Vir clarissime, quotquot ad te accedunt, & ad sermones tecum miscendos aditum habent. Si quidem in te, cui primas partes causæ publicæ Princeps in amplissimo ordine mandauit, tātus exuberat publici litterarum decoris amor, vt non illarum tantùm vernantibus folijs, vel amœnis floribus delecteris; sed poma etiam & fructus tempestiuè decerpas; nec primam solùm scientiarum cutem pertentes, sed in solido earum corpore, succum, sanguinem, ac medullam rimeris. indéque nobilis ingenij vena vbertim profluat, ex quà permulti, doctrinæ quasi δακτύλους & riuulos deriuare sibi possint. Eximia illa in te curà, quæ semper publicæ dignitati vtilia & decora suadere amat: quam boni sæculi instrumentum verissimè nominem. Quo nimirum instrumento, abeuntes fugientésque scientias reprehendis: λήθη γὰρ ἐπιστήμης ἔξοδος, μελέτη δὲ πάλιν καινὴν ἐμποιοῦσα ἀντὶ τῆς ἀπιούσης μνήμην, σώζει τὴν ἐπιστήμην. Hinc se se tibi beneficium nunc debere publico hoc monumento testatur Onosander, quem hortatu tuo in liberam lucem adserendum suscepi; & quasi fideicommissum meæ iam ecce restituo. At si te fideiussore & adstipulatore inconsulto id egerim, nihil egisse tandem videar. Tentaui igitur in eo nonnulla, de

quibus,

quibus, priusquam eant in vulgus, ad te Regis Musarúmque patronum refero. Regia enim hîc de Imperio militari res agitur; & regiæ, tuęque cautionis est, prouidere nequid profuturum sæculis diu lateat. Vale, vir clariss. Lutetiæ Paris. Postrid. Kal. Decemb. ∞. Iↄ. IIc.

AD.
LECTOREM.

VI genus hoc vetustioris meliorísque litteraturæ scrutantur, Lector, idem ferè agunt in litteris, quod in opere metallico aurileguli: qui scilicet post multas ærumnas crucésque, tandem minutulam auri ballucam effodiunt, sed quæ priusquam obryza niteat, artificum, aurificumq́ atterit manus. Eius conditionis maximè esse puto hæc Onosandri de rebus Strategicis scripta, quæ non nisi frustillatim & λεπτομερῶς eruuntur, nec deinde nisi anxiâ & scrupulosâ diligentiâ poliuntur. Indignâ certè ab vetustate & obliuione iniuriâ adficiebantur: dignissima quæ in lucem redeant, argumenti causâ simul & ingenii. Habes ea vt Græcè scripta sunt, omnino ad veterum membranarum fidem, nisi quod admodum sublesta fuit Typographorum fides. Iis vero, quasi absolutæ vesti

adtexo

adtexo præclarium, Notas aliquot, quibus animus mihi fuit id præcipuè commonstrare, quod Onosander ab antiquissimis ad se traduxit scriptoribus, quæque ab ipso postea Græci recentiores desumserunt. Etenim huius Strategici verba pœnè ipsa sublegit Leo Imp. persæpe tamen quæ lepidè composita erant rusticatim mutauit, barbara & malè Græca reddidit. vt hoc certè suum in iis vindicare poßit. Bonam partem authorum, qui Strategica vel Poliorcetica Græcè scripserunt, habui. multa ex iis paßim hic inserta sunt, quasi opere vermiculato, fragmenta, in quibus vocabula non rarenter obseruabis, obscura, nec viris in memoriâ nostrâ doctißimis adhuc perspecta, quæ suo loco vnà cum aliis multis, quæ ad militiam attinent, distributa, exposui in Gloßario Barbarograeco, quod breui, si ita tibi videbitur, manumissum tui iuris faciam. Vale.

IN HIS NOTIS

AVCTORVM NONDVM editorum ſcripta laudantur.

ACHILLIS STATII κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα.
APOLLODORI POLIORCETICA.
ATHENÆI MECHANICA.
BITONIS.
CTESIBII.
EVSTATHII, καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν.
GLOSS. GRÆC.
HERONIS.
IVLIANI IMPER. Epiſtola ad Alexandrinos incipit,
Ὀβελὸν εἶναι παρ' ὑμῖν ἀκούω &c.
IVLII AFRICANI.
LEONIS TACTICA. XX.
MAVRICII STRATEGICA. XII.
OLYMPIODORI Scholia in Platonis Alcib.
PHILONIS Βελοποιηκά.

NICO-

